

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN İŞSİZLİĞE YANSIMASI
VE YAŞ GRUPLARI ÇERÇEVESİNDE
BİR İNCELEME: 2014-2020

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TOLGA GEREN

BALIKESİR, 2024

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN İŞSİZLİĞE YANSIMASI
VE YAŞ GRUPLARI ÇERÇEVESİNDE
BİR İNCELEME: 2014-2020

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TOLGA GEREN

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. ÖMER FARUK BİÇEN

BALIKESİR, 2024

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün İktisat Anabilim Dalı'nda 201412551006 numaralı Tolga GEREN'in hazırladığı "Türkiye'de Enflasyonun İşsizliğe Yansıması Ve Yaş Grupları Çerçevesinde Bir İnceleme: 2014-2020" konulu YÜKSEK LİSANS Tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 01/03/2024 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Prof. Dr. Bülent Bayraktar

İmza

Üye (Danışman) Doç. Dr. Ömer Faruk Biçen

İmza

Üye Doç. Dr. Hürriyet Bilge

İmza

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dökümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

01/03/2024

İmza

Tolga GEREN

ÖNSÖZ

Yapılan Tez çalışmasının amacı, Türkiye'deki enflasyon ve işsizlik sorunlarının hangi boyutlarda olduğunu belirlemek, nedenleri ve sonuçlarını ortaya koymak, bu sorunlarla nasıl mücadele edileceği konusunda çözüm yolları aramaktır.

Tez çalışması süresince bana değerli zamanını ayıran ve her türlü fedakarlığı gösteren değerli danışmanım sayın Doç. Dr. Ömer Faruk Biçen'e sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Bununla birlikte hayatımın her döneminde her konuda yanımda olan aile bireylerime, annem Huri Melek Geren'e, babam Şenol Geren'e ve kardeşim Melike Geren Aşık'a sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca yeğenim Göktuğ Kaan Aşık'a sevgilerimi iletiyorum.

BALIKESİR, 2024

TOLGA GEREN

ÖZET

TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN İŞSİZLİĞE YANSIMASI VE YAŞ GRUPLARI ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME: 2014-2020

GEREN, Tolga

Yüksek Lisans, İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ömer Faruk BİÇEN

2024, 120 Sayfa

Enflasyon ve işsizlik dünya ülkeleri için önemli iki sorun olarak gündemdeki yerini korumaktadır. Dünyadaki bazı ülkeler bu sorunları düşük seviyelerde tutmayı başarabilirken, bazı ülkeler ise bu iki sorunu düşük seviyelerde tutma konusunda yeterince başarılı olamamaktadır. Çalışmada Türkiye'deki enflasyon ve işsizliğin boyutları, neden ve sonuçları, tarihsel süreçteki gelişimleri, birbirleriyle olan ilişkileri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Türkiye'de enflasyon ve işsizlik Osmanlı Devleti'nin egemen olduğu dönemlerden Cumhuriyetin kuruluşuna kadar süregelen, cumhuriyet döneminde de belirli oranlarda sorun olmaya devam etmiştir. Çalışmada enflasyonun yaş gruplarının işsizliğine nasıl etki ettiği analiz edilmiştir. Çalışmada zaman serisi modeli kullanılmış ve Türkiye'nin 2014-2020 yılları arasındaki enflasyon ve işsizlik verileri modelde yer almıştır. Yapılan ekonometrik analizler sonucunda Türkiye'de 2014-2020 yılları arasında enflasyon ve işsizlik arasında doğrusal yönde bir ilişkinin olduğuna dair sonuçlar elde edilmiştir. Enflasyonda meydana gelen artışların özellikle bazı yaş grupları üzerinde etkiye sahip olduğu görülmektedir. Enflasyonun işsizliğe yansımından 15-24 yaş grubu da etkilense de, Türkiye'de enflasyonun işsizliğe yansımaları en çok 25-54 yaş arası grubu üzerinde olmaktadır. 25-54 yaş arası grup her iki endeksteki yükselmeden de etkilenmektedir. Enflasyon ve işsizlik sorunu, başka sorunları da beraberinde getirmekte, bireysel, toplumsal ve siyasal hayat üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır. Bu zararları en aza indirebilmek amacıyla enflasyonu ve işsizliği en düşük seviyede tutmak gerekmektedir. Enflasyonu ve işsizliği en düşük seviyede tutabilmek için bu yönde ekonomi politikaları uygulanmalı ve önlemler alınması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Enflasyon, İşsizlik, İstihdam, Zaman serisi, Endeks.

ABSTRACT

INFLATION TO UNEMPLOYMENT IN TURKEY REFLECTION AND AGE GROUPS AN EVALUATION: 2014-2020

GEREN, Tolga

Master Thesis, Department of Economics,

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ömer Faruk BİÇEN

2024, 120 Pages

Inflation and unemployment are two important problems for the countries of the world. While some countries in the world succeed in keeping these problems at low levels, some countries are not successful enough in keeping these two problems at low levels. In this study, the dimensions of inflation and unemployment in Turkey, their causes and consequences, their development in the historical process and their relations with each other are analyzed in detail. Inflation and unemployment in Turkey have been persistent from the periods when the Ottoman Empire was dominant until the foundation of the Republic and have continued to be a problem at certain rates during the Republican period. The study analyzes how inflation affects the unemployment of age groups. The time series model was used in the study and Turkey's inflation and unemployment data between 2014-2020 were included in the model. As a result of the econometric analysis, it is concluded that there is a linear relationship between inflation and unemployment in Turkey between 2014 and 2020. It is seen that increases in inflation have an impact especially on some age groups. Although the 15-24 age group is also affected by the reflection of inflation on unemployment, the reflection of inflation on unemployment in Turkey is mostly on the 25-54 age group. The 25-54 age group is affected by the rise in both indices. The problem of inflation and unemployment brings along other problems and has negative effects on individual, social and political life. In order to minimize these damages, it is necessary to keep inflation and unemployment at the lowest level. In order to keep inflation and unemployment at the lowest level, economic policies should be implemented and measures should be taken in this direction.

Keywords: Inflation, Unemployment, Employment, Time Series, Indices.

Sevgili Annem Huri Melek Hülya'nın anısına

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELER LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Varsayımları	2
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
1.6. Tanımlar	3
2. İLGİLİ ALANYAZIN	4
2.1. Kuramsal Çerçeve	4
2.1.1. Enflasyon Kavramı.....	4
2.1.2. Enflasyonun Ölçülmesi	5
2.1.2.1. Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE).....	5
2.1.2.2. Toptan Eşya Fiyat Endeksi (TEFE)	8
2.1.2.3. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE)	9
2.1.2.4. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Zımnı Deflatörü	13
2.1.3. Enflasyonun Türleri.....	13
2.1.3.1. Ortaya Çıkış Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri.....	13
2.1.3.1.1. Talep Enflasyonu	13
2.1.3.1.2. Arz Enflasyonu (Maliyet Enflasyonu).....	14
2.1.3.1.3. Yapısal Enflasyon.....	15
2.1.3.2. Fiyat Artış Oranlarına Göre Enflasyon Türleri	16
2.1.3.2.1. İlmli Enflasyon	16
2.1.3.2.2. Yüksek Enflasyon.....	16

2.1.3.2.3. Hiperenflasyon	17
2.1.4. Enflasyonun Etkileri	17
2.1.4.1. Eksik Öngörülen (Sürpriz Enflasyon) Etkileri	18
2.1.4.2. Tam Olarak Öngörülen (Beklenen) Enflasyonun Etkileri	19
2.1.5. Enflasyonun Olumlu Etkileri	21
2.1.6. Türkiye’de Enflasyonun Tarihi	21
2.1.6.1. 1923-1945 Dönemi	22
2.1.6.2. 1946-1960 Dönemi	24
2.1.6.3. 1961-1979 Dönemi	26
2.1.6.4. 1980-1993 Dönemi	29
2.1.6.5. 1994-2001 Dönemi	31
2.1.6.6. 2002-2022 Dönemi	33
2.1.7. İşsizlik ve İşsizlik Türleri	38
2.1.7.1. İstihdam ve İşsizlik Kavramı	38
2.1.8. İşsizlik Türleri	39
2.1.8.1. İradî İşsizlik	39
2.1.8.2. Gayri İradî İşsizlik	40
2.1.8.3. Friksiyonel İşsizlik (Arızı İşsizlik)	40
2.1.8.4. Yapısal İşsizlik (Strüktürel İşsizlik)	41
2.1.8.5. Teknolojik İşsizlik	43
2.1.8.6. Konjonktürel İşsizlik	43
2.1.8.7. Mevsimsel İşsizlik	44
2.1.8.8. Tam İstihdam ve Doğal İşsizlik	45
2.1.8.9. Reel Ücret İşsizliği	47
2.1.8.10. Gizli İşsizlik	47
2.1.8.11. Sürekli Durgunluk İşsizliği	48
2.1.9. İşsizliğin Nedenleri	49
2.1.10. İşsizliğin Etkileri	53
2.1.11. Türkiye’de İşsizliğin Tarihsel Gelişimi ve İstihdamın Yapısı	54
2.1.11.1. Osmanlı Devleti Döneminde İşsizlik	54
2.1.11.2. Cumhuriyet Döneminde İşsizlik	56
2.1.11.2.1. 1923-1929 Dönemi	56
2.1.11.2.2. 1930-1938 Dönemi	59

2.1.11.2.3. 1939-1945 Dönemi.....	63
2.1.11.2.4. 1946-1959 Dönemi.....	65
2.1.11.2.5. 1960-1979 Dönemi.....	67
2.1.11.2.6. 1980-2013 Dönemi.....	69
2.1.11.2.7. 2014-2022 Dönemi.....	71
2.1.12. Türkiye’de İşsizliğin Cinsiyet ve Yaşa göre Dağılımı	74
2.1.13. Türkiye’de İşsizliğin Eğitim durumuna Göre Seyri	77
2.1.14. Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki ve Phillips Eğrisi	79
2.1.14.1. Uyarlanabilir Beklentilerle Gelişen Uzun Dönem Phillips Eğrisi ...	80
2.1.15. Ekonomik Memnuniyetsizlik (İktisadi Hoşnutsuzluk) Endeksi.....	81
2.2. İlgili Araştırmalar	84
3. YÖNTEM.....	90
3.1. Araştırmanın Modeli	90
3.2. Evren ve Örneklem.....	90
3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri.....	90
3.4. Verilerin Toplanma Süreci	91
3.5. Verilerin Analizi.....	91
4. BULGULAR VE YORUMLAR	97
4.1. Birim Kök Testi Sonuçları	98
4.2. Johansen Eşbütünleşme Analizi Sonuçları.....	99
4.3. DOLS Tahmin Sonuçları.....	104
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
5.1. Sonuçlar.....	106
5.2. Öneriler.....	108
KAYNAKÇA	110

ÇİZELGELER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
<u>Çizelge 1.</u> 2020-2022 yılları Türkiye’de TÜFE Ana Harcama Grupları Ağırlıkları (%).....	6
<u>Çizelge 2.</u> 2020-2022 Yılları Türkiye’de Yİ-ÜFE Kısım ve Bölüm Ağırlıkları (%).....	10
<u>Çizelge 3.</u> Türkiye’de 1938-1945 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%) (1938=100)	22
<u>Çizelge 4.</u> Türkiye’de 1946-1960 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%) (1938=100)	25
<u>Çizelge 5.</u> Türkiye’de 1961-1972 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%)	28
<u>Çizelge 6.</u> Türkiye’de 1973-1979 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%)	28
<u>Çizelge 7.</u> Türkiye’de 1980-1993 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%)	30
<u>Çizelge 8.</u> Türkiye’de 1994-2001 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%)	32
<u>Çizelge 9.</u> Türkiye’de 2002-2010 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%)	33
<u>Çizelge 10.</u> Türkiye’de 2011-2022 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%)	35
<u>Çizelge 11.</u> 2012 ve 2013 Yılları Para Arzı	36
<u>Çizelge 12.</u> Türkiye’de İşsizlik Oranı, İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (1923-1929 Dönemi, %)	57
<u>Çizelge 13.</u> Türkiye’de İşsizlik Oranı, İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (1930-1938 Dönemi %)	61
<u>Çizelge 14.</u> Türkiye’de İşsizlik Oranı, İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (1939-1945 Dönemi, %)	64
<u>Çizelge 15.</u> Türkiye’de İşsizlik Oranı, İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (1946-1959 Dönemi, %)	66

<u>Çizelge 16.</u>	Türkiye’de İşsizlik Oranı, İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (1960-1979 Dönemi, %)	68
<u>Çizelge 17.</u>	Türkiye’de İşsizlik Oranı, İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (1980-2013 Dönemi, %)	71
<u>Çizelge 18.</u>	Türkiye’de İşsizlik Oranı ve İstihdamın Sektörel Dağılımı (2014-2022 Dönemi, %)	72
<u>Çizelge 19.</u>	Türkiye’de Sektörlerin GSYİH Payı (2014-2022 Dönemi, %)	73
<u>Çizelge 20.</u>	Türkiye’de Cinsiyet gruplarının İşsizlik Oranları (2002-2022 Dönemi, %)	74
<u>Çizelge 21.</u>	Yaş Gruplarına Göre Erkek İşsizlik Oranı (2014-2022 Dönemi, %)	75
<u>Çizelge 22.</u>	Yaş gruplarına Göre Kadın İşsizlik Oranları (2014-2022 Dönemi, %)	76
<u>Çizelge 23.</u>	Eğitim Durumlarına Göre İşsizlik Oranları (2002-2022 Dönemi, %)	78
<u>Çizelge 24.</u>	Çeşitli Ülkelerin İktisadi Hoşnutsuzluk Endeksi (2002-2022 Dönemi, %)	83
<u>Çizelge 25.</u>	Çalışmanın Modelinde Yer Alan Değişkenler	91
<u>Çizelge 26.</u>	Birim Kök Testi Sonuçları	98
<u>Çizelge 27.</u>	Model 1 $UN_{15+} = f(CPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları	99
<u>Çizelge 28.</u>	Model 2 $UN_{1524} = f(CPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları	100
<u>Çizelge 29.</u>	Model 3 $UN_{2554} = f(CPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları	100
<u>Çizelge 30.</u>	Model 4 $UN_{55+} = f(CPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları	101
<u>Çizelge 31.</u>	Model 5 $UN_{15+} = f(PPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları	102
<u>Çizelge 32.</u>	Model 6 $UN_{1524} = f(PPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları	102
<u>Çizelge 33.</u>	Model 7 $UN_{2554} = f(PPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları	103

<u>Çizelge 34.</u>	Model 3 $UN_{2554} = f(CPI)$ İçin DOLS Tahmin Sonuçları	104
<u>Çizelge 35.</u>	Model 6 $UN_{1524} = f(PPI)$ İçin DOLS Tahmin Sonuçları	104
<u>Çizelge 36.</u>	Model 7 $UN_{2554} = f(PPI)$ İçin DOLS Tahmin Sonuçları	105

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Kısa ve Uzun Dönem Phillips Eğrisi 79

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Augmented Dickey Fuller (Genişletilmiş Dickey Fuller)
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
DF	: Dickey- Fuller
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DOLS	: Dynamic Ordinary Least Squares (Dinamik En küçük Kareler Yöntemi)
Ed.	: Editör
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği
PP	: Phillips Perron
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi

TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi
vd.	: Ve diğerleri
VECM	: Vector Error Correction Model (Vektör Hata Düzeltme Modeli)
WB	: Dünya Bankası
Yİ-ÜFE	: Yurt İçi Üretici Fiyatları Endeksi

1. GİRİŞ

Türkiye ekonomisinde büyük önem taşıyan enflasyon ve işsizlik diğer ekonomik sorunlarla kıyaslandığında her zaman daha ön planda olmuştur. Bu iki ana makroekonomik sorunun mutlaka çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Çalışma giriş bölümü de dâhil olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırma ile ilgili tanımlar yer almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümü kuramsal çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu bölümde enflasyon ve işsizliğe dair tanım ve açıklamalara, Türkiye’de tarihsel süreçte hangi seviyelerde oluştuklarına ve birbirleriyle olan ilişkilerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Dördüncü bölümde elde edilen bulgular ve bu bulgulara dair yorumlamalar yer almaktadır. Son bölümde ise elde edilen sonuçlar ve enflasyon ile işsizliğe dair çözüm önerilerinden bahsedilmiştir. Türkiye ekonomisinin temel iki sorunu olan enflasyon ve işsizliği çözüme konusunda neler yapılabileceği, hangi tür enflasyonun nasıl düşürülebileceği, işsizliği azaltmak için neler yapılabileceği, istihdam artırıcı hamlelerin nasıl yapılması gerektiği çalışmamızda ifade edilmiştir.

1.1. Araştırmanın Konusu

Enflasyon ve işsizlik Türkiye Ekonomisinin güncel sorunlarıdır. Bu sorunları asgari seviyeye indirmek gerekmektedir. Türkiye Ekonomisinde bu iki sorun neredeyse her dönemde gündemin ön sıralarında yer almıştır. Türkiye’de enflasyon ve işsizliğin düzeyi, neden ve sonuçları, iki sorunun birbirini etkileme düzeyi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkilerin varlığını sorgulamak ve enflasyonda meydana gelen değişimlerin T¼rkiye’deki işsizlik ¼zerindeki etkilerini ortaya ¼ıkarmaktır. Bu bağlamda araştırma şu sorulara yanıt vermek amacını taşımaktadır.

1- Enflasyon ile işsizlik arasında bir ilişki var mıdır, Bu ilişki T¼rkiye ekonomisinde nasıl işlemektedir ?

2- Enflasyonda meydana gelen artışlar T¼rkiye’deki yaş gruplarının işsizliği ¼zerinde nasıl bir etkiye sahiptir ?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu ¼alıřmada T¼rkiye’de enflasyonun işsizlik ¼zerindeki etkileri zaman serisi ile analiz edilmiştir. Bu etkilerin yaş gruplarına ayrılarak analiz edilmiş olması araştırmanın önemini vurgulamaktadır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları bulunmaktadır. Bu varsayımlar şunlardır:

- TÜFE’nin artması 25-54 yaş grubundaki işsizliği arttırmaktadır.
- Yİ-ÜFE’nin artması 15-24 yaş grubundaki işsizliği arttırmaktadır
- Yİ-ÜFE’nin artması 25-54 yaş grubundaki işsizliği arttırmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma T¼rkiye’de 2014-2020 yılları arasında oluşan enflasyon ve işsizlik rakamlarından oluşmuştur. 2020 yılının aralık ayından itibaren meydana gelen bazı veri eksiklikleri sebebiyle ¼alıřmada kullanılan veri setleri 2014 Ocak- 2020 Kasım ayları d¼nemi ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Araştırmada yer alan ve araştırmanın ana niteliğini oluşturan önemli kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramları şu şekilde tanımlamak mümkündür.

Enflasyon: Genel fiyat seviyesinin sürekli ve hissedilir şekilde yükselme eğiliminde olmasına enflasyon denir (Şahin, 2010, s.461).

İşgücü: Çalışma isteğinde olan ve çalışma kabiliyeti bulunan nüfusa işgücü adı verilir (Yıldırım vd. 2017, s.269).

İşsizlik: Çalışma gücüne sahip ve çalışma arzusu bulunan ve cari ücret düzeyinde çalışmaya razı olup da iş bulamayan işgücünün varlığı işsizlik olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım vd. 2017, s.269).

İstihdam: İstihdam kavramı geniş anlamda ve dar anlamda istihdam olarak tanımlanmaktadır. Bir ekonomide belli bir dönemde tüm üretim faktörlerinin mevcut düzeye göre hangi ölçüde kullanıldığı geniş anlamda istihdamı ifade ederken; dar anlamda istihdam ise yalnızca emek faktörünü ilgilendirmektedir (Karakayalı, 2015, s.12).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

Enflasyon ve işsizlik neredeyse her ülkede, belirli oranlarda görülen en büyük iki makroekonomik sorundur.

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu başlıkta enflasyon kavramı, ölçülmesi, türleri, nedenleri ve etkileri, Türkiye'deki tarihsel gelişimi, istihdam ile işsizlik kavramları ve bunların türleri, işsizliğin nedenleri, etkileri ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi ile cinsiyet, yaş ve eğitim durumu faktörlerine göre dağılımı, Phillips Eğrisi ve Ekonomik memnuniyetsizlik endeksi ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

2.1.1. Enflasyon Kavramı

Enflasyon, fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen sürekli artışlardır. Fiyatlar genel düzeyi ise ekonomide yer alan fiyatların tamamının ağırlıklı ortalaması anlamına gelmektedir. Enflasyon kavramı tanımlanırken fiyatların hepsinin yükseleceği söylenemez. Bazı mal ve hizmetlerin fiyatı yükselirken bazı mal ve hizmetlerin fiyatı ise azalabilir. Enflasyon oranını da bu fiyat düzeyinde belirli dönemde meydana gelen yüzdesel artışlar belirlemektedir (Yıldırım, vd. 2017, s.276).

Enflasyonun meydana gelebilmesi için fiyatlar genel düzeyinin sürekli artış göstermesi şarttır. Burada karşımıza çıkan önemli hususlardan birisi: Seçilen mal ve hizmetlerin oluşturduğu bir sepet ve bu sepetin toplam değeridir. Bu değer fiyatlar genel düzeyi olarak adlandırılır. Diğer önemli bir husus ise bu sepetteki toplam değer sürekli olarak artış göstermesidir (Eğilmez, 2022).

Mal ve hizmet fiyatlarında bir defaya mahsus olarak meydana gelen değişimler ise fiyat artışı olarak ifade edilmektedir. Fiyat artışını enflasyondan ayıran nokta bu artışın sürekli olmaması, bir defa ile sınırlı kalmasıdır (Eğilmez, 2022). Fiyat artışı dönemsel bir durum iken enflasyon süreklilik arz eden bir durumdur.

Çeşitli ülke ekonomilerinin deneyimleri, genellikle fiyatlar genel düzeyinin artma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Fakat fiyat artışlarının tamamını enflasyonist etki olarak göstermek mümkün değildir. Gelişmiş bir ülke ekonomisinde % 2 oranında meydana gelen fiyat artışları ile gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki % 5-6 aralığında oluşan fiyat artışları tehlike oluşturan bir durum olarak görülmektedir. Bu nedenle bir ekonomide enflasyonun mevcut olduğundan bahsedebilmek için fiyatlar genel düzeyinde bu oranların üzerinde bir artış gerçekleşmesi gerekmektedir (Pekin, 2007, s.52).

2.1.2. Enflasyonun Ölçülmesi

Enflasyon, oluşturulan fiyat endeksleri yardımıyla ölçülmektedir. Fiyatlar genel düzeyi ve bu fiyatlardaki değişim endeksler ile gösterilir. Bu durumda enflasyonun ölçüsü, fiyat endeksinde belirli bir dönem içinde oluşan oransal değişmedir (Şahin, 2010, s.461). Enflasyonun ölçümünde kullanılan başlıca Fiyat endeksleri şunlardır: Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE), Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE), Yurtiçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE) ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Zımnı Deflatörü.

2.1.2.1. Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE)

Tüketici fiyat endeksi (TÜFE), tüketim harcamalarını oluşturan mal ve hizmet fiyatlarının genel seviyesindeki zamana bağlı değişim oranlarını ölçen bir endekstir. TÜFE sepetinde yer alan mal ve hizmetler en güncel tüketim durumunu belirtecek şekilde hazırlanmakta, endeks sepetindeki ürünler ve ağırlıkları her yıl güncellenmektedir (TÜİK, 2020, s.1-2).

2020 yılında TÜİK tarafından enflasyon sepetinde yapılan güncelleme ile TÜFE'de 418 madde ve bu maddelerin 897 çeşidi yer almaya başlamıştı (http-1). 2021 yılında tekrar yapılan güncelleme ile birlikte 415 madde ve bu maddelere ait

901 madde çeşidi yer almaya başladı. 2021 yılında tekrar yapılan güncelleme ile birlikte TÜFE sepetine giren maddeler turşu ve kadınlar için sweatshirt olurken, tere, erik, normal buzdolabı (derin donduruculu), karışım kumaşlar ve şofben sepetten çıkarılan maddeler olmuştur (http-2). 2022 yılında yapılan TÜFE sepeti güncellemesinde sepete yeni giren bir madde olmazken, mısırözü yağı, diğer bakliyat (kuru barbunya), kayısı, kiraz, yeşil soğan ve kanep (üçlü) sepetten çıkarıldı ve 2022 yılında sepette 409 madde ve 904 madde çeşidi yer almaktaydı (http-3). 2023 yılında yapılan güncelleme ile TÜFE sepetinde 404 madde ve 895 madde çeşidi yer almaya başlamıştır. 2023 yılında yapılan güncelleme ile sepete giren tek madde kadın tayt (penye) oldu. Kakaolu toz içecek, pamuklu kumaş, çocuk gömleği, plastik mutfak eşyaları, hastane yatak ücreti ve diğer kültürel faaliyetler ise sepetten çıkan maddeler oldu (http-4).

Çizelge 1. 2020-2022 yılları Türkiye’de TÜFE Ana Harcama Grupları Ağırlıkları (%)

Gruplar	2020	2021	2022
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	22.77	25.94	25.32
Alkollü İçecekler ve Tütün	6.06	4.88	4.31
Giyim ve Ayakkabı	6.96	5.87	6.42
Konut	14.34	15.36	14.12
Ev Eşyası	7.77	8.64	8.86
Sağlık	2.80	3.25	3.24
Ulaştırma	15.62	15.49	16.80
Haberleşme	3.80	4.64	3.78
Eğlence ve kültür	3.26	3.01	3.06
Eğitim	2.58	2.28	2.03
Lokanta ve Oteller	8.67	5.91	7.11
Çeşitli Mal ve Hizmetler	5.37	4.73	4.96

Kaynak: TÜİK, İstatistiksel Tablolar, 2022. 2020-2022, verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelge 1’de TÜFE’de yer alan ana harcama gruplarının son üç yıldaki ağırlıkları yer almaktadır. Çizelge incelendiğinde mal ve hizmet gruplarının sepet içindeki ağırlıklarının yıldan yıla TÜİK tarafından yapılan güncellemelerle değişikliğe uğradığı görülmektedir.

2020 yılında gıda ve alkolsüz içecekler grubu % 22.77 değerini alarak en fazla ağırlığa sahip olmuş ve birinci sırada yer almıştır.

Aynı yılda gıda ve alkolsüz içecekleri % 15.62 ile ulaştırma takip etmiştir ve ikinci sırada bulunmaktadır. Bu iki grubu 14.34 ile konut izlemiştir. Lokanta ve oteller grubunun ağırlığı % 8.67 olmuştur. Ev Eşyası 7.77 ile bu grubun ardından gelirken; giyim ve ayakkabı % 6.96, alkollü içecekler ve tütün % 6.06, çeşitli mal ve hizmetler % 5.37, haberleşme ise % 3.80 değerini almıştır. Son üç sırayı ise % 3.26 ile eğlence ve kültür, % 2.80 ile sağlık ve % 2.58 ile eğitim almıştır.

2021 yılında gıda ve alkolsüz içeceklerin ağırlığı 2020 yılına göre artmış ve % 25.94'e yükselmiştir. Gıda ve alkolsüz içecekler ilk sıradaki yerini korumuştur. Ulaştırma % 15.62'den % 15.49'a düşmekle birlikte 2020 yılında olduğu gibi gıda ve alkolsüz içeceklerin ardından ikinci sırada yer almıştır. Konut grubunun da, gıda ve alkolsüz içecekler grubu gibi ağırlığı yükselmiş ve 2020'de % 14.34 olan ağırlığı 2021 yılında % 15.36'ya yükselmiştir. Böylece ilk üç sıranın yeri 2020'deki sıralamayla aynı kalmıştır. Giyim ve ayakkabının ağırlığı 2020 yılında % 6,96 iken bu oran 2021'de % 5.87'ye düşmüştür. 2021 yılında ağırlığı azalan başka bir grup da alkollü içecekler ve tütün grubu olmuştur. Bu grubun ağırlığı 2020 yılında % 6.06 iken 2021'de % 4.88 olarak gerçekleşmiştir. Ağırlığı azalan gruplardan olan eğlence ve kültürün değeri önceki yıl % 3.26 iken 2021'de % 3.01'e düşmüştür. Eğitim ve çeşitli mal ve hizmetler grubu da düşüş eğiliminde bir seyir izlemiş ve 2020 yılında sırasıyla % 2.58 ve % 5.37 değerlerine sahip olan bu iki grup, 2021 yılında % 2.28 ve % 4.73 değerlerini almıştır. Lokanta ve oteller grubu da düşme yönünde bir değere sahip olmuş ve 2020'de % 8.67 olan değeri 2021'de % 5,91'e düşmüş ve en fazla düşüş gerçekleşen grup olmuştur. Ev eşyası grubunun 2020'ye göre ağırlığı artmış, 2020'de % 7.77 olan bu grubun değeri 2021'de % 8.64'e çıkmıştır. Ağırlığı artan başka bir grup olan sağlık grubu ise % 2.80'den % 3.25'e yükselmiştir. 2021 yılında artış yönünde eğilim gösteren haberleşme grubu, önceki yıl % 3.80 iken 2021 yılında % 4.64 olmuştur.

2022 yılında gıda ve alkolsüz içeceklerin değeri 2021 yılına göre azalarak % 25.94'ten % 25.32'ye düşmüştür. Ancak bu düşüşe rağmen birinci sıradaki yerini korumuştur. 2021 yılında değeri % 15.49 olan ulaştırma grubunun 2022'de ağırlığı yükselmiş ve % 16.80'e ulaşarak hem 2020'deki hem de 2021'deki değerinin üzerinde bir ağırlığa sahip olmuştur.

Konut grubu 2021'deki yükselme eğilimini devam ettirememiş ve 2022 yılında ağırlığı % 15.36'dan % 14.12'ye düşmüştür. Bu şekilde 2020 yılında % 14.34 olan ağırlığının da altına düşmüştür. Bu üç gruptaki düşüş ya da yükselişler önceki yıllarda olduğu gibi ilk üç sırayı değiştirmemiştir. Alkollü içecekler ve tütünün ağırlığı 2021 yılında % 4.88 iken 2022 yılında % 4.31'e düşmüştür. Giyim ve ayakkabı grubundaki 2021 yılındaki düşüş tersine bir duruma dönmüş ve 2022 yılında % 6.42 değerini almıştır. Fakat 2020'deki ağırlığının altında kalmıştır. Ev eşyası grubu 2021 yılındaki yükselişi sürdürmüş ve % 8.64'ten % 8.86'ya ulaşmıştır. Sağlık grubu 2021 yılındaki değerini hemen hemen korumuş sadece % 0.01'lik bir düşüş göstermiş ve 2021 yılında % 3.25 olan değeri 2022 yılında % 3.24 olmuştur. Haberleşme grubunun ağırlığı 2021 yılında % 4.64 iken 2022 yılında % 3,78'e düşmüştür. Bu rakamlarla 2020 yılında % 3.80 ağırlığına sahip iken 2022'de bu değer de altına inmiştir. Eğlence ve kültür 2021 yılında % 3.01 iken, 2022 yılında kısmen de olsa yükselme eğilim göstermiş ve ağırlığı % 3.06'ya yükselmiştir. Ancak giyim ve ayakkabı grubunda olduğu gibi 2020 yılındaki ağırlığa ulaşmamıştır. Eğitim 2021 yılındaki düşüşe devam etmiş, 2021 yılında % 2.28 olan değeri % 2.03 olmuştur. Lokanta ve oteller % 5.91'den % 7.11'e, çeşitli mal ve hizmetler grubu ise % 4.73'ten % 4.96'ya yükselmiştir.

2.1.2.2. Toptan Eşya Fiyat Endeksi (TEFE)

TEFE, yurt içinde üretimi yapılan malların oluşturduğu sepetin, üreticiden toptan satış yerine ulaşıncaya kadarki fiyat değişimlerinin hesaplanmasında kullanılan bir endekstir. TEFE, mamullerin arz yönündeki fiyat yükselmelerini belirten maliyet enflasyonunu belirleyen bir endekstir. TEFE hesaplanırken mamul ile birlikte sepette yer alan hammadde ve yarı mamullerinde arz fiyatları, vergiler ve toptancı marjları da eklenmektedir. 2005 yılında TÜİK, ürünlerin üretim aşamasındaki fiyat artış ve azalışlarını da ölçebilmek amacıyla daha anlamlı bir endeks olan Üretici Fiyat Endeksini kullanmaya başlamıştır ([http-5](http://5)).

2.1.2.3. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE)

Üretici fiyat endeksi (ÜFE) bir ülke ekonomisinde üretimi yapılan mal ve hizmetlerin üretici seviyesinde meydana gelen fiyatlarını zaman içinde karşılaştırıp değişim oranlarını hesaplayan bir endekstir. Türkiye’de 2005 yılından itibaren TEFE’nin yerine kullanılmaya başlanan ÜFE, 2014 yılında yurt içi fiyatları endeksi ve yurt dışı üretici fiyatları endeksi olarak ikiye ayrılmıştır (TÜİK, 2014).

Yİ-ÜFE dört ana sektörden oluşmaktadır. Bu sektörler madencilik ve taş ocakçılığı, imalat, elektrik, gaz üretim ve dağıtım ile su teminidir (TÜİK, 2014). Madencilik ve taş ocakçılığı: kömür ve linyit, ham petrol ve doğalgaz, metal cevherleri, diğer metal ve taş ocakçılığı ürünleri olarak kendi içinde gruplara ayrılmaktadır. İmalat sektörü ise gıda ürünleri, içecekler, tütün ürünleri, tekstil ürünleri, giyim eşyası, deri ve ilgili ürünler, mobilya haricindeki ağaç ve mantar ürünleri, kağıt ve kağıt ürünleri, basım ve kayıt hizmetleri, kok ve rafine petrol ürünleri, kimyasallar ve kimyasal ürünler, temel eczacılık ürünleri ve müstahzarları, kauçuk ve plastik ürünler, metalik olmayan diğer mineral ürünler, ana metaller, fabrikasyon metal ürünler (makine ve ekipmanlar hariç), bilgisayarlar ile elektronik optik ürünler, elektrikli teçhizat, makine ve ekipmanlar (başka yerde sınıflandırılmamış), motorlu kara taşıtları, treyler (römork), yarı treyler, diğer ulaşım araçları, mobilya ve diğer mamul eşyalardan oluşmaktadır.

Çizelge 2. 2020-2022 Yılları Türkiye’de Yİ-ÜFE Kısım ve Bölüm Ağırlıkları (%)

Kod	Kısım ve Bölüm Tanımı	2020	2021	2022
B	Madencilik ve taş ocakçılığı	3,23	3,51	3,56
05	Kömür ve linyit	0,53	0,54	0,54
06	Ham petrol ve doğal gaz	0,36	0,48	0,31
07	Metal cevherleri	0,67	0,99	1,29
08	Diğer madencilik ve taş ocakçılığı ürünleri	1,66	1,50	1,42
C	İmalat	89,22	87,27	87,43
10	Gıda ürünleri	18,55	20,01	19,96
11	İçecekler	0,83	0,91	0,79
12	Tütün ürünleri	0,37	0,33	0,30
13	Tekstil ürünleri	9,45	10,07	9,90
14	Giyim eşyası	2,11	2,11	1,55
15	Deri ve ilgili ürünler	1,04	1,06	0,97
16	Ağaç ve mantar ürünleri (mobilya hariç)	1,56	1,42	1,44
17	Kağıt ve kağıt ürünleri	2,92	3,08	3,16
18	Basım ve kayıt hizmetleri	1,08	1,08	1,02
19	Kok ve rafine petrol ürünleri	3,92	3,80	2,46
20	Kimyasallar ve kimyasal ürünler	4,66	4,64	4,43
21	Temel eczacılık ürünleri ve müstahzarları	1,11	1,32	1,36
22	Kauçuk ve plastik ürünler	4,85	4,63	4,75
23	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	5,78	4,60	4,63
24	Ana metaller	9,78	8,19	8,70
25	Fabrikasyon metal ürünler, makine ve ekipmanlar hariç	6,05	5,73	5,92
26	Bilgisayarlar ile elektronik ve optik ürünler	1,61	1,52	1,48
27	Elektrikli teçhizat	3,24	3,00	3,36
28	Makine ve ekipmanlar (başka yerde sınıflandırılmamış)	3,16	2,58	3,23
29	Motorlu kara taşıtları, treyler (römork) ve yarı treyler	3,08	2,87	3,81
30	Diğer ulaşım araçları	0,56	0,83	0,84
31	Mobilya	2,41	2,43	2,38
32	Diğer mamul eşyalar	1,10	1,06	0,99
D	Elektrik, gaz üretim ve dağıtımı	6,61	8,38	8,29
E	Suyun toplanması, arıtılması ve dağıtılması	0,95	0,85	0,72

Kaynak: TÜİK, Tablolar, 2022.

Çizelge 2’de Yİ-ÜFE’nin kısım ve bölüm ağırlıkları verilmiştir. Çizelge 2’de görüldüğü gibi 2020 yılında kömür ve taş ocakçılığı sektörü % 3,23 değerini almıştır. 2021 yılında bu kısmın ağırlığı artmış ve % 3,51’e ulaşmış 2022 yılında ise

yükselişini sürdürmüş ve % 3,56 ağırlığına sahip olmuştur. Son üç yılın verileri incelendiğinde bu kısım içerisinde en büyük paya diğer madencilik ve taş ocakçılığı ürünleri bölümü sahip olmuştur. Bu bölümün ardından ikinci sırada metal cevherleri yer almıştır. Metal cevherlerini kömür ve linyit takip ederken, ham petrol ve doğal gaz en az paya sahip olmuştur.

İmalat sektörü ise Yİ-ÜFE içerisinde en yüksek paya sahip olan sektör olmuştur. İmalat sektörü 2020’de % 89,22 olurken 2021 yılında % 87,27 değerini almıştır. 2022 yılında ise % 87,43 olmuştur. İmalat sektörüne bakıldığında en büyük pay sahibi gıda ürünleri bölümüdür. Bu bölüm 2020 yılında % 18,55 iken 2021 yılında % 20,01’e yükselmiştir. 2022 yılındaki değeri ise % 19,96 olarak gerçekleşmiştir. Gıda ürünleri bölümünden sonraki en yüksek paya sahip olan bölüm tekstil ürünleridir. Tekstil ürünleri 2020’de % 9,45 iken 2021 yılındaki değeri % 10,07 olmuştur. 2022’de ise % 9,90 olarak gerçekleşmiştir. İçecekler bölümünün ağırlığı 2020 yılında % 0,83 olurken 2021 yılında % 0,91 olmuştur. 2022 yılında ise bu bölümün ağırlığı % 0,79’a düşmüştür. Tütün ürünleri git gide azalan bir ağırlığa sahip olmuştur. 2020 yılında % 0,37’lik bir paya sahip olan bu bölümün ağırlığı 2021 yılında % 0,33’e 2022’de ise % 0,30’a düşmüştür. Giyim eşyası bölümü 2020 ve 2021 yıllarında % 2,11’lik bir ağırlığa sahipken 2022 yılında ağırlığı % 1,55 olmuştur. Deri ve ilgili ürünlerin ağırlığı 2020 yılında % 1,04 iken, 2021 yılında % 1,06’ya yükselmiş, 2022’de ise % 0,97’ye düşmüştür. Mobilya haricindeki ağaç ve mantar ürünleri 2020’de % 1,56 olarak gerçekleşirken 2021 yılında % 1,42 olarak gerçekleşmiş ve 2022 yılında ise % 1,44’e yükselmiştir. Kağıt ve kağıt ürünleri ise gittikçe yükselen bir seyre sahiptir. 2020 yılında % 2,92 olan bu bölümün ağırlığı 2021 yılında % 3,08’e çıkarken 2022 yılında ise % 3,16’ya yükselmiştir. Basım ve kayıt hizmetleri 2020 ve 2021 yılında aynı değerlere sahiptir. Bu yıllarda % 1,08 olan bu bölümün ağırlığı 2022 yılında % 1,02’dir. Kok ve rafine petrol ürünleri 2020 yılında % 3,92 ağırlığa sahiptir. 2021’de ağırlığı % 3,80’e sahipken, 2022’de ise % 2,46’ya düşmüştür. Kimyasallar ve kimyasal ürünler 2020 yılında % 4,66 iken 2021 yılında % 4,64 olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında ise bu bölüme ait ağırlık % 4,43 olarak kayıtlara geçmiştir. Temel eczacılık ürünleri ve müstahzarları ise 2020’de % 1,11 iken 2021’de % 1,32 olmuş, 2022’de ise % 1,36 olmuştur. Kauçuk ve plastik ürünler 2020 yılında % 4,85 iken, 2021 yılında % 4,63 olarak yerini almıştır. Kauçuk ve plastik ürünler 2020 yılında % 4,85 iken, 2021’de % 4,63 olmuş, 2022 yılında ise

% 4,75 oranında değere sahip olmuştur. Metalik olmayan diğer mineral ürünler 2020 yılında % 5,78 değerini almıştır. 2021 yılında bu rakam % 4,60 olurken, 2022’de ise % 4,63’e yükselmiştir. Ana metallerin 2020 yılındaki ağırlığı % 9,78 iken, 2021 yılındaki ağırlığı % 8,19 olmuştur. 2022 yılında sahip olduğu ağırlık ise % 8,70’tir.

Makine ve ekipmanlar haricindeki fabrikasyon metal ürünler 2020 yılında % 6,05 ağırlığındadır. 2021 yılında % 5,73 olurken, 2022’de bu ağırlık % 5,92’ye yükselmiştir. Bilgisayarlar ile elektronik ve optik ürünler bölümü 2020 yılında % 1,61 ağırlığına sahip iken 2021 yılında % 1,52’ye 2022 yılında ise % 1,48’e düşmüştür. Elektrikli teçhizat bölümünün ağırlığı 2020 yılında % 3,24 olurken 2021 yılında % 3,00 olarak gerçekleşmiş, 2022’de ise bu ağırlık % 3,36’ya yükselmiştir. Makine ve ekipmanlar bölümünün ise 2020 yılında % 3,16 ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. 2021 yılında bu bölümün ağırlığı % 2,58’e düşmüştür. 2022 yılında ise aynı bölümün ağırlık değeri % 3,23 olarak gerçekleşmiştir. Motorlu kara taşıtları, treyler (römork) ve yarı treyler 2020 yılında % 3,08 ağırlığa sahip olmuştur. 2021 yılında aynı bölümün değeri % 2,87 iken, 2022 yılında ise % 3,81 olarak gerçekleşmiştir. Diğer ulaşım araçlarının 2020 yılındaki ağırlığı % 0,56 olmuştur. 2021 yılındaki değeri ise % 0,83 iken, 2022 yılında % 0,84 olmuştur. Mobilya bölümü 2020 yılında % 2,41 iken, 2021 yılında % 2,43 olmuştur. 2022 yılında bu bölümün ağırlığı % 2,38 olarak gerçekleşmiştir. Diğer mamul eşyalar bölümü 2020 yılında % 1,10 ağırlığa sahip iken 2021 yılında bu oran % 1,06’ya düşmüştür. 2022 yılında ise bu ağırlık % 0,99’dur.

Elektrik, gaz üretim ve dağıtım kısmı 2020 yılında % 6,61 ağırlıktadır. 2021 yılında bu kısım % 8,38’e yükselmiştir. 2022 yılındaki ağırlığı ise % 8,29 olmuştur.

Suyun toplanması, arıtılması ve dağıtılması ise 2020 yılında % 0,95 oranında bir ağırlığa sahipken, 2021 yılında bu oran % 0,85’e düşmüş ve 2022 yılında ise % 0,72 değerine sahip olmuştur. Çizelge 2’de görüldüğü üzere Yİ-ÜFE sepetinde yıllar itibariyle güncelleme yapılmaktadır. Kısım ve bölüm ağırlıkları farklı yıllarda farklı değerler alabilmektedir. Kısım ve bölüm ağırlıklarının değerleri bazı yıllarda ise değişime uğramamaktadır.

2023 yılında Yİ-ÜFE sepeti güncellenmiştir. 2023 yılı itibariyle Yİ-ÜFE sepetindeki ürün sayısı 707 olmuştur (TÜİK, 2023).

2.1.2.4. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Zımni Deflatörü

GSYİH deflatörü, bir ekonomide belirli bir dönemde oluşan nominal GSYİH'nin reel GSYİH'ye oranını ifade etmektedir. GSYİH deflatörü baz alınan yıldaki değerler ile değerleri hesaplanan yıl arasındaki fiyat değişimini gösteren bir ölçüdür. GSYİH deflatörü ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin tamamını içine alan büyük çaplı bir fiyat endeksidir (Yıldırım, vd. 2017, s.278).

GSYİH deflatörünün formülü Denklem 1 yardımıyla ifade edilebilir.

$$\text{GSYİH Deflatörü} = (\text{Nominal GSYİH}) / (\text{Reel GSYİH}) \times 100 \quad (1)$$

GSYİH deflatörü ekonomideki büyümenin fiyat artışlarından kaynaklanan miktarını hesaplayabilmek amacıyla kullanılmaktadır (http-6).

2.1.3. Enflasyonun Türleri

Enflasyon türleri, ortaya çıkış nedenlerine göre ve fiyat artış oranlarına göre olmak üzere iki ana grupta incelenmektedir.

2.1.3.1. Ortaya Çıkış Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri

Ortaya çıkış nedenlerine göre enflasyon türleri, talep enflasyonu, arz enflasyonu (maliyet enflasyonu) ve yapısal enflasyon olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

2.1.3.1.1. Talep Enflasyonu

Toplam talepteki artışın, üreticilerin üretim seviyelerini aynı düzeyde arttıramaması sebebiyle toplam talebin toplam arzı aşması durumunda talep enflasyonu oluşmaktadır. Mal ve hizmet arzı, toplam talebin yükseliş hızına erişemediğinde fiyatların yükselmesi söz konusu olmaktadır (TCMB, 2013, s.3).

Talepteki artışların sonucunda, ekonomide var olan bütün üretim faktörlerinin üretim sürecine dâhil edilmesi durumunda tam istihdam düzeyine ulaşıncaya kadar üretimin artması sağlanacaktır. Tam istihdam düzeyinin üzerine çıkıldığında ise toplam talebin artmaya devam etmesi üretimde pozitif yönde bir etkiye neden

olmayacak, fiyatlar genel düzeyinde bir yükselmeye sebep olacaktır (Susam, 2009, s.64).

Para arzının artması da talep enflasyonunu ortaya çıkaran nedenlerden birisidir. Bir ülkede yaşayan kişilerin harcadıkları para miktarı enflasyona etki eder. Bir malda görülen fiyat yükselmesi, o malı satın alabilmek için daha yüksek miktarda para ödemeye sebep olur. Bunu yapabilmek için ise kişilerin tasarruflarını azaltmaları ya da gelirlerini arttırmaları gerekmektedir. Fiyatların yükselmesi ile birlikte gelirlerin ve harcamaların da artması durumu yaşanıyorsa bu durumda kişilerin mal ve hizmetlere olan talebi artacak ve talep enflasyonu meydana gelecektir. Çünkü ellerindeki para miktarı artan tüketiciler mal ve hizmetleri alırken daha yüksek fiyatlarla harcama yapabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus para arzının artış miktarının talepteki artıştan daha yüksek olması ve para arzının fazlaşmasıyla birlikte tüketimin artmasıdır. Karşılıksız para basıldığında piyasadaki ve kişilerin sahip oldukları para miktarı artar (TCMB, 2004).

Bu durumda ise kişilerin tüketim talebi artmaktadır. Ancak üretimin talep miktarı kadar artması, hemen ve zor olmayan bir şekilde meydana gelen bir olay değildir. Bu yüzden firmalar artan talebe ayak uydurabilmek amacıyla kapasitelerini yükseltmeye başlarlar. Bunun için yeni işgücü istihdam etme, mesai saatlerini arttırma, yeni üretim araçları satın alma gibi yollar izlerler. Para arzının bu şekilde arttırılması ile ilk başta işsizlikte azalma ve kâr oranlarında yükselme meydana getirirse de bu pozitif yönde değişimler kısa zaman sonra enflasyonun negatif etkileri ile yer değiştirmektedir (TCMB, 2004).

Talep enflasyonunu meydana getiren başka bir neden de bir ülkede nüfus artışının meydana gelmesidir. Bir yerde nüfus artışı yaşanıyorsa orada mal ve hizmetlere olan talep de artış göstermektedir (Eğilmez, 2015).

2.1.3.1.2. Arz Enflasyonu (Maliyet Enflasyonu)

Bu enflasyon türü, üretim sürecinde kullanılan girdilerin fiyatlarında meydana gelen artışın, fiyatlar genel seviyesinde yükselmeye sebep olması nedeniyle arz ya da maliyet enflasyonu olarak adlandırılmaktadır. Maliyet enflasyonunda petrol

gibi hammaddelerin fiyatları yükseldiğinde arz şokları yaşanabilir ve bu durum enflasyona yol açabilir (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2013, s.373).

Arz enflasyonu zaman zaman firmaların kâr miktarını çok arttırmaları sebebiyle oluşabilmektedir. Kârdaki artışlar sebebiyle oluşan fiyattaki yükselmeler eksik rekabet koşullarının mevcut olduğu piyasalarda gerçekleşebilir. Eksik rekabet piyasalarında fiyat düzenlenmiştir ya da mark-up durumdadır. Kârın fazla marj seviyelerinde olması fiyatlar genel düzeyinin artış göstermesine neden olmaktadır. Eksik rekabet piyasalarında firmalar kendilerine en yüksek kâr oranını sağlayabilecek olan fiyatları önceden belirlerler ve bunları çok fazla değiştirmezler. Bununla birlikte piyasadaki egemen firmalar mark-up yöntemi ile uygun düzeyde kâr elde ederler ve potansiyel firmaların piyasada yer almalarını önleyebilecek düzeyde fiyat belirlerler (Şahin, 2010, s.469).

Emek piyasalarında güçlü sendikaların varlığı durumunda işçiler emek verimindeki yükselişin üzerinde ücret zammı alabilmektedir. Bu durumda bazı malların üretimindeki maliyetler artmaktadır. Bu durumda fiyat yükselmeleri meydana gelmekte ve bu durumda para arzı da artarsa enflasyonist süreç hız kazanmaktadır (Şahin, 2010, s.469).

Arz ya da maliyet enflasyonunun nedenlerinden birisi de faizlerin artış göstermesidir. Faiz yükseltildiği zaman enflasyon da yükselme eğilimi gösterecektir Çünkü faiz, maliyeti oluşturan etkenlerden birisidir (finansman maliyeti). Maliyet enflasyonunun var olduğu bir ekonomide faiz arttıkça maliyet enflasyonu da artacaktır. Bu durumda faiz düşürülürse maliyet enflasyonunda da düşme meydana gelecektir (Eğilmez, 2014).

2.1.3.1.3. Yapısal Enflasyon

Bir ülkedeki yapısal aksaklıklar nedeniyle meydana gelen, genellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen ve talep ile arz enflasyonunun ortaya çıkmasında etkili olan enflasyon türüne yapısal enflasyon denir (Dinler, 2012, s.476-477).

Bir ülke ekonomisinin gelişmişlik düzeyi, devletin ekonomi içerisindeki ağırlığı, demokratik kuruluşların varlığı, insanların tüketim ve tasarruf tercihleri, toplumun eğitim seviyesi, tüketici bilincinin yerleşmiş olup olmadığı, toplumdaki

ekonomi bilgisinin seviyesi, toplumun yerleşik inançları yapısal enflasyonu meydana getiren etmenlerdir (Sarısoy ve Demirci, 2001, s.47).

Gelişmekte olan ülkelerde tasarruf oranının düşük olması, işgücü verimliliğinin yetersizliği, nüfus artış hızının yüksek olması, tarım sektöründeki arz ve talebin birbiriyle uyumsuz olması, eksik rekabet piyasalarının yaygın olması, mark-up fiyatlarla yüksek kâr seviyelerinin ortaya çıkması, yatırıma dönük projelerin çok geç tamamlanması, doğrudan verimlilik oranı düşük olan alt yapı ve konut yatırımlarının toplam yatırım miktarı içinde yüksek bir paya sahip olması, Kamu kesiminde mali disiplinin istenilen seviyelerde olmaması, gelişmekte olan ülkelerdeki yapısal enflasyonun nedenleridir (Şahin, 2010, s.472).

2.1.3.2. Fiyat Artış Oranlarına Göre Enflasyon Türleri

Fiyat artış oranlarına göre enflasyon türleri üç grupta incelenmektedir. Bunlar: ılımlı enflasyon, yüksek enflasyon ve hiperenflasyon'dur.

2.1.3.2.1. İlimli Enflasyon

Bu enflasyon türüne sürünen, rahvan ya da sinsi enflasyon adı da verilmektedir. Fiyat artışlarının olabildiğince düşük olduğu durumlarda meydana gelir (Dinler, 2012, s.468). İlimli enflasyon dönemlerinde oluşan fiyat artışları tüketicilerin alım güçleri üzerinde çok etkisi olmayan yükselişlerdir. Paranın fonksiyonel yapısında bir değişme olmaz ve para tasarruf aracı olma özelliğini sürdürmeye devam eder (Çidem, 2013, s.19).

2.1.3.2.2. Yüksek Enflasyon

Fiyatlarda yıllık iki ya da üç rakamlı oranlarda yükselmeler meydana geliyorsa bu durumda yüksek enflasyon mevcut demektir. Yüksek enflasyonun meydana geldiği dönemlerde önemli derecede olumsuz durumlar yaşanır. Genellikle sözleşmeler fiyat endeksleri ile döviz kurlarına bağlı hâle gelir. Paranın değeri çok hızlı azalır ve reel faiz oranları da bu durumda düşer. Bu durumda insanlar

ellerindeki parayı genellikle gayrimenkul alımı yapmak için kullanırlar (Parasız, 2018, s.434).

2.1.3.2.3. Hiperenflasyon

Hiperenflasyon paranın çok yüksek bir hızda değer kaybetmesidir. Bu tür enflasyonda para günlük değer kaybına uğramaktadır. Halk ulusal para yerine yabancı paralara ve altına yatırım yapma ihtiyacı hisseder. Daha ileri boyutlarda ulusal para zamanla değişim gücü olma işlevini dövize bırakır (Pekin, 2007, s.53-54).

Bu tür bir enflasyonun ana kaynağı genellikle kontrolsüz bir şekilde gerçekleştirilen emisyon hacminin artırılması işlemidir. Bu nedenle alış-veriş trampa(takas) ile yapılmaktadır (Dinler, 2012, s.469).

2.1.4. Enflasyonun Etkileri

Bir ekonomide enflasyon görülmeye başlandıktan sonra, fiyattaki her yükselme devamında başka fiyat yükselmelerini de beraberinde getirir. Bunun sonucunda ise enflasyon kendini yenileyen bir sorun hâlini almaktadır (Dinler, 2012, s.477).

Bir ekonomide enflasyonun hangi düzeyde gerçekleşeceği tam anlamıyla tahmin edilebilirse ya da enflasyonun tahmin edilen düzeyde olduğu durumlarda enflasyonun negatif etkilerine karşı alınması lazım olan tedbirleri almak mümkün olacaktır. Bir ülkede enflasyonun tahmin edilen düzeylerin üzerinde gerçekleşmesi hâlinde, hem o ülkede yaşayanlar açısından hem de ülke ekonomisi açısından olumsuz etkiler meydana gelmektedir. Enflasyonun bu olumsuz etkilerine enflasyonun maliyeti adı da verilmektedir. Enflasyonun olumsuz etkileri, tam olarak tahmin edilemeyen (sürpriz) enflasyon ya da eksik öngörülen enflasyon ve tam olarak tahmin edilen (öngörülen) enflasyon olarak iki grupta incelenmektedir (Dinler, 2012, s.477). Enflasyonun etkileri: beklenmeyen enflasyonun etkileri ve beklenen enflasyonun etkileri olarak da gruplandırılabilir.

2.1.4.1. Eksik Öngörülen (Sürpriz Enflasyon) Etkileri

Bir ekonomide enflasyon oranı tam anlamıyla tahmin edilemiyorsa bu durumda eksik öngörülen enflasyonun olumsuz etkileri o ülke açısından hayli yüksek maliyetli olacaktır. Eksik öngörülen enflasyonun etkilerini: Gelir dağılımı üzerindeki etkileri, tasarruf ve yatırımlar üzerindeki etkileri, ödemeler dengesi üzerindeki etkileri, kaynak tahsisi üzerindeki etkileri olarak incelemek mümkündür (Dinler, 2012, s.478).

➤ Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri: Nispi fiyatlarda meydana gelen değişimler sonucunda bazı sanayi kolları kârlarını arttırmakta ve daha çok kaynak kullanmaktadır. Bu durumda bu alanlarda istihdam edilen kişilerin gelirleri diğer kişilere göre daha yüksek olmaktadır (Şahin, 2010, s.473). Enflasyon hızı arttığında fiyatlar çok çabuk değişmektedir. Bunun sonucunda tüketiciler eski ve yeni fiyatlar arasında karşılaştırma yapamaz duruma düşmektedir. Böylece mallar için gereğinden fazla ödeme yapma durumu yaşanabilmektedir. Bu durum telefon numarasını her yıl değiştiren bir kimsenin durumuna benzemektedir (telefon numarası enflasyonu). Enflasyon bazı kesimler için kazanç iken bazı kesimler için ise kayıp anlamına gelmektedir. Enflasyondan kazanan kişiler olduğu gibi kaybedenler de olmakta ve bu durum enflasyonun transfer özelliğine sahip olduğunun bir göstergesidir (Parasız, 2018, s.444-445). Enflasyonist ortamlarda zengin kesim daha fazla zenginleşirken, gelirlerini fiyatlardaki yükselme oranı kadar arttıramayan kesimler fakirleşmektedir. Böylece gelir dağılımı adaletsizliği artmaktadır. Bunun sonucunda ise orta kesim diye bir sınıf kalmamaktadır. Gelir dağılımdaki uçurumun derinleşmesi toplumdaki değer yargılarının zayıflamasına, yolsuzluklarda ve suç işleme oranlarında artış meydana gelmesine ve aile yapısının ciddi zararlar görmesine neden olmaktadır (Dinler, 2012, s.478).

➤ Tasarruf ve Yatırımlar Üzerindeki Etkileri: Öngörülemeyen enflasyon tasarrufta bulunan kişilerin tasarruflarının sahip olduğu değeri düşürmektedir. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse bir kimse kendisine bir ev almak maksadıyla tasarrufta bulunmuştur. Fakat enflasyon nedeniyle tasarruf değerinde düşme meydana geldiği için tasarruf edinen kişi için bu maksadını gerçekleştirmek zor hâle gelecektir. Örneğin bir kimse yıllık olarak % 8'lik bir faiz gelirin e sahip ise ve aynı yıl enflasyon oranı % 16 düzeyinde meydana gelmişse bu durumda tasarrufta

bulunan kişinin tasarrufları % 8 oranında değer kaybına uğramıştır. Bununla birlikte faiz üzerinden alınan vergiler de mevcutsa o hâlde tasarruflar daha da gücünü yitirmektedir (Yıldırım vd., 2017, s.281).

➤ Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri: Bir ekonomide enflasyonist bir ortam mevcut olduğunda eğer döviz kurlarının ihtiyaç duyduğu reformlar hayata geçirilmezse ithal malların fiyatlarında düşme meydana gelirken ihracata konu olan malların fiyatlarında ise yükselme gerçekleşecektir. Bunun sonucunda ise ithalat artış gösterirken ihracat ise azalış gösterecektir ve ödemeler dengesinde bozulmalar gerçekleşecektir. Böyle bir durumun varlığında ithalatı kısıtlayıcı politikalar uygulanır ya da ulusal paranın döviz karşısında değerinin düşürülmesi (Devalüasyon) yoluna başvurulur. İthalatın kısıtlanması yoluna gidildiğinde ülke içerisinde üretimi yapılan ancak hammaddesi ithal edilen malların üretiminde büyük aksaklıklar meydana gelmektedir. Bunun sonucunda enflasyon etkisi daha da artacaktır. Devalüasyon yoluna gidilmesi ise ithal girdi ve malların fiyatlarının daha fazla yükselmesine neden olacak ve enflasyonu arttıracaktır (Dinler, 2012, s.479).

➤ Kaynak Tahsisi Üzerindeki Etki: Bu etkiye mikro ekonomik etki adı da verilmektedir. Enflasyon nispi fiyat düzenini bozmaktadır. Enflasyon düzeyi ne kadar büyük rakamlara sahipse nispi fiyatlardaki oynamalar da aynı oranlarda büyüklüğe sahip olacaktır. Enflasyon en fazla aktif paranın getirisine zarar vermektedir. Bunun nedeni ise doğal haliyle paranın faiz geliri getirmemesidir. Bununla birlikte enflasyon reel faiz oranlarını da etki altına almakta ve kişileri ellerindeki paraları çıkarmaya ve başka aktifleri edinmeye sevk etmektedir (Parasız, 2018, s.445).

2.1.4.2. Tam Olarak Öngörülen (Beklenen) Enflasyonun Etkileri

Ekonomik faktörler veya birimler eğer ileride enflasyonun ne düzeyde gerçekleşeceği konusunda tam bir öngörüye sahip durumda ise o hâlde tam olarak öngörülen (beklenen) enflasyon mevcuttur. Beklenen enflasyonun reel olarak etkisi yoktur. Bunun nedeni ise fiyatların ve ücretlerin artış oranı aynı olacağı için ekonomik birimlerin satın alma güçlerinin değişikliğe uğramamasıdır (Parasız, 2018, s.442).

Tam olarak öngörülen enflasyonun var olduğu bir dönemde faiz oranları, kira ve ücret sözleşmeleri gibi olaylar eksik öngörülen enflasyon dönemlerine göre daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Enflasyonun ne kadar olacağı bilindiği için örneğin faiz oranları ne borçluyu ne de alacaklıyı mağdur etmeden hesaplanabilmektedir. Kira sözleşmeleri de aynı şekilde enflasyona göre ayarlanıp ne kiracıyı ne de ev sahibini mağdur etmeden yapılabilmektedir. Bunlarla eşdeğer bir durumda ücret sözleşmelerinde işçiyi de işvereni de göz ardı etmeden yapılan ücret sözleşmeleridir. Tam olarak öngörülen enflasyonun bir diğer olumlu etkisi de vergi bozulmalarının önüne geçmesidir. Ekonomilerin hepsinde vergiler nominal gelir üzerinden alındığı için yüksek enflasyonun mevcut olduğu dönemlerde vergi mükelleflerinin ödemekle yükümlü olduğu vergilerin miktarı artmaktadır. Vergi ödemekle sorumlu olan kişilerin reel olarak vergi yüklerinde artış yaşanması kayıt dışı ekonomiyi teşvik ettiğinden tam olarak öngörülen enflasyon döneminde enflasyon oranlarına göre vergi dilimleri düzenlenebilmektedir. Bu olumlu yönlerine rağmen, tam olarak öngörülen enflasyonun engellenmesi zor olan iki etkisi bulunmaktadır. Bunlar ayakkabı-deri maliyeti ile menü maliyeti (liste maliyeti) olarak iki gruba ayrılmaktadır (Dinler, 2012, s.480-481).

➤ Ayakkabı-Deri Maliyeti: Ayakkabı maliyeti ekonomide yer alan paranın dolaşım hızının yükselmesinden ve paranın sahip olduğu değer azalmasından korunmak amacıyla çabalayan kişilerin artması sebebiyle oluşan maliyettir (Parasız, 2018, s.443). Enflasyon nedeniyle paranın değerini yitirmesinden endişe eden kişilerin, paralarını faize ya da dövize yatırmak için devamlı banka ve döviz bürolarına akın etmesi nedeniyle bu adı almıştır. Fakat son yıllarda kredi kartı ile alış-veriş yapmanın mümkün olması kredi kartı kullanımını arttırmış ve bankalara devamlı olarak gidip gelme durumunu azaltmıştır. Faiz geliri için ise genellikle yatırım fonları kullanılır hâle gelmiş ve kredi kartlarının borçlarını da zamanı geldiğinde, yatırım fonlarını bozarak ödemeyi tercih edenlerin sayısı artmıştır. Öte yandan bankamatiklerin fazlaşması ve internetten online işlem yapabilme imkânlarının artması da insanları bu maliyetten belirli ölçülerde korumuştur (Dinler, 2012, s.481).

➤ Menü Maliyeti (Liste Maliyeti): Yüksek enflasyonun mevcut olduğu dönemlerde işletmelerin girdi fiyatlarında devamlı olarak değişimler meydana

gelmektedir. Mağazalarda çok fazla ürün satıldığından girdi fiyatlarında yaşanan bu artışlar sebebiyle ürünlerin etiketlerinin ve mağazaları tanıtan broşürlerin de belirli sürelerle değiştirilmesi gerekmektedir. Bu yüzden üreticilerin ve satıcıların yüklenmiş oldukları bu ek maliyete menü ya da liste maliyeti adı verilmektedir. Günümüzde bilgisayarların sağladığı imkânlar sayesinde ürünlerin üzerine yapıştırılan etiketler yerlerini barkoda terk etmiştir (Dinler, 2012, s.481).

2.1.5. Enflasyonun Olumlu Etkileri

Enflasyonun etkileri genellikle olumsuz yöndedir ancak ılımlı enflasyonun etkileri olumludur. İlimli enflasyon toplam talep üzerinde arttırıcı bir etkiye sahiptir. Bu enflasyon türü tasarruf ve yatırımları da pozitif yönde geliştirir. Bu yatırımların artması sebebiyle istihdam seviyesi ile toplam arz da yükseliş gösterir. Bütün bunların sonucunda ekonomi de belirli bir ilerleme hızına sahip olacaktır. İlimli enflasyon hükümetlerin birçok zaman istediği bir durumdur (Dinler, 2020, s.477).

Görüldüğü üzere enflasyon öngörülemediği zamanlarda ve ülkelerde, gelir dağılımındaki adalet azalmakta, tasarruf ve yatırım fırsatları kaçırılmakta, ödemeler dengesi bozulmakta, kaynak tahsislerinde aksamalar meydana gelmektedir. Enflasyon öngörülebilir nitelikte olduğu zaman ise bu olumsuzlukların sonuçlarına önceden tedbir almak olanaklı hâle gelmektedir.

2.1.6. Türkiye’de Enflasyonun Tarihi

Türkiye’de enflasyonun tarihini Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi olarak ikiye ayırmak mümkündür. Osmanlı Devleti’nde İstanbul’daki, vakıfların imaretlerin ve saray mutfağının hesap defterleri ve diğer kayıtlı belgeler incelendiğinde tüketici fiyatları genel seviyesinin 1469 yılından 1914’e kadar yaklaşık üç yüz kat artış gösterdiği söylenebilmektedir. Bu toplam artış yıllık ortalama % 1,3 kadar bir değer anlamına gelmektedir. (Pamuk, 2019). Cumhuriyet dönemi enflasyonu ise 1923-1945, 1946-1960, 1961-1979, 1980-1993, 1994-2001, 2002-2022 dönemleri olarak gruplandırmak olanaklıdır.

2.1.6.1. 1923-1945 Dönemi

Atatürk döneminde, ülke yeniden yapılandırılmış ve yabancı şirketlere ait kuruluşların millileştirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu çalışmalar önemli miktarda harcama gerektirmiştir. Duyunu Umumiye İdaresinin borç taksitleri ve tarım sektöründeki vergilerin kaldırılmış olmasına rağmen Atatürk denk bütçe politikasını sürdürmüş ve sıkı para politikası uygulamıştır (Eren, 2002, s.212-213).

Atatürk'ün uygulamış olduğu sıkı para politikası sonucunda, hatta uygulanan sıkı para politikası sebebiyle 1914-1920 yılları arasında çok yüksek düzeye ulaşan enflasyon, bu dönemde hiç yaşanmamıştır. Ayrıca 1929'daki Büyük Buhranın etkisiyle de deflasyonist bir durum oluşmuştur (Eren, 2001, s.20).

1923-1938 dönemi Türkiye'de enflasyon sorununun yaşanmadığı yıllardır. Ulusal para değerini korumuş denk bütçe ilkesine dair politikalar başarılı olmuştur. Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı'na kadar fiyatlar genel düzeyinde azalma görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Türkiye savaşa taraf olmamasına rağmen, hazırlıklı olmak amacıyla askeri harcamalarını arttırmış, bu harcamalara üretimin azalması ve vergi gelirlerinin yetersiz düzeyde oluşu da eklenince merkez bankası emisyon hacmini arttırmak durumunda kalmıştır. Bunun sonucunda ise enflasyon oranlarında hızlı bir yükseliş meydana gelmiştir (Akyıldız ve Eroğlu, 2004).

Çizelge 3. Türkiye'de 1938-1945 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%) (1938=100)

YIL	TÜFE	DEĞİŞİM (%)	TEFE	DEĞİŞİM (%)
1938	100	-	100	-
1939	102	2,1	101	1,3
1940	111	8,5	127	25
1941	132	19,6	175	38,5
1942	221	66,7	340	93,7
1943	322	45,8	590	73,8
1944	330	2,5	459	-22,2
1945	333	0,9	445	-3,2

Kaynak: TÜİK İstatistik Göstergeler 1923-2013, 2014.

1938 yılının baz alındığı Çizelge 3'te 1939 yılında enflasyon artış hızı TÜFE'de % 2,1 iken TEFE'de ise % 1,3 olarak gerçekleşmiştir. 1940 yılında bu

rakamların biraz daha arttığı görülmektedir. 1940 yılında TÜFE'deki değişim % 8,5 olurken TEFE'de ise % 25'lik bir artış gerçekleşmiştir. 1941 Yılında ise enflasyon oranlarında daha fazla artışlar meydana gelmiş, TÜFE % 19,6'lık bir artış gösterirken, TEFE'de ise % 38,5 oranında bir artış görülmektedir. Bu yıllarda enflasyonun artış göstermesinin ana nedeni daha önce bahsedildiği gibi savaşa hazırlıklı olmak amacıyla alınan tedbirler sebebiyle askeri harcamaların artış göstermesidir. 1942 yılında hem TÜFE'de hem TEFE'de artışlar devam etmiş ve 1942 yılında TÜFE artışı % 66,7 olurken TEFE'deki artış ise % 93,7 olarak gerçekleşmiştir. 1943 yılında ise bu rakamlar biraz düşerken yine de ciddi enflasyon oranlarının varlığı söz konusudur. 1943 yılında TÜFE'deki artış oranı % 45,8 olurken, TEFE'deki artış oranı ise % 73,8 olmuştur. 1944 yılında TÜFE' deki yükselme % 2,5 olarak gerçekleşmiş ve enflasyon oranı ciddi boyutta düşmüştür. TEFE ise -% 22,2 ile deflasyona işaret etmektedir. 1945 yılında ise enflasyon oranları düşmeye devam etmiştir. 1945 yılında TÜFE değerindeki yükseliş % 0,9 olurken, TEFE'deki değişim ise -% 3,2 olarak gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru enflasyon oranlarında düşüşler meydana gelmiştir. Bu düşüşlerin nedeni olarak 1944 yılında hükümetin aldığı bazı kararların etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Hükümetin 1944 yılında aldığı kararlar şunlardır (TCMB, 1945):

- Gıda maddelerinin en temeli olan ekmeğin satışında belirli miktarların ve belirli fiyatların dışına çıkılmasını önlemek.
- En fazla tüketim harcaması yapan kurum olan ordunun mal ve hizmet alımının piyasayı etkileme düzeyini olabildiğince düşürmek.
- Hayat pahalılığından en çok etkilenen kesimlere destek olmak.
- İhtiyaç maddeleri arasından önemli olan bazılarının var olan ticari oluşumların imkânlarını kullanarak tüketiciye ulaştırmak.
- Fiyat tespit ederken yalnızca güvenle uygulanabilecek konulara odaklanıp ticareti düzenlemek ve haksız fiyat yükselişini önlemek.

2.1.6.2. 1946-1960 Dönemi

Türkiye İkinci Dünya Savaşı Yıllarında enflasyonun olumsuz etkilerini tecrübe edinmiş, 1945-1951 yıllarında ise bu durumu fiyat istikrarı takip etmiştir. Uygulanan para ve maliye politikalarının sonucunda 1951 yılında fiyatlar tekrar yükselme eğilimine girmiştir. 1954 yılında ise enflasyon kalıcı hâle gelmeye başlamıştır. 1958'in Ağustos ayında dış dengeyi sağlamak, açık finansman politikalarını sonlandırmak ve para arzını düşürmek maksadıyla bir istikrar programı uygulamaya konulmuştur (DPT, 1963, s.20; Şahin, 2007 s.126).

1946-1950 döneminde uygulanan sıkı para politikası etkisi ile bu dönemde enflasyon zayıf bir şekilde var olmuştur. Bu dönemde enflasyonist etkilerin zayıf olmasının başka bir nedeni ise İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki toplam arz miktarında meydana gelen düşüşlerin giderilmesidir (Eren, 2014, s.149).

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimlerde iktidar değişikliği yaşanmış ve 27 yıldır iktidarda olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) yerine Demokrat Parti (DP) iktidara gelmiştir.

1950-1960 yılları arasında iktidarda olan DP, iktidarının ilk yıllarında enflasyonist bir mali politika izlememiş ancak deflasyonist bir politikanın izlenmesinin de iktisadi ve mali kaynakları verimli kullanmayı engelleyeceğini savunmuştur. DP ilk iktidar yıllarında para politikasına tedbirli yaklaşmış fakat dış kaynaklardan beklenti karşılanamayınca Merkez Bankası kaynaklarının da kullanımı yoluna gidilmiştir. 1950 yılında tedavüldeki para miktarı 900 milyon lira iken, 1951 yılında 1.048 milyon, 1952 yılında 1.146 milyon, 1953 yılında 1.333 milyon, 1954 yılında ise 1.379 milyon olmuştur. 1950-1954 yılları arasında para arzı artmış olsa da bu dönemde meydana gelen ülke içinde yapılan üretimin artması ve dış yardım destekleri ile enflasyon oranları çok yüksek olmamıştır. 1954 yılında para arzının ivme kazanmasının yanına bir de reel gelir artışının yavaşlaması sorunu eklenmiş ve toplam kaynaklardan gelişme harcamalarına ayrılan miktar düşürülmüştür. Bunun sonucunda ise 1954 yılından itibaren enflasyon sorunu ciddi rakamlara ulaşmaya başlamıştır. 1955 yılında tedavüldeki para miktarı 1.805 milyona, 1956 yılında 2.322 milyona, 1957 yılında 2.936 milyona, 1958 yılında 3.052 milyona, 1959 yılında 3.406 milyona yükselmiştir (Singer, 1971, s.335).

Çizelge 4. Türkiye’de 1946-1960 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%) (1938=100)

YIL	TÜFE	DEĞİŞİM (%)	TEFE	DEĞİŞİM (%)
1946	320	-3,8	428	-3,8
1947	325	1,5	433	1,3
1948	330	1,4	467	7,7
1949	354	7,5	504	7,9
1950	339	-4,3	452	-10,2
1951	335	-1,1	482	6,7
1952	353	5,1	486	0,8
1953	370	4,8	498	2,3
1954	403	9	552	11
1955	451	11,9	592	7,2
1956	503	11,5	691	16,8
1957	565	12,5	821	18,7
1958	654	15,7	945	15,1
1959	802	22,6	1129	19,5
1960	861	7,4	1189	5,3

Kaynak: TÜİK İstatistik Göstergeler 1923-2013, 2014.

Çizelge 4’de görüldüğü gibi bu dönemin başı olan 1946’da deflasyonist etki görülmektedir. 1947 ve 1948 yıllarında düşük oranlarda bir TÜFE artışı görülmüştür. 1948 yılında TEFE’de görülen artış TÜFE’deki artışa göre daha fazla olmuştur. 1949 yılında ise hem TÜFE hem de TEFE % 7’ler seviyesinde artış göstermiştir.

1946-1949 yılları arasında hem TÜFE’de hem de TEFE’de artışlar meydana gelmiştir.

1950 yılında tıpkı 1946’da olduğu gibi deflasyon meydana gelmiştir. 1950 yılında TÜFE değişimi -% 4,3’tür. TEFE ise % 10,2 oranında azalmıştır. 1951 yılında TÜFE -% 1,1 oranında gerçekleşmiştir. TEFE ise 1951 yılında % 6,7 oranında yükselmiştir. 1952-1960 yılları arasında enflasyon oranları genellikle artış eğilimindedir.

Çizelgede görüldüğü gibi TÜFE’de 1955-1959 yılları arasında çift haneli artışlar olurken; TEFE’de ise 1956-1959 yılları arasında aynı sorun yaşanmıştır. 1960 yılında ise enflasyon artış oranları tek haneye inmiştir.

Çizelgede görüldüğü üzere 1958-1959 yılları bu dönem içerisinde enflasyonun en yüksek gerçekleştiği yıllar olmuştur.

1958-1959 yıllarında yaşanan enflasyonist ortamın en önemli nedenlerinden birisi 1958 yılında Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatının Türkiye'ye dış yardımların devam edebilmesi için, Türkiye'nin istikrar programı uygulamasının gerekli olduğu görüşünü ortaya atmasıdır. Bunun sonucunda DP hükümeti dış yardımların kesilmesinin önüne geçebilmek amacıyla 4 Ağustos 1958 yılında istikrar programını hayata geçirmiştir. Bu programla birlikte devalüasyon yapılarak Türk lirasının değeri düşürülmüş, dış ticaret rejimi yeniden düzenlenmiş, para arzı kontrol altına alınmış ve Kamu iktisadi teşebbüsü (KİT) ürünlerinin fiyatlarında artış yapılmıştır. Fakat devalüasyon nedeniyle ve KİT ürünlerinin fiyatlarının arttırılması sebebiyle fiyatlar genel düzeyinde yükselmeler meydana gelmiş ve bu durum 1958 yılıyla sınırlı kalmamış, 1959 yılında da enflasyon artışının sürmesine neden olmuştur (Kanca, 2012, s.60-61).

Bu dönemdeki enflasyon etkisi ilk yıllarda yok denecek kadar az iken hatta 1946 ve 1950 yıllarında tamamen bir deflasyonist etki söz konusu iken, özellikle 1954 yılından sonra para arzının fazla arttırılması, dış ticaret açıklarının artması, ödemeler dengesinde yaşanan aksaklıklar, 1958 yılında ilan edilen istikrar programının da etkileri ile enflasyonist bir sürece girilmiştir.

Bu dönemin başlarındaki siyasal ve ekonomik istikrar kısa süreli olmuş, 1950'li yılların ortalarından itibaren artış gösteren ekonomik sorunlarla birlikte siyasi sorunlar da meydana gelmiş, Türkiye'deki istikrar ortamı bozulmuş ve yerini kaos ortamı almıştır. Bu dönem 27 Mayıs 1960'ta Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK), Türkiye'nin yönetimine el koyması ile birlikte kapanmış ve yerini planlı dönem diye adlandırılan döneme bırakmıştır.

2.1.6.3. 1961-1979 Dönemi

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra planlı ekonomik kalkınma modeli benimsenmiştir. Bu kapsamda 5 Ekim 1960'da Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. DPT'nin kurulmasıyla birlikte birinci kalkınma planı yapılmış ve 1963 yılında ilk beş yıllık kalkınma planı uygulamaya konulmuştur. Bu dönemde ithal

ikameye dayalı ve kamu sektörünün ön planda yer aldığı bir sanayileşme modeli oluşturulmuştur (Zengin, 2016, s.19).

Birinci beş yıllık kalkınma döneminde (1963-1967), siyasal istikrar henüz sağlanamamış olmasına rağmen ekonomi istikrarlı bir seyir göstermiş ve bu dönemde hızlı bir büyüme gerçekleşirken enflasyon oranı ise ortalama % 5,3 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler planlı dönemin çok önemli bir başarısı olarak görülürken, Türk devletini ve Türk halkını da plan ve planlama konularında deneyim sahibi yapmıştır (Tokgöz, 1998, s.12).

1960'lı yıllar Türkiye ekonomisinde enflasyon etkisinin zayıf olduğu bir dönemdir. Bu dönemde enflasyonla mücadelede başarılı olunmuştur.

1970'li yıllarda ise Türkiye'de enflasyonla birlikte ilerleyen işsizlik anlamına gelen stagflasyon olgusu meydana gelmiştir. 1973 yılında Türkiye stagflasyonu ilk kez yaşamıştır (Öztürk ve Saygın, 2017, s.6-7).

1973 yılında Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği (OPEC) üyelerinin petrol üretimini her ay % 5 oranında azaltma kararı almasıyla birlikte başta gelişmiş ülkeler olmak üzere diğer ülkelerde de şok etkisi meydana getirmiştir (Öztürk ve Saygın, 2017, s.3).

Bu dönemde Türkiye'de para ve maliye politikalarının verimli bir şekilde uygulanamaması ve petrol şokunun da bu duruma eklenmesiyle birlikte üretimde büyük azalmalar meydana gelmiştir. Bu durumun sonucunda ise sürekli artan bir enflasyon sorunuyla muhatap olunmak durumunda kalınmıştır. İthal girdi fiyatlarındaki yükselme, petrol fiyatlarındaki artışlar, Kıbrıs Barış Harekâtı nedeniyle oluşan maliyetler, dış yardımların azalması gibi etkenler de bu dönemdeki enflasyonun nedenleridir. 1974 yılında ham petrol fiyatı 2,5 dolardan 11,6 dolara yükselmiş ve bu fiyat yükselmesi sebebiyle petrol ithalatçısı durumunda olan Türkiye'nin dış ticaret açığı 3 kat artmıştır. Bu durumda Türkiye'nin ödemeler dengesi açığı fazlaşmış ve döviz kıtlığı sebebiyle üretim azalmıştır (Öztürk ve Saygın, 2017, s.6).

Çizelge 5. Türkiye’de 1961-1972 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%)

YIL	TÜFE	DEĞİŞİM %	TEFE	DEĞİŞİM %
1961	873	1,3	1223	2,9
1962	906	3,8	1293	5,7
1963	965	6,5	1347	4,2
1964	972	0,8	1363	1,2
1965	1037	6,7	1474	8,1
1966	1094	5,5	1545	4,8
1967	1163	6,3	1662	7,6
1968	1211	4,1	1715	3,2
1969	1280	5,7	1839	7,2
1970	1431	11,8	1962	6,7
1971	1743	21,8	2274	15,9
1972	2010	15,3	2683	18

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler, 1923-2013, 2014.

Çizelge 5’te görüldüğü gibi 1961-1972 yılları arasında hem TÜFE’de hem TEFE’de devamlı artış yaşanmıştır. Fakat 1960’lı yıllar enflasyon etkisinin çok görülmediği yıllar olmuştur. 1970’li yıllara gelindiğinde ise dışsal şokların etkisi ile makroekonomik dengede bozulmalar meydana gelmiş ve bunun sonucunda enflasyon çift haneli rakamlardan oluşmaya başlamıştır (TCMB, 2013, s.14).

Çizelgede görüldüğü üzere 1970-1972 yılları arasında, 1970 yılındaki TEFE’deki artış haricinde enflasyon oranları çift haneli olmuştur.

Çizelge 6. Türkiye’de 1973-1979 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%)

YIL	TÜFE	DEĞİŞİM (%)	TEFE	DEĞİŞİM (%)
1973	2327	15,8	3233	20,5
1974	2686	15,4	4200	29,9
1975	3196	19	4624	10,1
1976	3720	16,4	5345	15,6
1977	4558	22,5	6633	24,1
1978	6987	53,3	10123	52,6
1979	11318	62	16591	63,9

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler 1923-2013, 2014.

Çizelge 6’da 1973 yılında enflasyon oranlarının 1972’ye göre artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Buradaki artışın sebepleri daha önce de belirtildiği gibi dış şokların etkisi, döviz kıtlığı, üretimin azalması gibi durumlardır. 1973-1979 yılları arasında

enflasyon oranları çift haneli rakamlardan oluşmuştur. 1959'dan sonra ilk defa 1977 yılında nedenleri farklı olsa da enflasyon oranları % 20'li seviyelere çıkmıştır.

2.1.6.4. 1980-1993 Dönemi

Türkiye'de 1971 muhtırası, 1973-1974 ve 1978-1979 yıllarında dünyayı saran petrol krizlerinin etkisi ile yüksek düzeyde bir enflasyon süreci yaşanmıştır. Sabit kur rejiminin varlığı ile birlikte dış ticaret açığının sürekli artması enflasyonu kontrol edilemez hâle getirmiştir. Cari İşlemlerde meydana gelen açıklar, dış borçlarla kapatılmaya çalışılmıştır. IMF ile yaşanan anlaşmazlıklar Türkiye ekonomisini bir dış borç krizinin içerisine sokmuştur. Bütün bu gelişmelerin sonucunda 1979 yılında enflasyon % 64 olmuştur (TÜSİAD, 2002, s.21).

24 Ocak 1980'de para arzını azaltarak enflasyonu düşürebilmek, kamu maliyesinde süregelen açık finansman uygulamalarını giderebilmek ve kamu bütçe açığını engellemek ya da düşürebilmek, dış ticarete serbestleşme getirebilmek ve üretim faktörlerinin verimliğinde artış meydana getirebilmek amacıyla bir dizi kararlar alınmıştır (Aykırı, 2008, s.72).

24 Ocak kararlarının ilk başta, enflasyonu düşürebilme konusunda olumlu etkisi olmuş ancak devam eden yıllarda enflasyon yükseliş sürecine girmiştir. Enflasyon rakamlarının yükselmesi, hane halkının satın alma gücünü olumsuz yönde etkilemiştir. Zorunlu tüketim mallarının fiyatları yükselirken, ücretler ise enflasyonun karşısında azalan bir seyir izlemiştir (Berksoy, 1989, s.24).

Çizelge 7. Türkiye’de 1980-1993 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%)

YIL	TÜFE	DEĞİŞİM (%)	TEFE	DEĞİŞİM (%)
1980	22795	101,4	34377	107,2
1981	30546	34	47027	36,8
1982	39221	28,4	59725	27
1983	51536	31,4	77941	30,5
1984	76479	48,4	117145	50,3
1985	110895	45	167751	43,2
1986	149265	34,6	217406	29,6
1987	207329	38,9	287193	32,1
1988	360130	73,7	483346	68,3
1989	588092	63,3	792204	63,9
1990	942712	60,3	1206526	52,3
1991	1563958	65,9	1874942	55,4
1992	2660293	70,1	3039281	62,1
1993	4418747	66,1	4814220	58,4

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler, 1923-2013, 2014.

Çizelge 7’de 1980 yılında enflasyon oranlarının üç haneli değerlerden oluştuğu görülmektedir. 1981-1987 yılları arasında enflasyon oranları değişken bir seyir izlemiş; bu dönemde enflasyon oranları TÜFE için % 28-48 arası gerçekleşirken, TEFE için ise % 27-50 arası gerçekleşmiştir.

Çizelgede görüldüğü gibi 1988 yılında TÜFE’deki artış % 73,7 olmuş. TEFE’deki artış ise % 68,3 olmuştur. Bu durum 1981-1987 dönemindeki oranlara göre oldukça yüksektir.

1989 yılından itibaren TÜFE’deki artışlar genellikle % 60’lı seviyelerdedir. 1992 yılında ise TÜFE % 70,1 oranında artmıştır. TEFE ise 1989-1993 yılları arasında % 50-60 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Çizelgede görüldüğü gibi 24 Ocak kararlarının alınmasından sonra enflasyonist etki bir süre yavaşlamış ancak 1984 yılı itibariyle ciddi bir şekilde hissedilmeye başlamış, 1988 yılı itibariyle ise % 70’li hanelere ulaşmıştır.

1980’li yıllardaki yüksek enflasyon rakamlarının en büyük kaynağı para arzında meydana gelen artışlardır. Türkiye’de bu dönemde para artış hızı mal ve hizmet üretiminde yaşanan hızdan daha büyük olmuştur. Türkiye’de 1980’li yıllarda kamu kesimi, finansman ihtiyacını iç ve dış borç alarak karşıladığı gibi, açık

finansman yöntemine de başvurmuştur. Para stokunun artış göstermesi enflasyon oranlarında artış meydana getirmiştir (İlter, 1994, s.40).

1980'li ve 1990'lı yıllarda bütçe açıkları da enflasyon üzerinde etkili olmuştur. Bu dönemdeki bütçe açıkları merkez bankasından elde edilen kısa vadeli avanslarla kapatılmaya çalışılmıştır. Bu yöntem 1990'lı yıllarda daha çok başvurulmuş ve enflasyonun kontrol edilemez hâle gelmesiyle birlikte iktidarlar, bütçe açıklarını kapatmak için para basma yoluna gidilmesinin, borç alma yoluna gidilmesinden daha fazla enflasyon arttırıcı etkiye sahip olduğunu idrak etmişlerdir (Tatlıyer, 2016, s.12).

Bu durumlar Çizelge 7'de açıkça görülmektedir. 1990 yılında TÜFE artış oranı % 60,3 olarak gerçekleşirken 1991 yılında bu rakam % 65,9'a 1992 yılında ise % 70,1'e yükselmiştir. TEFE ise 1990'da % 52,3 oranında artmıştır. 1991 yılında bu artış oranı % 55,4'e, 1992 yılında ise % 62,1'e yükselmiştir. 1993 yılında ise TÜFE'deki artış % 66,1 olurken TEFE'nin artışı ise % 58,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu yükselişler Türkiye'de 1990'lı yıllarda da 1970'li ve 1980'li yıllarda olduğu gibi enflasyonist ortamın varlığını gösteren durumlardır.

2.1.6.5. 1994-2001 Dönemi

1994 yılında Türkiye'de ekonomik bir kriz meydana gelmiştir. Bu krizin temelinde 1980'li yıllarda başlayan Neoliberal politikaların etkileri ve kamu borç stokunda meydana gelen artışlar yatmaktadır. Neoliberal politikalar Batı ülkelerinde 1980'li ve 1990'lı yıllarda siyasi ve ekonomik olarak başarılı olsa da Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, bu ülkelerin ekonomilerindeki yapısal sorunların göz ardı edilmesi sebebiyle başarılı olunamamıştır. Bu dönemde kamu borcunun fazlaşması, kamu bütçesinin yönetilemez hale gelmesi, Türk Lirasının aşırı değerli duruma sahip olması ve TCMB'nin avans verme yöntemi ile karşılıksız para basması ile 1994 yılı Ocak ayında kriz oluşmuştur. Yatırımcılar karşılıksız para basma durumunu hissettikleri için TL bulundurmaya bırakıp döviz satın almaya başlamışlar ve Amerikan Doları TL'ye karşı % 160'luk bir değer kazanmıştır. Gecelik faiz oranları % 1000'e yükselmiş ve enflasyon oranı ise 1980 yılından sonra ilk defa 3 haneyi görmüştür (Köylüoğlu, 2019).

Dış Ticaret açığının hızlı artması sebebiyle cari açıkta meydana gelen yükselme yeni ekonomik tedbirlerin alınmasını gerektirmiştir. 5 Nisan 1994'te alınan yeni kararlarla uzun dönemde ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlayacak yeni hedefler ortaya konmuştur. (Parasız, 2001, s.376).

1994 yılındaki krizden sonra 1995 yılına gelindiğinde doğrudan para politikaları terk edilmiş bunun yerine modern merkez bankası ilkeleri uygulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda IMF ile anlaşma yapılarak kur sepetinin, öngörülen aylık enflasyon oranları düzeyinde yükseltilmesi amaçlanmıştır. 1996-1997 yıllarında TCMB enflasyonun düşürülmesine yönelik değil, finansal piyasalarda istikrarı sağlama amacı taşıyan politikalar uygulamaya başlamıştır. 1998 yılında TCMB para politikasını yüksek enflasyonu engellemeye yönelik kullanmaya başlamıştır. 1999 yılında dışsal şokların etkisiyle Türkiye, yüksek reel faizler, yüklü miktarda dış borç stoku, yüksek enflasyon ve ekonomik daralma sorunuyla karşılaşmıştır. Bunun sonucunda 2000 yılının Kasım ayı ve 2001 yılının Şubat aylarında güven kaybı nedeniyle finansal krizler meydana gelmiştir (TCMB, 2013, s.16).

Çizelge 8. Türkiye’de 1994-2001 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%)

YIL	TÜFE	DEĞİŞİM (%)	TEFE	DEĞİŞİM (%)
1994	9115875	106,3	10 624 985	120,7
1995	17 137 846	88,0	19 762 471	86,0
1996	30 911 933	80,4	34 775 575	76,0
1997	57 411 783	85,7	63 218 658	81,8
1998	106 017 630	84,7	108 629 843	71,8
1999	174 787 793	64,9	166 270 384	53,1
2000	270 777 960	54,9	251 801 511	51,4
2001	418 081 170	54,4	406 911 241	61,6

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler, 1923-2013, 2014.

Çizelge 8’de görüldüğü gibi 1994 yılında enflasyon oranı 1980 yılından sonra ilk defa üç haneli rakamlara ulaşmıştır. 1994-1998 yılları arasında TÜFE’deki artışlar % 80 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Aynı dönem TEFE’deki artışlar ise % 70-80 seviyelerindedir. 1999 yılında enflasyon oranlarında düşüş göze çarpmaktadır. 1999 yılında enflasyon oranlarının düşme sebebi olarak TCMB’nin 1998 yılında para politikasını yüksek enflasyonu engellemek amacıyla uygulaması gösterilebilir. 2000 yılında da enflasyon rakamları düşme eğilimini sürdürmüştür. 2000 yılında TÜFE

değişimi % 54,9 olurken TEFE'deki değişim ise % 51,4 olmuştur. 2001 yılında ise TÜFE değişimi % 54,4 olurken, TEFE değişimi ise % 61,6 olarak gerçekleşmiştir.

2000 yılında enflasyon oranlarındaki azalmanın sebebi, 2000 yılı başında uygulamaya koyulan enflasyonla mücadele programı kapsamında enflasyonist beklentileri hızlıca düşürmek için döviz kurlarının beklenen enflasyona göre önceden açıklanmış olması ve para politikasının likidite genişlemesinin yabancı kaynak girişine göre belirlenmesidir (TCMB, 2001, s.9). 2001 yılında TÜFE'deki artış oranı azalırken, TEFE'deki ise artmıştır.

2.1.6.6. 2002-2022 Dönemi

2002 yılında TCMB örtük enflasyon hedeflemesi rejimini uygulamaya koymuştur. TCMB 2002-2005 yılları arasında bu rejimi sürdürmüştür. Bu dönemdeki yıllık enflasyon hedeflemeleri hükümet ile birlikte belirlenmiştir. 2006 yılına kadar gerekli şartlar sağlandıktan sonra 2006 yılında açık enflasyon hedeflemesine geçilmiştir (TCMB, 2013, s.16).

Çizelge 9. Türkiye'de 2002-2010 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%)

YIL	TÜFE	DEĞİŞİM (%)	TEFE (ÜFE)	DEĞİŞİM (%)
2002	606 217 697	45,0	610 773 773	50,1
2003	759 590 774	25,3	767 131 859	25,6
2004	824 902 377	8,6	878 856 359	14,6
2005	892 372 465	8,2	930 643 289	5,9
2006	978 040 222	9,6	1017193114	9,3
2007	1064107761	8,8	1081276280	6,3
2008	1174774968	10,4	1218783589	12,7
2009	1248788980	6,3	1233832194	1,2
2010	1355793294	8,6	1338902781	8,5

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler, 1923-2013, 2014.

Çizelge 9'da görüldüğü gibi TCMB'nin örtük enflasyon hedeflemesi ile birlikte enflasyon oranlarında 2002 yılından itibaren düşüş meydana gelmeye başlamıştır. 2002 yılında TÜFE'deki artış oranı % 45 olmuştur. TEFE ise aynı yıl % 51,1 oranında artmıştır. 2003 yılında TÜFE'deki artış % 25,3 iken TEFE artışı % 25,6 olmuştur. 2004 yılında ise TÜFE değişimi % 8,6 değerini alarak 1969 yılından sonra ilk kez tek haneli değerlere inmiştir. 2004 yılında TEFE değeri ise 14,6

olmuştur. 2005 yılında TÜFE’de % 8,2’lik değişim olurken, TEFE ise % 5,9 artış göstermiş ve 1970 yılından sonra ilk defa tek haneli oranlara inmiştir. Böylelikle 1969 yılından beri ilk defa hem TÜFE hem de TEFE değişim oranı ikisi birlikte tek hanede gerçekleşmiştir. 2005 yılından itibaren TEFE endeksi yerine ÜFE endeksi kullanılmaya başlanmıştır.

2006 yılına gelindiğinde küresel likidite koşullarının gelişmiş ülkeler lehine değişmesi sonucunda Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere sermaye çıkışları olmuştur. Bununla birlikte yaşanan kuraklık sonucunda gıda fiyatları da yükselme göstermiş ve enflasyon 2006 yılında bir önceki yıla göre yükselmiştir (TCMB, 2013, s.18-19). 2006 yılında TÜFE değim oranı % 9,6 iken ÜFE değişim oranı ise % 9,3 olarak gerçekleşmiştir.

2007 yılında TÜFE’de kısmi bir düşüş olsa da enflasyon varlığını sürdürmüştür. 2007 yılında TÜFE değişimi % 8,8 olurken, ÜFE ise % 6,3 oranında değişim göstermiştir. 2006 yılında yaşanan kuraklık 2007’de arz yönlü bir şok meydana getirmiştir. Bunun sonucunda gıda talebinin artmasıyla birlikte tarımsal emtia fiyatlarındaki yükselme enflasyonist ortamın varlığını sürdürmesine neden olmuştur (TCMB, 2013, s.19).

2008 yılında TÜFE’de % 10,4 meydana gelirken, ÜFE’de ise % 12,7 olarak meydana gelmiştir. 2008 yılında enflasyon oranlarındaki artışın sebebi 2007 ve 2008 yıllarında meydana gelen petrol ve emtia fiyatlarındaki yükselmeler olmuştur. 2008 yılının Eylül ayında başlayan küresel mali krizin ilk başlarında Türkiye’de enflasyon artışı yaşanmıştır. Ancak ilerleyen dönemde 2009 yılında iç talebin daralması ile birlikte emtia fiyatlarında da düşüş yaşanmış ve enflasyon tekrar tek haneli düzeye inmiştir (Ünal ve Kaya, 2009, s.16). 2010 yılında enflasyon oranları tekrar yükselme eğilimine girmiştir. 2010 yılında enflasyon oranları % 8 seviyelerindedir.

Çizelge 10. Türkiye’de 2011-2022 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (%)

YIL	TÜFE	DEĞİŞİM (%)	Yİ-ÜFE	DEĞİŞİM (%)
2011	200,85	10,45	202,33	13,33
2012	213,23	6,16	207,29	2,45
2013	229,01	7,40	221,74	6,97
2014	247,72	8,17	235,84	6,36
2015	269,54	8,81	249,31	5,71
2016	292,54	8,53	274,09	9,94
2017	327,41	11,92	316,48	15,47
2018	393,88	20,30	422,94	33,64
2019	440,50	11,84	454,08	7,36
2020	504,81	14,60	568,27	25,15
2021	686,95	36,08	1022,25	79,89
2022	1128,45	64,27	2021,19	97,72

Kaynak: TÜİK, İstatistiksel Tablolar, 2023.

Not: Çizelge 10’daki veriler önceki yılın aralık ayına göre enflasyon hesaplama yöntemine ait değerlerdir.

Çizelge 10’da 2011 yılındaki TÜFE’deki yükselişin % 10,45 olduğu görülmektedir. 2011 yılında meydana gelen yüksek enflasyonun nedeni; TL’nin döviz karşısındaki değer kaybının artması, emtia fiyatlarındaki yükselme, işlenmemiş gıda fiyatlarındaki hızlı yükselişler ve yönetilen-yönlendirilen fiyatlardır (TCMB, 2012, s.11). 2011 yılında Yİ- ÜFE yükselişi % 13,33 olmuştur ve TÜFE’deki değişime yakın bir orana sahiptir.

Çizelgede 2012’deki enflasyon gelişmeleri incelendiğinde TÜFE’nin 2012 yılını % 6,16 artış ile kapattığı görülmektedir. Yİ-ÜFE artışı ise % 2,45 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon oranlarında meydana gelen düşüşün sebepleri olarak şunları göstermek mümkündür: İşlenmemiş gıda fiyatlarının yılın sonuna doğru düşmesi, yıl geneli boyunca tarım ürünleri haricindeki uluslararası emtia fiyatlarında görülen ılımlı gidişat, döviz kurlarında meydana gelen istikrarlı seyir ve iç talebin yavaşlamasıdır. 2012 yılında hizmet enflasyonunda sınırlı oranda bir artış meydana gelmiştir. Ancak maliyet ve talep baskılarının hafiflemesi ile temel enflasyon göstergeleri yılın genelinde azalma yönünde bir eğilim göstermiştir (TOBB, 2012, s.107). 2012 yılının enflasyon gelişmeleri bakımından 2011 yılına göre daha rahat bir yıl olduğunu söylemek mümkündür.

2013 yılı incelendiğinde çizelgedeki değerlerin yükseldiği görülmektedir. 2013'teki TÜFE yükselişi % 7,4 olmuştur. 2013 yılındaki enflasyon oranlarında meydana gelen artışın sebeplerinden birisi para arzındaki artışlardır. 2013 yılında gerek en dar para arzı (M1), gerekse en geniş para arzı ölçümünde kullanılan kalemlerde artışlar meydana gelmiştir (Eğilmez, 2014).

2013 yılında TÜFE ile birlikte ÜFE değişim oranı da artış göstermiştir. Önceki yılı % 2,45 ile kapatan ÜFE 2013 yılında ise % 6,97 oranında artış göstermiştir.

Çizelge 11. 2012 ve 2013 Yılları Para Arzı

Para Arzı	2012	2013
Miktar (Milyar TL)		
M1	179,9	213,6
M2	743,0	879,3
M3	783,5	916,9
Önceki Yıla Göre Değişim Oranı (%)		
M1	11,6	18,7
M2	10,2	18,3
M3	10,5	17,0

Kaynak: Eğilmez, 2014.

Çizelge 11'deki değerler incelendiğinde para arzı artış hızının 2013 yılında, 2012 yılına göre arttığı görülmektedir. M1 % 18,7 artarken, M2 % 18,3 artmış, M3 ise % 17 oranında artış göstermiştir. Parasal genişleme sonucunda enflasyon oranlarında artış yaşanmıştır.

2013 yılında enflasyon oranlarında meydana gelen artışın diğer sebebi de faizlerin düşük olması nedeniyle iç talebin hareketli olması ve buna bağlı olarak tüketime olan talebin artmasıdır. Kamu harcamalarında yaşanan artış, kur yükselmeleri, emtia fiyatlarındaki yükselmeler, dolaylı vergilerde meydana gelen artışları da 2013 yılında gerçekleşen enflasyon artışının nedenleri olarak göstermek mümkündür (Eğilmez, 2014).

2014 yılında TÜFE'deki yükselme sürmüştür. Çizelge 10'da görüldüğü gibi TÜFE'de % 8,17'lik bir artış meydana gelmiştir. 2014 yılında ise Yİ-ÜFE'de çok ciddi anlamda bir değişim olmamış, artış hızında kısmi bir yavaşlama olmuş ve % 6,36 oranında yükselme meydana gelmiştir.

Türkiye’de 2014 yılında meydana gelen enflasyonist etkinin nedenleri kur değerlerinin yüksek olması ve hammadde fiyatlarının yüksek olmasının maliyet artışlarına sebep olmasıdır (Eğilmez, 2015).

Çizelge 10’da görüldüğü gibi 2015 yılında TÜFE’deki değişim oranı % 8,81 olmuştur. Yİ-ÜFE’nin değişim oranı ise % 5,71 olmuştur. 2016 yılında ise TÜFE % 8,53 oranında yükselirken Yİ-ÜFE’de ise % 9,94 oranında yükselme olmuştur. 2017 yılında ise enflasyon oranları çift haneye yükselmiştir.

2017’deki önemli enflasyonist etkinin ana nedeni olarak döviz kurlarında ciddi oranda yükselme meydana gelmesini göstermek mümkündür. 2017 yılında TÜFE’deki yükseliş % 11,92 olurken Yİ-ÜFE’de ise bu yükseliş % 15,47 olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 10’da 2018 yılında TÜFE’nin % 20,30 oranında yükseldiği Yİ-ÜFE’nin ise % 33,64 oranında yükseldiği görülmektedir.

2018 yılında enflasyon değişim oranlarında meydana gelen yükselmenin nedeni Nisan ayında alınan erken seçim kararı ve daha sonra yaz aylarında gerginleşen Türkiye-ABD ilişkileri nedeniyle döviz kurlarında meydana gelen artışlardır (Karaca, 2019).

2019 yılına gelindiğinde enflasyondaki değişim oranlarında düşüş gözlenmektedir. 2019 yılında TÜFE’deki değişim % 11,84 iken, Yİ-ÜFE ise % 7,36 olmuştur.

2019 yılında döviz kurlarında çok fazla dalgalanma olmaması bu dönemde gerçekleşen enflasyon artış hızının yavaşlamasında önemli bir etken olmuştur (Karaca, 2020).

2020 yılında TÜFE % 14,60 yükselirken Yİ-ÜFE % 25,15 yükselmiştir. 2021 yılında bu değerlerdeki yükselişler sürmüştür. 2021 yılında TÜFE % 36,08 yükselirken Yİ-ÜFE % 79,89 yükselmiştir. 2022 yılında ise TÜFE % 64,27 artış göstermiş, Yİ-ÜFE ise % 97,72 oranında yükselmiştir.

2017 yılı ile birlikte çift haneye ulaşan enflasyon oranları 2019’daki Yİ-ÜFE hariç tutulursa, bir daha tek haneye inmediği gibi sürekli artış göstermiştir. 2020-2022 yılları arasında bu durum daha belirgindir.

Bu yıllarda meydana gelen enflasyon oranlarındaki aşırı yükselmenin sebeplerinden bir tanesi vergi oranlarında azaltma yoluna gidilmesi ve arttırılan kamu harcamalarıdır. Diğer bir neden ise enflasyon yükselme eğilimini sürdürmekteyken düşürülen faiz oranlarıdır (Eğilmez, 2022).

2.1.7. İşsizlik ve İşsizlik Türleri

Ülke ekonomilerinde işsizlik her zaman görülmektedir. Eğer bir ekonomide işsizlik oranı yüksekse bu durum ekonomik bir problem olarak kabul edilmektedir.

2.1.7.1. İstihdam ve İşsizlik Kavramı

Bir ekonomide üretim faktörlerinin gelir sağlamak amacıyla üretim sürecine katılıp çalışmasına ya da çalıştırılmasına istihdam adı verilir. İstihdam yalnızca işgünün üretime katılması ya da katılmamasını değil, emek faktörünün dışında kalan üretim faktörlerinin de üretime katılıp katılmadığını incelemektedir (Pekin, 2007, s.93).

İşgücü, ekonomide belli bir dönem içerisinde mal ve hizmet üretimine katılmak amacıyla emek arzında bulunan çalışma çağındaki nüfustur. İşgücü istihdam edilenler ile işsizlerin toplamıdır (TÜİK, 2022, s.7).

Bir ekonomide üretim faktörlerinin tamamı üretimde kullanılıyorsa bu durumda tam istihdam söz konusudur (Pekin, 2007, s.100). Tam istihdamı ise geniş anlamda tam istihdam ve dar anlamda tam istihdam olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Hiç bir faktörün atıl kalmayacak şekilde üretime katılması durumu geniş anlamda tam istihdamı ifade eder. Dar anlamda tam istihdam ise yalnızca emek faktörü ile ilgilidir. Bir ekonomide çalışma istek ve iradesi bulunan tüm yetişkin insanların iş bulabildiği ve çalışabildiği durumu ifade eden kavram dar anlamda tam istihdamdır. Dar anlamda tam istihdam ile geniş anlamda tam istihdam arasında önemli bir ilişki mevcuttur. Eğer bir ekonomide dar anlamda tam istihdam sağlanabilirse geniş anlamda tam istihdamda da katkısı olacaktır. Çünkü üretimin asıl unsuru emektir ve emek faktörü üretime katıldığı zaman diğer üretim faktörleri de üretime katılabilecektir. İstihdam genellikle dar anlamda tam istihdam kastedilerek kullanılır. Çünkü hiçbir ekonomide tam istihdam sağlamak mümkün değildir. Bu

yüzden işsizlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Eksik istihdam bir ekonomide çalışmak isteyip de iş bulamayanların yani işsizlerin var olduğu bir durumdur (Dinler, 2012, s.488-489). Bir ekonomide çalıştırılmayan emek faktörü işsiz olarak adlandırılır (Pekin, 2007, s.103).

İşsizlik oranı hesaplanırken, ILO'nun hesaplama yöntemi kullanılmaktadır. Bu hesaplama göre 15 yaşından büyük olanlar ve tam gün esasına göre herhangi bir iş kolunda çalışmayanlar bir gruba ayrılmaktadır. TÜİK'in kullanmış olduğu uluslararası standartlara göre 15 yaşından büyük olanlar ve son üç aydır iş arayanlar ile 15 gün içinde istihdam edilebilecek kişiler işsiz sayılmaktadır. Bu durumda işsizliği Denklem 2'deki gibi ifade etmek mümkündür (Eğilmez, 2012).

$$\text{İşsizlik Oranı} = \frac{\text{Son 3 ayda iş arayan ve 15 gün içerisinde işe başlayabilecek durumda olanlar}}{\text{Toplam İşgücü}} \quad (2)$$

2.1.8. İşsizlik Türleri

İşsizlik türlerini şu şekilde gruplandırmak mümkündür: İradî işsizlik, gayri iradî işsizlik, friksiyonel işsizlik, yapısal işsizlik, teknolojik işsizlik, konjonktürel işsizlik, mevsimsel işsizlik, doğal işsizlik, reel ücret işsizliği, gizli işsizlik ve sürekli durgunluk işsizliği.

2.1.8.1. İradî İşsizlik

Cari ücret düzeyinde ve var olan çalışma şartlarında, çalışmak istemeyenlerin oluşturduğu işsizlik türüdür. Bu tür işsizlere ekonomide bulunacak iş vardır. Fakat bu tür işsizler kendi iradeleriyle çalışmayı reddederler. Çalışma istekleri yoktur. Ya da çalışma şartlarını beğenmedikleri ve ücretleri az buldukları için üretim sürecine katılmazlar. Böylelikle kendi iradeleri ile işsiz kalırlar (Pekin, 2007, s. 103-104).

Bu tür işsizliğin başka bir nedeni de bir bireyin ya da ailenin gelir esnekliğinin büyük olmasıdır. Bir kişi belirli bir zaman diliminde çalışıp diğer zamanlarda çalışmıyorsa ve belirli zaman içerisinde elde ettiği gelir kendi düşünce ve anlayış, yaşam tarzı ve kültür seviyesi kapsamında yaşamını devam ettirebilmesine olanak sağlıyorsa bu kişi belirli zamanlarda çalışacak fakat diğer zamanlarda çalışmamayı tercih edecektir. Böylelikle iradî işsizlik meydana gelecektir (Pekin, 2007, s.104).

2.1.8.2. Gayri İradi İşsizlik

Bir ekonomide yetişkin kişiler cari ücret düzeyinde ve mevcut çalışma şartlarında çalışmayı istedikleri hâlde iş bulamıyorlarsa bu duruma gayri iradi işsizlik denir. Bu türdeki işsizler ancak cari ücret düzeyinin altında emek arz ederlerse işsizlikten kurtulabilirler (Dinler, 2012, s.494).

Gayri iradi işsizlik türünü kavramsallaştıran iktisatçı J.M.Keynes'dir. Keynes bu işsizlik türünün talep yetersizliğinden kaynaklandığını öne sürmüştür, bir ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin tamamının satılamadığı durumlarda; toplam talebin üretim faktörlerinin tümünün istihdamını karşılama konusunda yetersiz kaldığını savunmuştur. Böyle bir durumda üretim faktörlerinin tümünün üretim sürecine katılması olanaksız hâle gelecek ve işsizlik meydana gelecektir. Talebin, tüm üretim faktörlerinin üretime katılmasını sağlayabilecek kadar yeterli olmaması emek arz edenlerin iradeleri dışında meydana gelen bir durumdur. Sosyalist iktisatçılardan Karl Marx da gayri iradi işsizliğin meydana gelebileceğini belirtmiş ve işsizlik türlerinin içerisinde en yaygın olanın gayri iradi işsizlik olduğunu savunmuştur (Pekin, 2007, s.105).

Klasik ve Neo klasik iktisatçılar gayri iradi işsizliğin var olamayacağını savunmuşlardır. Çünkü klasik ve Neo klasik iktisatçılar iş arayanların daha düşük bir ücretle çalışmayı kabul ettikleri takdirde iş bulabileceklerini, bu yüzden de bu tür bir işsizliğin azalacağını öne sürmüşlerdir (Pekin, 2007, s.104-105).

Klasik ve Neoklasik İktisatçılarla Keynes'in gayri iradi işsizlik konusundaki fikir ayrılıklarının temelini işgücünün ücreti beğenip beğenmemesi sorunu oluşturmaktadır. Klasik ve Neo Klasik iktisatçılar, iş arayan kişiler eğer ücreti beğenirlerse işsiz kalmayacaklar, ücreti beğenmemeleri kendi iradelerine bağlıdır görüşünü savunmuşlardır.

2.1.8.3. Friksiyonel İşsizlik (Arızı İşsizlik)

Her ekonomide iş ve yer değiştirmeler her zaman var olmaktadır. İş ve yer değiştirme sebebiyle ortaya çıkan bu işsizliğe friksiyonel ya da arızı işsizlik adı verilmektedir. Friksiyonel işsizliğin sürekliliği yoktur. Etki alanı bakımından

kısmidir. Seyahat özgürlüğünün olduğu ülkelerde kişiler iş değiştirdikleri ya da ikamet ettikleri şehri değiştirdikleri zaman işsiz kalma durumu meydana gelir. Bu tür işsizlik ekonominin en uygun şartlara sahip olduğu zamanlarda bile mevcuttur. İş arayanın beğendiği işi araması ve işgücü talep edenin de iş arayanı kabul ettiği durumlarda meydana gelmektedir (Şahin, 2010, s.266).

Emek arzı ile emek talebi arasındaki kısa süreli uyumsuzluklarla birlikte emek piyasasının yaşamış olduğu organize olmadaki aksaklıklar friksiyonel işsizliğe sebep olan en önemli iki etkidir. Friksiyonel işsizliğe sebep olan bir diğer etken ise emek arzında bulunan işçiler ile emek talep eden girişimcilerin emek piyasası hakkında yetersiz bilgiye sahip olmalarıdır. İşgücünün, düşük akışkanlığa sahip olması hammaddenin geç temin edilebilmesi gibi durumlarda da friksiyonel işsizlik meydana gelmektedir. Çünkü bu şekilde meydana gelen bir durumda fabrikalarda üretim yavaşlayacağından bazı işçiler işlerini geçici olarak kaybedecektir. Teknik arızalardan dolayı mal ve hizmet ulaştırmada yavaşlama meydana gelmesi de friksiyonel işsizliğin sebeplerinden birisidir. Klasik iktisatçılar ekonomide friksiyonel işsizliğin meydana gelebileceğini savunmuşlardır. Bunun sebebi olarak ise emek arz ve talebinin dengeye gelme sürecinde dalgalanmaların olabileceğidir (Pekin, 2007, s.105).

Friksiyonel işsizliğin her ülkede belirli oranlarda görülebileceğini söylemek yerinde olur. Çünkü gelişmiş olsun veya gelişmekte olan ülkeler olsun işgücü bazı dönemlerde çeşitli nedenlerle yer değiştirme ihtiyacı duyacaktır. Örneğin, hammadde temininin geç yapılabilmesi oradaki işgücünü işinden edebileceğinden; işgücü, hammaddenin temin edilmesini beklemek yerine bu sorunun bulunmadığı ya da daha az olduğu başka bir bölgeye istihdam edilmek üzere gidebilecektir.

İşgücü yer değiştirirken geçen süre zarfında friksiyonel işsizlik sürecektir. Friksiyonel işsizlik türünde yer alan gruplara üniversiteden yeni mezun olmuş kişileri ve çalışmış olduğu işi beğenmeyen kişileri de dâhil etmek mümkündür.

2.1.8.4. Yapısal İşsizlik (Strüktürel İşsizlik)

Dünya piyasalarında hızlı bir değişim var olduğunda, bazı ülke ekonomileri bu değişime yavaş bir şekilde adapte olmakta ve bu değişime ayak

uyduramamaktadır. Bu ekonomilerdeki şirketler bir süre sonra güçlü ülke ekonomileriyle olan rekabet güçlerini yitirmektedirler. Bunun sonucunda da pazar payları da tükenmektedir. Bu şirketler eğer varlıklarını devam ettirmek için gerekli olan dönüşümü gerçekleştirmezler ise varlıklarını da kaybedeceklerdir. Bu dönüşüm sürecinde oluşan işsizliğe yapısal işsizlik adı verilmektedir (Hart, 1990, s.213).

Bazı sektör ve alanlarda işgücünün sahip olduğu yetenekler transfer edilemediği takdirde o ekonomide yapısal işsizlik meydana gelecektir. (Gilpatrick, 1966, s.205). Yapısal işsizliğin oluşması işgücü taleplerinin niteliksel noksanlıklardan dolayı karşılanamaması durumudur (Standing, 1983, s.138).

Yapısal işsizlik bir ülke ekonomisinde yapısal değişimlerin yaşanması ya da toplam talebin yapısında ortaya çıkan bir işsizlik türüdür. Bir sektörde üretilen mal ve hizmetlere olan talebin azaldığı bir durumda bu sektör kârlı bir sektör olma özelliğini kaybedecek ve bu sektörde çalışan işgücünün çoğu işsiz duruma düşecektir (Pekin, 2007, s.108).

Evlerde kullanılan bakır kapların yerine çelik kapların talep edilmesi, bakır kap alanında çalışan kişilerin işsizliğine sebep olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus: İşsizliğe sebep olan durumun kaplara olan talebin azalmasından değil, talebin yapısal niteliğinin farklılaşmasından kaynaklanmaktadır (Pekin, 2007, s.108).

Günümüz ekonomilerinin birçoğunda kanunlarla belirlenmiş olan asgari ücret uygulaması bulunmaktadır. Asgari ücret seviyesi ne kadar yüksek tutulursa tecrübesi fazla ve daha yetenekli olan işçiler, bu özelliklere sahip olmayan işçilere göre daha fazla tercih edilecek ve bu durumda tecrübesi ve yeteneği az olan işçiler işsiz kalacaklardır. Yüksek asgari ücret politikasının uygulanması da yapısal işsizliğe neden olan bir etkidir. Asgari ücret birçok ülkede düşük seviyede tutulmakta böylelikle işsizliğin önüne geçilmeye çalışılmaktadır (Dinler, 2012, s.496).

Emek talebinin yapısındaki değişim hızı ne kadar artıyorsa işgücünün bu değişimlere aynı hızda adapte olması gerekir aksi takdirde yapısal işsizlik yükselecektir. Bununla birlikte hükümetlerin uygulamış oldukları istihdam politikaları da işsizliğin artmasına sebep olabilecektir. Firmalar ise işgücünü değiştirmek isteyecek ancak kısa dönemde sendikalar bu değişime engel olacağından işgücü değişimi gerçekleşmeyecek ve bu durum sanayinin etkinliğini yitirmesine

sebepe olacaktır. Bunun sonucunda yapısal işsizlik meydana gelecektir (Yıldırım ve Karaman, 2001, s.312).

2.1.8.5. Teknolojik İşsizlik

Bir ekonomide üretimin bazı dalları epeydir emek yoğun şekilde faaliyetlerine devam etmekte iken teknolojik gelişmeler ve faktör fiyatlarındaki görece değişimler yaşanması sonucunda sermaye yoğun teknoloji ile üretime karar verebilirler. Firmalar işgücü yerine sermayeyi ikame etmeyi tercih ederler ve bu durumda işgücünün bir bölümü işlerini kaybederler. Teknolojik gelişmelerin ve faktör bileşimindeki değişiklikler sebebiyle oluşan bu işsizliğe teknolojik işsizlik denir (Şahin, 2010, s.267).

Tarımda makineleşme tarımsal verimi arttırdığından, işgücünün yerine tarımda makine kullanılması tercih edilebilecektir. İşgücünün yerini alan makineler tarım sektöründe istihdam edilen işgücünü işsiz bırakabilecektir. Bu işsizlik türü aslında kısa süreli yaşanacaktır. Teknolojik gelişmelerle birlikte tarım işçilerinin işlerinden olması olasıdır. Fakat tarımda makineleşme ile birlikte tarım makineleri üreten fabrikalar artacaktır, böylelikle tarım makineleri üretimi yapan fabrikalarda istihdam edilmek üzere işgücüne ihtiyaç olacaktır. Tarım makinesi fabrikalarına işgücü alımıyla teknolojik gelişmelere bağlı işsizlik azalacaktır.

Teknolojik gelişmeler bir kısım işgücünde işsizliğe sebep olurken başka bir kısım işgücünde ise istihdamı artırıcı bir etki yapacaktır.

Bunlarla birlikte teknolojik gelişmeler kısa dönemde işsizliğe sebep olabilirken, uzun dönemde istihdama yardımcı olmaktadır sonucuna varmak mümkündür.

2.1.8.6. Konjonktürel İşsizlik

Bir ekonomide sürekli aynı faaliyet seviyesini yakalamak mümkün olmamaktadır. İyi giden hareketli bir ekonomik hayatın ardından, bunalımlı ve refah düzeyinin azaldığı bir döneme girilebilmektedir. Bu refah ve bunalım dönemleri art arda gelmektedir. Ekonomik hayattaki bu dalgalanmalara konjonktürel dalgalanmalar

adı verilmektedir. Bir ekonominin tam istihdama yakın bir durumda olduğu, yatırımların arttığı, sermaye veriminde yükselişler meydana geldiği, istikrarlı bir para değerine sahip olunduğu, genişleyen bir tüketim hacmine ulaşıldığı zamanlara yüksek konjunktür dönemi adı verilirken; eksik istihdamın var olduğu, azalan yatırımların ve daralan tüketim hacminin mevcut olduğu, kredilere olan talebin düştüğü, ekonomideki parasal istikrarın bozulduğu zamanlar alçak konjunktür dönemi olarak adlandırılmaktadır (Pekin, 2007, s.106).

Ekonomik faaliyetlerde azalma meydana geldiği, alçak konjunktür dönemlerinde, tüm üretim faktörlerinde olduğu gibi işgücü de bundan etkilenmektedir. Alçak konjunktür dönemlerinde yeterince satış yapamayan şirketler üretimlerini azaltma yoluna giderler ve işçilerin bir kısmını işten çıkarırlar. İşten çıkarılan işçilerin gelirlerinin azalması toplam talebi daha da düşürecektir. Bunun sonucunda şirketler üretim seviyelerini arttırmayacak ve işsizlik yüksek konjunktür dönemine geçinceye kadar devam edecektir (Pekin, 2007, s. 106).

Bütün bunlara bağlı olarak konjunktürel işsizliğin, ekonomik yapıdaki dalgalanmalara bağlı olması sebebiyle geçici bir işsizlik türü olduğunu söylemek mümkündür. Bir ülkede ekonomik istikrar iyileşme sürecine girdiğinde bu ekonomide konjunktürel işsizliğin oranı da azalacaktır.

2.1.8.7. Mevsimsel İşsizlik

Birtakım sektörlerde bazı mevsimlerde emek faktörüne olan talep yükselirken, yılın başka dönemlerinde emek faktörüne olan talep düşmektedir (Dinler, 2012, s.498).

Örneğin, Ayvalık'ta yaz turizmi sezonunda çalışan bir işgücü kışın işsiz kalmakta, Uludağ'da kış turizmi sezonunda çalışan bir işgücü ise yazın işsiz kalmaktadır. Bu durumda yaz turizminde istihdam edilen işgücü yaz mevsimi sona erdikten sonra bir dahaki yazın gelmesini bekleyecektir. Kış turizminde istihdam edilen işgücü ise kış mevsimi geçtikten sonra bir sonraki kışın gelmesini bekleyecek ve bunun sonucunda arada geçen mevsimler her iki kesim için de işsizlik anlamına gelecektir.

Mevsimsel işsizliğe başka bir örnek olarak pamuk ve fındık işçileri verilebilir. Pamuk tarımının yoğun olduğu Çukurova’da pamuğun yetiştirilme ve toplanma sürecinde mevsimsel işçiler istihdam edilmekte, kış aylarında ise bu işçiler genellikle işsiz duruma düşmektedirler. Bununla aynı şekilde gelişen bir durum da fındık işçileri için söylenebilir. Karadeniz Bölgesi’nde Fındık toplama zamanı geldiğinde istihdam edilebilen bu işçiler fındık hasadı bittiğinde genellikle işsiz kalmaktadırlar.

Mevsimsel işsizliği giderebilmek için bazı sektörlerde stok hareketleri uygulanabilir. Yaz aylarında deniz turizmine uygun kıyafet satışları yapan bir butik kışın müşterilerine yönlü kıyafetleri sunmayı deneyebilir. Ya da Yazın tarlada çalışan tarım işçileri kışın şeker fabrikalarında, zeytinyağı ve incir işleme yerlerinde, çırçır fabrikalarında istihdam edilme olanağı bulabilirler. Fakat işsizliğe sınırlı çare olan bu yöntemleri uygulamak, doğal ve teknik engeller sebebiyle olanaksız hâle gelebilir. Mesela kışın uzun sürdüğü ve yolların kış mevsimi boyunca karlarla kaplı kaldığı bir yerleşim birimine işsizliği azaltıcı bir hizmetin götürülmesi mümkün değildir (Pekin, 2007, s.107).

Gelişmiş ülkelerde mevsimsel işsizliğe gelişmiş teknolojik imkânlarla çözüm bulunabilirken az gelişmiş ve özellikle tarıma dayalı ülke ekonomilerinde mevsimsel işsizlik önemli bir sorun olarak devam etmektedir. Bu sorunun çözümü için ise; stoklama, işyeri değiştirme gibi geçici yöntemlere başvurulmaktadır (Pekin, 2007, s.107).

2.1.8.8. Tam İstihdam ve Doğal İşsizlik

Tam istihdamdan, istihdam kavramı açıklanırken bahsedilmişti. Tam istihdamı bir ekonomide cari ücret düzeyinde ve mevcut çalışma koşullarında çalışma istek ve yeteneğine sahip olan herkesin üretim sürecine katılabilmesi olarak tanımlamak mümkündür. Fakat tam istihdamın var olduğu bir ekonomide işsiz hiç kimsenin bulunmadığı söylenemez. Ekonomi teorisi friksiyonel ve yapısal işsizliğin mevcut olmasının bir ekonomide tam istihdamı ortadan kaldırmayacağını ifade eder. Bir ekonomi tam istihdamdayken yani bir ekonomide, bir dönemin üretiminin cari fiyatları ile değeri (Nominal GSYH) bir dönemin üretiminin baz alınan bir yıla göre değeri (Reel GSYH) birbirine eşit durumda iken ölçülen işsizliğe doğal işsizlik

denilmektedir. Doğal işsizlik oranı ülkeden ülkeye ve yıllar itibari ile farklılık gösteren bir durumdur. Gelişmiş ülkelerde 1960'lı yıllarda doğal işsizlik oranının % 2,5-3 civarında 1970'li yıllarda % 6-7 civarında 1980'li ve 1990'lı yıllarda % 5-6 civarında değere sahip olduğu kabul edilen ölçülerdir. Tam istihdama sahip bir ekonomide, istihdamın arttırılabilmesi ancak başka bir alanda istihdamın azaltılmasıyla mümkün olabilecektir (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2013, s.365).

Milton Friedman doğal işsizlik oranını, herhangi bir andaki reel ücret seviyesini değiştirecek etkiye sahip olmayan işsizlik seviyesi şeklinde bir denge kavramı olarak ifade etmektedir. Böyle bir işsizlik seviyesinde reel ücretlerde genel olarak normal bir artış oranı görülmektedir. Bu artışın sebebi ise teknolojik ilerlemelerle birlikte görülen işgücü verimliliğindeki artışlardır. Daha düşük seviyedeki bir işsizlik seviyesi, işgücüne olan talep miktarının fazla olduğunu ve reel ücret seviyesi üzerinde yukarıya doğru baskı etkisi olduğunu gösterir. Bu sebeple doğal işsizlik oranına, enflasyon üzerinde hızlandırıcı etkiye sahip olmayan işsizlik oranı (NAIRU) adı verilmektedir (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2013, s.365-366). NAIRU kavramını daha çok Yeni Keynesyen İktisatçılar kullanmaktadır.

NAIRU ve doğal işsizlik oranları fiyat ve ücret enflasyonundaki artış ya da azalışları oluşturan güçlerin dengede olduğu orandır. Doğal oranda enflasyon istikrarlı bir yapıya sahiptir. Bu durumda, enflasyon hızlanma ya da yavaşlama eğilimi göstermemektir. Modern makroekonomide yüksek enflasyonun kontrol altına alınması temel hedeflerden birisi olduğundan, işsizliğin doğal oranı, katlanılabilecek olan en düşük orandır. Cari işsizlik oranının, doğal işsizlik oranını kendisine çok çabuk çektiği varsayımına dayanan hysteresis hipotezine göre doğal işsizlik oranı ile NAIRU aynı kavramlardır (Parasız, 2018, s.456).

Doğal işsizlik oranının belirli bir ölçüm şekli bulunmamaktadır. Doğal işsizliği oluşturan etmenleri; nüfusun yapısı, asgari ücret uygulamalarının varlığı, sektörlerdeki büyüme niteliklerinin farklılığı, işsizlik sigortalarının uygulanması olarak ifade etmek mümkündür (Unay, 2001, s.351).

Doğal işsizliğin artış göstermesini önleyebilmek için; nüfus artışı ve göç olgusunun yaşanmasına karşı önlem almak, işsizlik sigortasını, transfer ödemelerini, sosyal politikaları verimli uygulamak, emek piyasasıyla ilgili bilgiye sağlıklı ulaşılmasını sağlamak, çalışmayı teşvik edici uygulamalar düzenlemek, iş bulmayı

kolay hâle getirmek ve devletin iş bulma konusundaki ağırlığını azaltmak gerekmektedir (Zaim, 1997, s.192).

Doğal işsizliğin en makul oranı % 2-3 civarındadır (Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, 2006, s.72). Doğal işsizlik oranı tam istihdam düzeyinde gerçekleştiğinden makroekonomik bir sorun teşkil etmemektedir.

Doğal işsizlik her ekonomide belirli oranlarda bulunmaktadır.

2.1.8.9. Reel Ücret İşsizliği

Reel ücretlerin çok yüksek düzeyde olması dolayısıyla oluşan işsizliğe reel ücret işsizliği ya da klasik işsizlik adı verilmektedir. Bu işsizlik türünün aynı zamanda klasik işsizlik olarak adlandırılmasının sebebi; 1930'lu yıllarda oluşan işsizliğin ana nedenini reel ücretlerin çok yüksek düzeyde olmasına bağlayan iktisatçılara, Keynes'in klasik iktisatçılar demesidir (Sürücü, 2014, s.28).

Klasik iktisatçılar, işsizliğin düşürülmesi için gerekli olanın reel ücretlerin düşürülmesi olduğunu savunurken, Keynes ise işsizliğin toplam talepteki yetersizlikten kaynaklandığını ve toplam talebi arttırarak işsizlik oranının düşürülebileceği düşüncesine sahipti. Günümüz ekonomistleri de işsizliğin nedeni olarak reel ücretlerin yüksekliğini değil, toplam talepteki yetersizliği görmektedirler (Lipsey vd., 1994).

2.1.8.10. Gizli İşsizlik

Gizli işsizlik her ne kadar bir işsizlik türü olarak kabul görmese de aslında işsizliğe ait özel bir durumu ifade etmektedir. Bir sektörde ya da işletmede üretim miktarında bir değişme meydana gelmediği durumda bu sektörde ya da işletmede işi bırakan işçilerin toplam sayısı gizli işsizliğin hangi boyutlarda olduğunu göstermektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003, s.401).

Gizli işsizliğin diğer işsizlik türlerinden farkı; diğer işsizlik türlerinde bir iş bulamama, istihdam edilememe sorunu mevcut iken gizli işsizlikte böyle bir sorun yoktur. Gizli işsizlikte üretim sürecine katılma vardır, ancak işten ayrılan işçiler olduğunda üretimde bir azalma meydana gelmemektedir. İşten ayrılan işgücünün

verimliliği yoktur (Koray, 2000, s.142-143). Verimlilik ve ücretlerin az olduğu ülke ekonomilerinde gizli işsizlik meydana geliyorsa bir kişi yerine iki ya da ikiden fazla kişi istihdam edilmektedir. (Unay, 1996, s.211).

Bu durumu bir örnekle açıklamak mümkündür: Bir fabrikada 105 işçinin çalıştığı varsayılırsa ve bir süre sonra 5 işçinin buradan ayrıldığı varsayılırsa; bu 5 işçi ayrıldıktan sonra üretim miktarı değişmemişse, gizli işsizlik mevcuttur. Bu fabrikada, 105 işçinin verimliliği ile 100 işçinin verimliliği aynıdır. İşten ayrılan 5 işçi burada fazladan istihdam edilmiştir.

2.1.8.11. Sürekli Durgunluk İşsizliği

1929 yılındaki Büyük Buhrandan sonra diğer işsizlik türlerinden farklı olarak bazı iktisatçılar tarafından asırlık veya sürekli durgunluk kavramları öne sürülmeye başlanmıştır (Zaim, 1997, s.193). Sürekli durgunluk kavramını ilk kullanan iktisatçı ABD’li Harvard iktisatçılarından Keynesyen İktisatçı Alvin Hansen’dir. 1930’lu yıllarda çöküş yaşayan ekonomiler, yeniliklerin ve inovasyonun yavaşlamasıyla, ayrıca nüfusun yaşlanmasıyla birlikte durgunluğa düşmüşlerdir (Hansen, 1939, s.1-15).

Hansen ve onun görüşlerini benimseyen iktisatçılar bütün işsizlik türlerinin sorumlusu olarak kapitalist ekonomik sistemi ve bireysel girişimciliği görmüşler ve bu sistemin artık bozulmaya başladığını ve bu sistem nedeniyle oluşan sorunların kalıcı hâle gelmeye başladığını savunmuşlardır (Zaim, 1997, s.193).

Sürekli durgunluk küresel ekonomik sistemde devam eden yavaşlama durumunu ifade etmektedir. Böyle bir durumda durgunluk sürekli kendini yenilemektedir. Çevresel faktörler değişse de durgunluk sürmektedir. Üretkenlik, ücretler ve sabit sermaye yatırımları gibi konjonktürel dalgalanmalara bağlı olarak kendini yenileyen ana göstergelere göre kalıcı bir durum olarak ortaya çıkmaktadır (Yeldan, 2018).

Ekonomideki durgunluk bu tür işsizliğin en önemli nedenidir. Gelişmiş ülkelerde de görülen bu işsizlik türü rakip ülkelerin daha ucuz, daha çok ve kâr oranı daha yüksek bir şekilde üretim yapması, ticari şartların değişikliğe uğraması,

verimliliğin azalmasına ve ekonomik anlamda geriliğe sebep olmakta ve işsizliği arttırmaktadır (Kocaoğlu, 1997, s.159).

Ekonomide devam eden durgunluk sonucunda üretim gittikçe yavaşlamakta ve gitgide azalan bir seyir göstermektedir. Üretimin verimsiz hâle gelmesi işgücünü işinden etmekte ve böylelikle işsizlik oranı da artış göstermektedir.

Bunların sonucunda işsizliğin süregelen bir durum hâline gelmesiyle kitlesel bir işsizlik oluşmaktadır.

Kitlesel işsizliğin oluşması ile işgücünün birbiriyle rekabeti söz konusu olmakta, iş bulmak daha zor hâle gelmekte, düşük gelire sahip olmak ya da hiç gelire sahip olmamanın sonucunda büyük şehirlere doğru kitlesel göçler meydana gelmekte bunun sonucunda büyük sorunlar yaşanmaktadır (Kocaoğlu, 1997, s.159).

2.1.9. İşsizliğin Nedenleri

İşsizlik, tarihin eski dönemlerinden beri var olmuş, bugüne kadar sürmüştür. Günümüzde işsizlik enflasyonla birlikte en büyük iki makroekonomik sorundan birisi olarak varlığını sürdürmektedir. Günümüzde İşsizliğin nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Neoliberal Politikalara Geçiş
- Küreselleşme
- Teknolojik yenilikler
- Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri

19.yüzyılda işsizliğin nedenleri; bireylerin beceriye sahip olmadığı için herhangi bir meslek dalında istihdam edilemediğine, uyumsuzluk gösterdiği için iş bulamadığına bağlanmaktaydı (Zaim, 1986, s.156).

Görüldüğü gibi o dönemlerde işsizliğin nedenleri, sadece bireylerin yetenek bakımından yetersiz düzeyde oluşuna bağlanmış, piyasa şartları, arz talep durumları, siyasi ve toplumsal şartlar göz ardı edilmiştir. Bu durum o dönemlerdeki işsizlik kavramına mikro düzeyde bakıldığının bir göstergesidir (H. Aslan ve M. Aslan, 2017, s.104).

1974 ve 1979 petrol krizlerinden sonra refah devleti gelişiminin altın dönemi sona ermiştir (Gilbert, 1998, s.9). 1970’li yılların sonlarına kadar sosyal refahı arttırma amacı taşıyan kamu harcamaları azalmış ve refah devletlerine yönelik eleştiriler başlamıştır. Kapitalizme olan güvensizliği ve kapitalizmin hatalarını düzeltme vazifesi gören refah programları petrol krizleri ile birlikte çözülmesi gerekli olan bir sorun olarak görülmeye başlandı (H. Aslan ve M. Aslan, 2017, s.104).

1980’li yıllardan itibaren Neoliberal dönem başlamıştır. Neoliberal politikalar birçok ülkede uygulamaya konulmuştur. Bu politikaların öncülüğünü Amerika Birleşik Devletleri’nde Ronald Reagan, İngiltere’de ise Margaret Thatcher üstlenmiştir. Bu iki ülke Neoliberal politikaların öncülüğünü üstlenirken, bu ülkelerin tavsiyeleriyle dünyada sosyal refah ve ithal ikameci politikaları uygulayan ülkelerin birçoğu da bu politikaları uygulamaya başlamıştır. Türkiye’nin bu konuda attığı ilk adım 24 Ocak kararlarıdır.

Neoliberal politika anlayışına göre devlet ekonomiye asgari düzeyde müdahalede bulunmalı, kamu harcamaları kısıtlanmalı, devlete ait olan işletmeler özelleştirilmelidir. Burada devletin küçültülmesi ve asli fonksiyonları olan güvenlik, adalet, savunma gibi alanlarda politika yapması anlayışı mevcuttur.

Neoliberal politikalara bağlı olarak özelleştirmeler artmış ve bunun sonucunda satın alınan işletmelerin birçoğunda işgücünün bir kısmı işten çıkarılmıştır. Bununla birlikte Neoliberal politikalarda hükümetlerin kamu harcamalarını kısıtlaması söz konusu olduğundan ve yeni iş sahaları açması da yer almadığından, özellikle sermaye birikiminin yeterli olmadığı gelişmekte olan ülkelerde işsizliği arttırmaktadır.

Küreselleşme olgusu da işsizliğin nedenlerinden birisidir. Küreselleşmeyi, zaman ve mekân anlamında birbirinden uzakta meydana gelen olayların yerel yapıları etki altına alabilmesi ve bu şekilde sosyal ilişkilerin küresel düzeyde yaygınlaşması olarak tanımlamak mümkündür (Giddens, 1994, s.62).

Küreselleşmenin işsizliğe olan etkisi genellikle çok uluslu şirketler aracılığıyla olmaktadır.

Çok uluslu şirketler küreselleşme sayesinde birçok dünya ülkesinden daha fazla ekonomik güce sahiptirler. Bu gücü sağlayan ise pazarların globalleşmesi olmuştur. Pazarların globalleşmesini şu şekilde tanımlamak mümkündür: Mali piyasaların küresel bir bağla birbirine bağlanması ve sermaye dolaşımının hız kazanması, sanayi malları ticaretinin çeşitli pazarlarda çok geniş coğrafyalarda yaygınlık göstermesi ve ulusal ekonomilerin dünya ekonomisinin birer şubesi konumuna gelmesidir (Habermas, 2002, s.3).

Gelişmiş ülkelerde kurulan çok uluslu şirketler, yatırım yaptıkları az gelişmiş ülkelerdeki hükümetlerin kendilerine sağlamış oldukları imtiyazlar ve bu ülkelerdeki ucuz işgücü nedeniyle yatırımlarının büyük kısmını bu ülkelere taşımaktadırlar. Küreselleşen ekonomi ile birlikte önemli hâle gelen serbest ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlar, sanayisi gelişmiş ülkelerde niteliksiz işgücünün işlerini yitirmesine sebep olurken, gelişmekte olan ülkelerde ise ucuz ve niteliksiz işgücünü istihdama dâhil etmektedir. Bu durumda sanayileşmiş ülkelerde niteliksiz işgücü işini yitirirken, bir işe sahip olanlarda ise ücretlerin düşmesi sorunu meydana gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise niteliksiz işgücü düşük ücret ile istihdam edilmekte nitelikli işgücü ise işsizlik sorunuyla muhatap olmaktadır (Yılmaz ve Çetin, 2007, s.18-19).

İşsizliğin nedenlerinden bir tanesi de teknolojiye meydana gelen yenilik ve gelişmelerdir.

Emek ile sermaye arasındaki ikame imkânları teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan işsizliğe vurgu yapmaktadır. Bir üretici, emek-sermaye bileşenlerini maliyeti en asgari seviyede tutarak üretimi gerçekleştirmektedir. Teknolojik gelişmelerle birlikte üretim sürecinde otomasyon (işlerin otomatik araçlarla görülmesi) dönemi başlamıştır. Bu durumda emek faktörüne olan talep azalmış ve istihdam bundan olumsuz etkilenmiştir. Bu durumda teknolojik nedenli işsizlik oluşmaktadır (Rifkin, 1996).

Teknolojik nedenli işsizlikte, insanların çalıştırılması yerine makinelerin çalıştırılması durumu vardır. Şirketler teknolojiye gelişmelerle birlikte daha düşük maliyetle, daha çabuk ve daha verimli bir üretim sürecini tercih ettiklerinden, emek faktörü yerine makineleri talep etmekte böylelikle emek faktörü işsiz kalabilmektedir.

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi de işsizlik üzerinde etkili olmaktadır. Gelişmiş ülke ekonomilerinde var olan işsizlik ile gelişmekte olan ülke ekonomilerinde var olan işsizlik arasında oluşum nedenleri açısından farklılıklar bulunmaktadır. İşsizlik gelişmiş ülke ekonomilerinde özellikle de emek arzının ciddi oranlarda değişim göstermediği Avrupa ülkelerinde emek piyasasında bulunan ve kurumsal özellikler sebebiyle meydana gelen yapısal bir problem olarak nitelendirilmektedir (Taş ve Bozkaya, 2012, s.161).

Gelişmiş ülkelerde işsizlik çoğu zaman talebin yeterli düzeyde olmaması nedeniyle meydana gelirken; az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere işsizlik, yetersiz işyeri sayısı ve kapasitenin az olmasından ileri gelmektedir (Ülgener, 1991, s.127).

Gelişmekte olan ülkelere genellikle tarıma dayalı bir ekonomi mevcuttur. Tarımsal ekonomiden sanayi ya da hizmet sektörü ağırlıklı ekonomiye geçiş sürecinde yaşanan değişimler işsizliğe sebep olabilmektedir. Artan nüfus ve kırsal alanlardan kentlere göçlerin yaşanması, tarım dışındaki sektörlerde yüksek düzeylerde istihdam alanları açılmasını gerekli kılmıştır (TÜSİAD, 2004, s.16).

Kırsal alanlardan tarım sektörünü bırakıp kentlere göç eden kitle için istihdam alanları oluşturulmadığı takdirde kentlerde de işsizlik oranı yükselmekte ve kentlerde de işsiz bir kitle oluşmaktadır.

Görüldüğü üzere işsizlik türleri ile işsizliğin nedenleri arasında bir ilişki mevcuttur. İşsizliğin nedenleri çoğu zaman işsizliğin türleridir. İşsizlik türleri isimlerini genellikle, o işsizliğin nedeni olan ekonomik olaydan ya da ekonomiye etki eden bir olayın isminden almıştır. Örneğin, bir mevsimden başka bir mevsime geçildiğinde yaşanan iklim değişimleri nedeniyle oluşan işsizlik, mevsimsel işsizlik türü şeklinde adlandırılmıştır. Ya da teknolojideki gelişmeler nedeniyle oluşan işsizlik teknolojik işsizlik adını almıştır. Başka bir örnek olarak; nedeni ekonomideki konjonktürel dalgalanmalar olan işsizliğin, konjonktürel işsizlik türü olarak adlandırılması verilebilir.

2.1.10. İşsizliğin Etkileri

İşsizliğin etkilerini olumsuz etkileri ve olumlu etkileri olarak iki gruba ayırmak olanaklıdır.

İşsizliğin olumsuz etkileri şu şekilde ifade edilebilir:

➤ İşsizlik, bir ekonominin üretim miktarının, potansiyel seviyesinin altında olduğu durumu gösterdiği için, işsizlik kaynakların etkin kullanılmasını engellemektedir (Ertürk, 2004, s.336).

➤ Bir ekonomide, istihdam edilemeyen bir emek faktörü mevcut olduğunda, bu ekonomi yeterli bir üretim miktarına sahip olamayacak ve emek faktörünün elde edeceği gelirden de yoksun durumda olacaktır (Yıldırım vd., 2017, s.273).

➤ İşsizlik uzun süren bir niteliğe sahip olduğunda, kişilerin ruhsal açıdan rahatsızlıklara maruz kaldığı görülmektedir. İşsizliği uzun süreli olarak da tecrübe edinmiş kişilerin % 85'inde önemli bir biçimde ruhsal hastalıkların meydana geldiği belirlenmiştir (Goldberg vd., 2001, s.51).

➤ Columbia Üniversitesi tarafından yapılan bir çalışmada işsizlik sorunuyla karşılaşan kişilerin yoksulluk oranlarının fazla olduğu, Bu kişilerde eşlerin birbirinden ayrılma durumlarının arttığı, fiziksel ve zihinsel sağlıklarının bozulduğu, engellilik oranlarının yükseldiği, hayattan beklentilerinde azalma olduğu sonucuna varılmıştır. Bu olumsuz etkilerin verdiği zararlar işsizlikle geçen süre uzadıkça artmaktadır (Schmitt ve Jones, 2012, s.57).

➤ İşsizliğin uzun süreli yaşandığı toplumlarda suç işleme oranları artmakta ve bu ülkelerde toplumsal huzursuzluklar meydana gelmektedir (Dinler, 2012, s.491-492).

➤ İşsizliğin ekonomik ve sosyal açıdan zararları yanında elbette siyasi açıdan etkileri de bulunmaktadır. İşsizliğin yüksek olduğu ülkelerde iktidar partileri bu soruna çözüm bulamadıkları takdirde oy kaybına uğramakta ve diğer seçimde yerlerini muhalefet partilerine bırakabilmektedirler.

İşsizliğin olumsuz etkilerininin fazla olmasının yanında az da olsa olumlu etkileri de mevcuttur. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

➤ İşsizliğin olumlu etkilerinden bir tanesi kişilere boş zaman kazandırması denilebilir ancak ruhsal açıdan iyi durumda olmayan işsiz kişi için bu boş vakti güzel değerlendirmek mümkün gözükmemektedir (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2013, s.371).

➤ İşsizliğin bir diğer olumlu etkisi de işçilerin belirli bir süre iş aramaları ve kendisine yöneltilen ilk iş teklifini olumlu bir şekilde yanıtlamamaları nedeniyle işgücü piyasasının etkin bir duruma gelebilmesidir. Fakat bu olumlu etki sadece friksiyonel işsizliğin söz konusu olduğu durumda geçerlidir (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2013, s.371).

Anlaşılmaktadır ki işsizliğin olumsuz etkileri geniş kapsamlı ve daha yıkıcı özelliklere sahip iken olumlu etkileri ise dar kapsama sahip ve sadece belirli zaman ve durumlarda yararı görülen (friksiyonel işsizlikte olduğu gibi) ya da yararı kısıtlı olan (boş zaman kazanılan ama güzel geçirilemeyen) özelliklere sahiptir.

2.1.11. Türkiye’de İşsizliğin Tarihsel Gelişimi ve İstihdamın Yapısı

Türkiye’de işsizliğin tarihsel seyrinin Osmanlı’dan günümüze analiz edilmesi yerinde olacaktır. Osmanlı devletindeki işsizlik sorunu Cumhuriyet döneminde de devam etmiş ve bugün de sorun olmaktan çıkmamıştır.

2.1.11.1. Osmanlı Devleti Döneminde İşsizlik

1700’lü yılların ikinci yarısında başlayıp on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına kadar ilerleme gösteren Sanayi devrimi Batı Avrupa’da geleneksel üretim şeklini değiştirmiş ve eksteni fabrika olan üretim dönemini başlatmıştır. Çok sayıda ve kaliteli, fiyatı yüksek olmayan mallar üretilmeye başlanmıştır. Ulusal pazarlarda üretilen bu mallar kısa zaman sonra dışarıya da ihraç edilerek uluslararası pazarlara açılmıştır. Napolyon döneminin sona erdiği 1815 sonrasında Avrupa’da üretilen mallar doğu ülkelerindeki pazarlara da ulaşmış ve bu durum Osmanlı Devletinde de etkisini hissettirmiştir. Avrupalı Sanayiciler kısa zamanda Osmanlı pazarına girmiş ve Avrupa’da üretilen mamul mallar kısa zamanda Osmanlı’da yayılmıştır. Bu durum Avrupa’dan gelen mallara, Osmanlıda üretilen geleneksel ürünlere karşı

rekabet gücü kazandırmıştır. Osmanlı'da el sanatkarları ile zanaatkarların işsiz duruma düşmesinin nedenlerinden bir tanesi budur (Clark, 1974, s.65).

Osmanlı'daki imalat sektörünün, Avrupa'da düşük fiyatlı ve kitlesel üretim gücüyle rekabet etmesinin olanaksız olduğuna dair örnekler verilmesi mümkündür. Örneğin 1840'lardan sonra İngiltere'den havlu ithal edilmeye başlanmıştır. Bu havluların en az Bursa'da üretilen havlular kadar kaliteli olması Bursa'da ipekli ve pamuklu ürün imalatı yapan el tezgâhlarının sayısının azalmasına ve işçilerin işsiz kalmalarına sebep olmuştur. Bu durum Trabzon, Maraş, Adana gibi şehirlerde de kendini göstermiş, halkın Avrupa mallarına olan talebinin artması sonucunda el tezgâhlarının birçoğu kapanmaya başlamış ve yerel pazarlardaki daralmaya bağlı olarak işsizlik artmaya devam etmiştir. 1842 yılında limanlardan uzak bir şehir olan Kayseri'de yerli mallara olan talep azalmış, bunun nedeni olarak da buharlı gemilerin sağlamış olduğu taşımadaki kolaylıklar görülmüştür. Erzurum'da, Şam'dan, Musul'dan, Halep ve Diyarbakır'dan gelen malların yerine Avrupa'dan ihraç edilen mallar tercih edilmeye başlanmıştır. Bu durum ise yerli üreticiler açısından şikâyetçi olunacak bir durum haline gelmiştir (Baskıcı, 2005, s. 166-170).

Bu dönemlerde işsizliğe neden olan bir neden de sanayileşme hedefi taşıyan Osmanlı'da teknolojik yatırımlara öncelik verilmesidir. Bu nedenle işgücüne olan talep azalmıştır. Bunun önemli örneklerinden birisini Karesi (Balıkesir) Livasına (il) bağlı olan Balya Kazasında görmek mümkündür. Balya'nın bir maden merkezi olması, Balya'da yöre halkının yanında, Erzurum, Diyarbakır, Mamuretülaziz (Elazığ), Sivas ve Bitlis gibi yerlerden de madende çalışmak üzere göç eden birçok işçi bulunmaktadır. Fakat 1910 yılında, Bu vilayetlere bir uyarı yapılmış ve madenlerde elektrik kullanılmaya başlandığı için eskisi kadar fazla işçi çalıştırılmasına gerek kalmadığı, bu nedenle işten çıkarılan işçiler olduğunu, bu bölgelerden Balya'ya gelmek isteyen işgücünün engellenmesi gerektiği belirtilmiştir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdare Evrakı s.40).

1910'lu yılların sonlarında işsizlik daha büyük bir sorun haline gelmiştir. Bunun sebebi ise Birinci Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte askerler cepheden dönmüş fakat dönen askerler için yeni istihdam alanları oluşturulamamıştır. Bunun sonucunda da işsiz sayısına yenileri eklenmiştir (Şahin ve Yıldırım, 2015, s.117).

1922 yılında bazı işçi partilerinin yalnızca İstanbul için yaptıkları araştırma sonucunda işsiz olan kişi sayısının 30000 olduğu belirtilmiştir. Bunlardan 5000 kişinin bir buçuk yıldır işsiz olduğu ve geçimlerini sürdürmekte zorlandıkları ifade edilmiştir. Bu araştırma, bu dönemdeki istisnai çalışmalardan bir tanesidir (Bugün, 1922, s.4).

Osmanlı Devleti Sanayi devriminden sonra Avrupa'nın hızlı ve kitlesel üretim gücüyle rekabet edememiştir. Bunun sonucunda el emeğiyle üretim yapan üretici bundan olumsuz etkilenmiştir. Yerli üretime olan talep azalmış yerini Avrupa'dan gelen mallar almıştır. Bu nedenle birçok işyeri kapanmış, çalışanlar işsiz kalmıştır. Bununla birlikte teknolojiye daha fazla yatırım yapılması, maden gibi sektörlerde emeğe olan talebi azaltmış ve işsizlik oranı yükselmiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinde işsizlik artış göstermiş ve Cumhuriyet'e intikal etmiştir.

2.1.11.2. Cumhuriyet Döneminde İşsizlik

Osmanlı döneminde önemli bir sorun olan işsizlik Cumhuriyet Döneminde de varlığını sürdürmüştür. Cumhuriyet döneminde işsizliğin tarihsel gelişimi 1923-1929, 1930-1938, 1939-1945, 1946-1959, 1960-1979, 1980-2013, 2014-2022 dönemleri itibariyle incelenmiştir.

2.1.11.2.1. 1923-1929 Dönemi

1920'li yılların başlarında Türkiye ekonomisi tarıma dayalı bir ekonomi konumundadır ve tarım bu dönemde ekonomik ve toplumsal hayata yön veren ana sektördür. Bunun nedeni ise savaş dönemi nedeniyle gerek niteliksel gerekse niceliksel anlamda işgücü kaybının yaşanmış olması ve sanayi imalatında gerekli ilerlemenin sağlanamamış olmasıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında istihdamda yer alan kişilerin yaklaşık % 90'ı tarım sektöründe yer almaktadır (Şahin ve Yıldırım, 2015, s.118).

Çizelge 12. Türkiye’de İşsizlik Oranı, İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (1923-1929 Dönemi, %)

YILLAR	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
İşsizlik Oranı (%)	9,1	6,9	5,3	5,1	4,2	3,8	3,2
İstihdamın Sektörel Dağılımı (%)	Tarım Sektörü						
	89,95	89,46	89,26	88,28	87,77	87,54	87,39
	Sanayi Sektörü						
	3,52	3,71	3,62	4,25	4,36	4,43	4,26
	Hizmetler Sektörü						
	6,53	6,83	7,12	7,46	7,86	8,03	8,35
Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (%)	Tarım Sektörü						
	43,1	47,8	44,7	49,9	39,5	42,4	49,8
	Sanayi Sektörü						
	10,6	8,5	8,9	8,7	11,9	10,6	9,1
	Hizmetler Sektörü						
	46,3	43,7	46,4	41,5	48,6	46,9	41,2

Kaynak: Bulutay, T. (1995). *Employment, unemployment and wages in turkey*; TÜİK, (2012) İstatistik Göstergeler: 1923-2011. TÜİK, İşgücü İstatistiklerindeki verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Çizelge 12’de cumhuriyetin kuruluş yılı olan 1923’te işsizlik oranının % 9,1 olduğu görülmektedir. Bu dönemdeki işsizlik oranının yüksek olmasının nedeni savaş koşullarının etkisinin henüz kaybolmaması, savaştan yeni çıkmış olmasıdır. Çizelgede görüldüğü gibi 1923’ü takip eden yıllarda ise işsizlik oranında düşüşler meydana gelmiş ve bu durum 1929’a kadar devam etmiştir. 1929 yılında işsizlik oranı % 3,2 olmuştur. Bu düşüşlerin nedeni ise devletin halka dağıtmış olduğu topraklarda üretim yapılmaya başlanması ve bu durumun istihdamda artış sağlamasıdır (Şahin ve Yıldırım, 2015, s.119).

İstihdamın sektörel dağılımı incelendiğinde 1923-1929 yılları arasında tarım sektörünün ağırlığı dikkati çekmektedir. Bu dönemde tarım sektörünün istihdamdaki payı % 87-89 seviyelerinde gerçekleşmiştir. 1923 yılında % 89,95 olan tarım sektörünün istihdamdaki payı 1924 yılında % 89,46’ya düşerken, 1925 yılında ise bu oran % 89,26’ya düşmüştür. 1926 yılında ise bu azalış sürmüştür ve % 88,28 olarak gerçekleşmiştir. 1927 yılında tarım sektörünün istihdamdaki payı % 87,77 olmuştur. 1928 yılında % 87,54’e ve 1929 yılında ise % 87,39’a gerilemiştir. Yıllar içinde tarım sektörünün istihdamdaki payı azalış gösterse de 1923-1929 yılları arasında Türkiye tarım ülkesi görünümünü korumaktadır.

Tarım sektöründeki istihdamın bu kadar yüksek yoğunluğa sahip olması; ücretli işçiliğin yaygınlaşması, işçi örgüt ve hareketlerinin güçlenememesi, tarımsal üretimin yapısı itibariyle oluşan gizli işsizlik ve düşük verim sorunlarını beraberinde getirmiştir (Şahin ve Yıldırım, 2015, s.119).

İstihdamın sektörel dağılımında sanayi sektörünün payının % 3-4 seviyelerinde olduğu görülmektedir. İstihdamın sektörel dağılımında sanayi sektörüne bakıldığında 1923-1929 yılları arasında istihdamdaki payı en düşük olan sektörün sanayi sektörü olduğu görülmektedir. 1923 yılında sanayi sektörünün istihdamdaki payı % 3,52 iken, 1924 yılında bu oran % 3,71'e çıkmış, 1925 yılında ise % 3,62'ye düşmüştür. 1926, 1927 ve 1928 yıllarında ise yükseliş eğilimine girmiştir. 1926'da % 4,25 olan payı, 1927 yılında % 4,36'ya ve 1928 yılında ise % 4,43'e yükselmiştir. 1929 yılında ise bu oran % 4,26 olmuştur.

Hizmetler sektörünün istihdamdaki oranları incelendiğinde 1923-1929 yılları arasında istihdamdaki payının sürekli artış gösterdiği görülmektedir. 1923-1929 yıllarında hizmetler sektörünün istihdamdaki payı % 6-8 seviyelerinde oluşmuştur.

Sektörlerin GSMH içerisindeki payları dikkate alındığında Tarım sektörünün GSMH içindeki payı bazı yıllarda artmakta bazı yıllarda ise azalmaktadır. Sektörün GSMH payı 1927 yılı haricinde % 40'lı seviyelerdedir. 1923-1929 yıllarında sanayi sektörünün GSMH'deki payı inişli çıkışlı bir eğilime sahiptir. 1923 yılında % 10,6 olan pay, 1924 yılında ise % 8,5'e düşmüştür. 1925'te artış eğilimi oluşmuş ve % 8,9 değerini almıştır. 1926 yılında düşüş gösteren sanayi sektörünün GSMH içerisindeki payı % 8,7 olmuştur. 1927 yılında sanayi sektörünün GSMH içerisindeki payı tekrar artmaya başlamış ve % 12,6'lık bir değere ulaşmıştır. 1928 yılında bu pay % 10,6'ya düşmüştür. 1929 yılında ise sanayi sektörü GSMH içerisinde % 9,1'lik bir paya sahip olmuştur.

Çizelge 12'de Sektörlerin GSMH içerisindeki paylarında ise hizmetler sektörünün bazı yıllarda tarım sektörünün önüne geçtiği görülmektedir. 1923 yılında hizmetler sektörünün GSMH içindeki payı % 46,3 olmuştur. 1923 yılında hizmetler sektörünün GSMH'deki payı tarım sektörünün GSMH'deki payından yüksektir. 1924 yılında hizmetler sektörünün GSMH payı % 43,7 olarak gerçekleşmiştir. 1925 yılında ise bu pay % 46,4'e yükselmiştir. 1926 yılında düşüş tekrar başlamış ve hizmetler sektörünün GSMH payı % 41,5 olarak gerçekleşmiştir. 1927 yılında %

48,6'ya yükselen pay, 1928'de tekrar düşüş eğilimine girmiş ve % 46,9 olmuştur. 1929 yılında ise % 41,2 olmuştur. Hizmetler sektörü 1923 yılının yanı sıra 1925, 1927 ve 1928 yıllarında da GSMH içinde tarım sektörünün payından daha büyük paya sahiptir.

2.1.11.2.2. 1930-1938 Dönemi

Bu dönemde, özel sektördeki sermaye birikiminin yetersiz olması sebebiyle devletçilik uygulanmaya başlanmıştır. Devlet, Kamu İktisadi Teşebbüsleri kurarak işveren konumuna gelmiştir (İncekara, 2010, s.55).

1929 yılında Dünya genelinde meydana gelen ekonomik kriz etkilerini Türkiye'de de göstermiştir. Ekonomideki istikrarın sağlanabilmesi için Türkiye'de bu dönemde devletçilik modeli benimsenmiştir (Önsoy, 2005, s.143). Devletçiliğin benimsenmesi düşüncesinden ilk defa 1930 yılında bahsedilse de uygulanması 1932 yılında olmuştur (Yıldız, 2009, s.30-31).

Bu dönemde sanayileşmeyi hızlandırmak, özel sektörün yeterli olmadığı alanlarda devletin yatırımlara öncülük etmesini sağlamak amacıyla 17 Nisan 1934 tarihinde Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamaya konulmuştur.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı kapsamında, Kayseri ve Ereğli Bez, Malatya Pamuklu Dokuma, Bursa Merinos Yünlü, Gemlik İpekli Dokuma, Birinci İzmit Kağıt Fabrikası, Karabük Demir Çelik Fabrikası, İstanbul Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası, Malatya Bez Fabrikası, Isparta Gül Yağı Fabrikası, Turhal Şeker Fabrikaları gibi fabrikalar kurulmuştur. Bu fabrikalar arasından Malatya bez fabrikasının temeli 1937 yılında atılmıştır ancak açılışı 1939 yılında yapılmıştır. Bu dönemde genellikle demir-çelik sanayisine önem verilmiştir. Bu nedenle Kimya sanayisi alanında yapılan yatırımlar gecikmiştir. Bu nedenle zaç yağı (sülfirik asit), süper fosfat ve klor alkali fabrikalarının açılışı 1945 yılına kadar sarkmıştır. Malatya Bez Fabrikası ve Karabük Demir Çelik Fabrikası haricindeki fabrikaların temel atma ve açılış yılları 1.Sanayi Planı kapsamında 1934-1938 yılları arasında gerçekleşmiştir (Yücel, 2015, s.37-39).

Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın ise 1937'de temeli atılmıştır. 10 Eylül 1939'da ilk demir üretilmiştir (http-7).

1.Sanayi planı kapsamında kurulan diğer fabrika ise Keçiborlu Kükürt Fabrikasıdır (İnan, 1972, s.15).

1.Sanayi Planı kapsamında Osmanlı Döneminden kalma bir fabrika olan Bakırköy Pamuklu Dokuma Fabrikasının genişletilmesi de yapılmıştır (Yücel, 2015, s.38).

Plan kapsamında dokuma, maden, selüloz ve kimya sanayisine ait olan faaliyetlerin gerçekleştirilmesi Sümerbank eliyle olurken, İş Bankası ise Antrasit, şişe cam ve Kükürt sanayisine ilişkin faaliyetleri üstlenmiştir. Birinci Beş yıllık Sanayi Planı hedeflenen süreden daha önce amaçlarına ulaştığından dolayı hükümet Birinci Beş Yıllık Sanayi planı uygulanmakta iken 1937 yılının Aralık ayında İkinci Beş Yıllık Sanayi Planını uygulamaya yürürlüğe koymuştur ancak İkinci Plan, İkinci Dünya Savaşının Başlaması nedeniyle uygulanamamıştır (İnan, 1973, s.3; Koraltürk, 2002, 581-598).

Çizelge 13. Türkiye’de İşsizlik Oranı, İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (1930-1938 Dönemi %)

Yıllar	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
İşsizlik Oranı (%)	3,2	4,5	4,5	3,9	3,2	3,3	2,9	2,7	2,1
İstihdamın Sektörel Dağılımı (%)	Tarım Sektörü								
	87,53	88,61	88,71	89,00	88,63	87,90	87,28	87,02	86,29
	Sanayi Sektörü								
	4,16	3,97	3,97	3,50	3,69	4,69	5,19	5,46	5,79
	Hizmetler Sektörü								
	8,32	7,42	7,32	7,50	7,68	7,42	7,54	7,52	7,92
Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (%)	Tarım Sektörü								
	45,5	45,1	39,9	37,3	34,1	35,3	43,1	40,8	40,1
	Sanayi Sektörü								
	11,1	12,3	13,8	15,9	17,6	17,8	15,3	16,2	16,4
	Hizmetler Sektörü								
	43,4	42,6	46,3	46,8	48,3	47,0	41,7	43,0	43,5

Kaynak: Bulutay, T. (1995). *Employment, unemployment and wages in turkey*; TÜİK, (2012) İstatistik Göstergeler: 1923-2011. TÜİK, İşgücü İstatistiklerindeki verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Not: Sektörlerin GSMH payı Çizelge 13, 14 ve 15’te cari fiyatlarla hesaplanmıştır. Çizelge 12, 13, 14, 15, 16 ve 17’deki istihdamın sektörel dağılımı ve sektörlerin gayrisafi milli hasıla payına ait rakamlarda yuvarlama olduğundan sektörlerin toplamının 100’ü vermeme olasılığı bulunmaktadır.

Çizelge 13’te görüldüğü gibi bu dönemde işsizlik oranları önceki dönemlerde olduğu gibi düşük seyre devam etmiş ve bu dönemin başlangıcı olan 1930 yılında % 3,2 olarak gerçekleşmiştir. 1931 ve 1932 yıllarında % 4,5 olarak gerçekleşirken, Bu yıldan sonra sürekli olarak % 4 seviyesinin altında gerçekleşmiştir. 1933 yılında % 3,9 oranında gerçekleşen işsizlik oranı 1934’te % 3,2 olmuştur. 1935 yılında % 3,3 olarak gerçekleşen işsizlik oranı bu yıldan sonra giderek azalmış ve 1936-1938 yıllarında % 3’ün altına inmiştir.

1930-1938 yıllarında istihdamın sektörel dağılımı incelendiğinde tarım sektörünün istihdamdaki payı azalıp artan bir izlenim verse de tarım bu dönemde de ekonomideki baş sektör konumundadır. 1930 yılında tarımın istihdamdaki payı % 83,57 olmuştur. 1931-1934 yılları arasında 1933 yılı haricinde % 88 seviyesinde bir paya sahip olmuştur. 1933 yılında ise sektörün istihdamdaki payı % 89 olmuştur. 1935-1937 yılları arasında tarım sektörünün istihdamdaki payı % 87 düzeyinde gerçekleşmiştir ve yıldan yıla azalan değerlere sahiptir. 1938 yılında ise tarım sektörünün istihdamdaki payı % 86,29’a düşmüştür.

Sanayi sektörünün 1930-1938 yılları arasında istihdam payı incelendiğinde 1930-1934 yıllarında % 3-4 aralığında gerçekleştiği görülmektedir. 1934 yılı itibariyle sanayi sektörünün istihdamdaki payı artış göstermiştir. 1933 yılında sanayi sektörünün istihdamdaki payı % 3,50 iken, 1934 yılında % 3,69'a yükselmiştir. 1935 yılında % 4,69'a çıkan pay, 1936'da % 5,19'a yükselmiş, 1937'de de yükselişi sürmüştür ve sektörün istihdamdaki payı % 5,46'ya yükselmiştir. 1938 yılında ise % 5,79 olmuştur. Sanayi sektörünün 1934 yılı itibariyle istihdamdaki payının artmasının nedeni Birinci Beş yıllık Sanayi Planının sağlamış olduğu istihdam olanaklarıdır.

İstihdamın sektörel dağılımı incelendiğinde hizmetler sektörü 1930-1938 yılları arasında % 7-8'lik bir paya sahip olmuştur. 1930 yılında istihdamdaki payı % 8,32 olan hizmetler sektörü 1931-1938 yılları arasında istihdamda sürekli % 7'ler düzeyinde bir paya sahip olmuştur.

Sektörlerin GSMH payı incelendiğinde tarım sektörünün payının 1930 ve 1931 yıllarında % 45 seviyelerinde olduğu görülmektedir. 1932-1935 yılları arasında sektörün % 34-39 arasında bir GSMH payı mevcuttur. 1936-1938 arasında ise tarım sektörü GSMH içinde % 40-43 oranında paya sahiptir.

Sanayi sektörü GSMH içinde 1930 yılında % 11,1'lik paya sahiptir. 1930-1935 yılları arasında sanayi sektörünün GSMH payı sürekli artmış ve 1935 yılında % 17,8'e ulaşmıştır. 1936'da sektörün GSMH payında kısmi bir düşüş gerçekleşerek % 15,3 olmuştur. 1937 ve 1938 yıllarında düşüş trendi sona ermiş ve 1937 yılında sanayi sektörü % 16,2'lik GSMH payına sahip olurken, 1938 yılındaki GSMH payı % 16,4 olmuştur.

Hizmetler sektörünün Çizelge 13'e göre GSMH payı değişken bir seyir göstermiştir. 1930-1938 döneminde hizmetler sektörünün GSMH'deki payının en düşük olduğu yıl % 41,7 ile 1936'dır. Bu dönemde hizmetler sektörünün GSMH içinde en yüksek paya sahip olduğu yıl ise 1934'tür. 1934 yılında sektörün GSMH payı % 48,3 olmuştur ve % 50'ye çok yakın bir değerdedir.

1930-1938 dönemi genel olarak değerlendirildiğinde tarım sektörünün istihdamdaki payı ve GSMH payı dönemin başı olan 1930 yılına kıyasla, 1938 yılında azalma göstermiştir. Hizmetler sektöründeki durum da tarım sektöründen çok farklı değildir. 1930 yılından 1938 yılına kadar geçen sürede hizmetler sektörünün

istihdamdaki payı da tıpkı tarım sektörünün istihdamdaki payında olduğu gibi azalmıştır. Hizmetler sektörünün GSMH payı ise 1938 yılında, 1930 yılına göre sadece 0,1 puan artmıştır. 1930-1938 dönemi incelendiğinde bu dönemde hem istihdamdaki payı hem de GSMH içindeki payı artan tek sektör sanayi sektörü olmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında en büyük etkinin 1934 yılında uygulamaya konulan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ile açılan fabrikalarda yeni işçilerin istihdam edilmesi ve buna bağlı olarak da üretimde artışlar yaşanması olduğu söylenebilir.

2.1.11.2.3. 1939-1945 Dönemi

Bu dönem savaş ekonomisi koşullarının geçerli olduğu bir dönemdir. Devletçiliğin devam ettiği bu dönemde 1940'lı yılların ortalarında 700.000 kadar işçi olduğu tahmin edilmekte ve bu işçilerin çoğunlukla tarım sektöründe ve küçük sanayi işletmelerinde istihdam edildiği belirtilmektedir. Bu dönemdeki sanayi işçileri, tarım sektörüyle olan ilişkileri devam eden işçilerdir (Makal, vd., 2012, s.116-119). Bu dönemde sanayi kuruluşlarının genellikle İstanbul ve İzmir'de, maden işletmelerinin ise Zonguldak ve çevresinde kümelenildiği söylenebilir. 1943 yılında 5'ten fazla işgücünün istihdam edildiği işletmelerdeki işgücü sayısı 275.083'tür. Bu işgücünün % 18'i çocuklardan ve % 20'si kadınlardan oluşmaktadır. Kadın işgücünün yaklaşık % 90'ı tekstil, gıda ve tütün sektörlerinde çalışmaktadır. Kadınların % 70'i İstanbul ve İzmir'de istihdam edilmektedir (Makal vd., 2012, 117-119).

Çizelge 14. Türkiye’de İşsizlik Oranı, İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (1939-1945 Dönemi, %)

Yıllar	1939-1941	1942-1945
İşsizlik Oranı (%)	2,5	3,1
İstihdamın Sektörel Dağılımı (%)	Tarım Sektörü	
	86,32	86,35
	Sanayi Sektörü	
	6,30	6,66
	Hizmetler Sektörü	
	7,37	6,97
Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (%)	Tarım Sektörü	
	38,2	47,5
	Sanayi Sektörü	
	18,6	13,9
	Hizmetler Sektörü	
	43,2	38,6

Kaynak: Bulutay, T. (1995). *Employment, unemployment and wages in turkey*; TÜİK, (2012) İstatistik Göstergeler: 1923-2011. TÜİK, İşgücü İstatistiklerindeki verilerden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu Dönemde 1939-1941 yılları arasında işsizlik oranı % 2,5 oranında gerçekleşirken, 1942-1945 yılları arasında ise % 3,1 oranında gerçekleşmiştir. İstihdamın sektörel dağılımında ise 1939-1941 yılları arasında % 86,32 ile tarım sektörü en çok paya sahip olurken, aynı dönemde sanayi sektörünün payı % 6,30 olmuştur. 1939-1941 yılları arasında hizmetler sektörünün istihdamdaki payı ise % 7,37 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde sektörlerin GSMH payında ise tarım sektörü % 38,2’lik paya sahip olmuştur. Sanayi ve hizmetler sektörü ise sırasıyla % 18,6 ve % 43,2 oranında GSMH payına sahiptir.

1942-1945 döneminde ise işsizlik oranı % 3,1 olmuştur. 1942-1945 döneminde istihdamın sektörel dağılımı göz önünde bulundurulduğunda tarım sektörünün % 86,35 oranında bir paya sahip olduğu görülmektedir. 1942-1945 döneminde sanayi sektörünün istihdamdaki payı % 6,66 olmuştur. Hizmetler sektörünün istihdamdaki payı ise % 6,97’dir. 1942-1945 yılları arasında Tarım sektörünün GSMH payı % 47,5 olmuştur. Sanayi sektörünün bu dönemde GSMH payı % 13,9 olurken, hizmetler sektörünün GSMH payı ise % 38,6 olarak gerçekleşmiştir.

2.1.11.2.4. 1946-1959 Dönemi

Bu dönemde savaş ekonomisi koşulları ortadan kalkarken, Türkiye'nin liberalleşme süreci başlamıştır. Bu dönemde liberalleşme yolunda ilk adımlar atılmaya başlanmıştır.

Liberalleşme yolundaki ilk adım 14 Ağustos 1946 tarihinde, Recep Peker hükümetinin programında açıklanan, savaş ortamının olumsuz etkilediği ticari düzeni yeniden yoluna koymak amacıyla ticarete kısıtlama getiren engelleri hızlı bir şekilde kaldırmanın, hükümetin ilk hedefi olduğudur (TBMM, Tutanak Dergisi, 1946, s.83-85). 7 Eylül 1946'da toplanan CHP meclis grubu bu toplantıda dünya piyasalarına uygun bir fiyat düzenlenmesi yapılacağını, böylelikle fiyat yüksekliği nedeniyle ihracatı yapılamayan malların, ihracatını kolaylaştırma amacı taşıdıklarını, bunun ithalata da olumlu yansıtacağını belirtmişlerdir. Bu amaçla TL'nin döviz karşısında değerinin düşürülmesi kararlaştırılmış, Cumhuriyet tarihinin ilk devalüasyonu yapılmıştır (Cumhuriyet, 8 Eylül 1946).

7 Eylül devalüasyonunun, tarımsal üretim ve ihracatta artış amacı: ülkenin iç yapısının göz ardı edilip tamamen dış siyasi gelişmelere odaklanması nedeniyle gerçekleşmemiştir (Tuna, 2007, s.117).

Çizelge 15. Türkiye’de İşsizlik Oranı, İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (1946-1959 Dönemi, %)

Yıllar	1946-1950	1951-1955	1956-1959
İşsizlik Oranı (%)	2,1	2,5	2,9
İstihdamın Sektörel Dağılımı (%)	Tarım Sektörü		
	84,73	79,53	75,20
	Sanayi Sektörü		
	6,81	7,03	8,18
	Hizmetler Sektörü		
	8,45	13,43	16,60
Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (%)	Tarım Sektörü		
	42,2	42,4	40,0
	Sanayi Sektörü		
	14,7	14,4	16,9
	Hizmetler Sektörü		
	43,1	43,2	43,1

Kaynak: Bulutay, T. (1995). *Employment, unemployment and wages in turkey*; TÜİK, (2012) İstatistik Göstergeler: 1923-2011. TÜİK, İşgücü İstatistiklerindeki verilerden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelge 15’te İşsizlik oranlarının 1946-1950 yılları arasında % 2,1 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 1951-1955 döneminde % 2,5 olan işsizlik oranı, 1956-1959 döneminde ise % 2,9 olarak gerçekleşmiştir.

İstihdamın sektörel dağılımı incelendiğinde ise tarım sektörü bu dönemde de ön plandadır. Tarım sektörü 1946-1950 döneminde % 84,73’lük bir istihdama sahipken, 1951-1955 ve 1956-1959 yıllarında istihdamdaki payı azalmıştır. Bu dönemlerde sektörün istihdama katkısı % 70’li seviyelerde gerçekleşmiştir. İstihdamın sektörel dağılımda Sanayi sektörü 1946-1950 döneminde % 6,81 oranında paya sahipken, 1951-1955 döneminde bu oran % 7,03 olarak gerçekleşmiştir. Sektörün payı 1956-1959 döneminde ise % 8,18 olmuş ve 1951-1955 dönemindeki gibi yükselmeye devam etmiştir. Hizmetler sektörü ise 1946-1950 yılları arasında % 8 seviyelerinde iken istihdamdaki payı giderek artmıştır. 1951-1955 döneminde % 13,43 oranında bir paya sahip olmuş, sonrasında 1956-1959 döneminde ise % 16,60’lık bir paya sahip olmuştur.

Sektörlerin GSMH payları dikkate alındığında tarım ve hizmetler sektörünün 1946-1959 döneminde genellikle % 40’lar seviyelerinde bir GSMH payına sahip

olduğu görülmektedir. Sanayi sektörünün GSMH payı ise % 14-16 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Bu dönemle ilgili olarak tarım sektörünün istihdamdaki oranının azalma eğiliminde olduğu ve bununla birlikte GSMH payının da benzer eğilime sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Bunun nedeni ise DP dönemiyle birlikte tarımda makineleşmenin artması ve köylerden kentlere göçün başlamasıdır. Sanayi sektörünün bu dönemde GSMH payı yükseliş gösterirken, hizmetler sektörünün istihdamdaki payında önceki dönemlere göre ciddi bir artış meydana gelmiştir.

Türkiye'deki işçiler 1960'lı yıllara kadar mülksüzleşmemiş işçilerdir. Bu durum Türkiye'deki işçilerin Avrupa'nın sanayileşmeye başladığı ilk dönemlerdeki işçilerle farklılık göstermektedir. Bu durumun sonucunda Türkiye'de tamamen işçi özelliği göstermeyen bir köylü-işçi kesimi ortaya çıkmıştır. Böylece bu dönemde Türkiye'de sanayi işçiliği aile bütçelerine katkıda bulunabilmek amacıyla yapılan ve yıl içerisinde sadece belirli dönemlerde faaliyet gösterilen bir iş kolu hâline gelmiş ve bu durum işten ayrılmaların fazlaşmasına neden olmuştur (Ekin, 1968, s.225-264).

Bu dönemde özellikle 1950'de DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte liberal ve piyasa merkezli bir politika benimsenmiştir. Tarımda verimlilik artarken, sanayi sektörünün GSMH payı yükselmiştir. Bu durum doğal olarak ücretli işçiliğin ve işçi sayısının fazlaşmasına sebep olmuştur. Kamu sektörü ve özel sektöre ait işletmelerin sayısı fazlaştıkça kırsal kesimden kentlere göç artış göstermiştir. Büyük şehirlerde sanayiye ait işgücü diğer şehirlere göre daha fazla sayıya çıkmıştır (Akın, 2012, s.178-179). Bu durum kentlerdeki ortalama işçi ücretlerini ciddi anlamda düşürmüş ve ileriki zamanlarda meydana gelecek olan kentlerdeki işsizlik sorununun ilk habercisi olmuştur (Şahin ve Yıldırım, 2015, s.120).

2.1.11.2.5. 1960-1979 Dönemi

1960'lı yıllar Türkiye'de planlı kalkınma döneminin başladığı, kamu sektörünün sanayileşmeye önderlik ettiği bir dönemdir. Bunun sonucunda 1960'lardan 1980'e kadar istihdamın sektörel dağılım oranlarında büyük

değişiklikler meydana gelmiştir. Bununla birlikte bu dönemde işgücü sayısında ciddi anlamda artış söz konusudur (Mahiroğulları, 2005, s.125-256).

1960' a kadar üretimde tarımsal yoğunluk mevcut iken 1960-1980 arası dönemde Türkiye ekonomisinde, tarım sektöründen sanayiye doğru bir değişim meydana gelmiştir. Bu dönemde işçiler, bir önceki dönemde bahsedilen yarı işçi yarı köylü durumundan uzaklaşmışlar ve köyle olan ilişkileri gerçek anlamda azalmaya başlamıştır. Kitlesele bir şekilde köyden kentlere göçen köylüler zaman geçtikçe buralarda hayat şartlarının zor olduğunu ve çalışma koşullarının kolay olmadığını idrak etmişlerdir. Fakat köylerini terk ederlerken gayrimenkullerinin birçoğunu sattıkları için geri dönme imkânları da kalmamıştır. Köyleriyle bağlarının zayıf hale gelmesi ya da hiç kalmaması köyden gelen ilave gelir desteğini de ortadan kaldırmış ve bu durum ücretlere olan talep ve bağımlılığı yükseltmiştir (Koç, 1982, s.315).

Bu gelişmelerin yanında bu dönemde 1961 Anayasasıyla güvence altına alınan sendikal haklar ile örgütlü hareket eden işçilerin reel ücretleri artış göstermiş ve artık köylü-işçi karma sınıfı değil kentli işçi tabiri gelişmiştir (Şahin ve Yıldırım, 2015, s.122).

Çizelge 16. Türkiye’de İşsizlik Oranı, İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (1960-1979 Dönemi, %)

Yıllar	1960-1965	1966-1972	1973-1979
İşsizlik Oranı (%)	3,4	5,6	8,5
İstihdamın Sektörel Dağılımı (%)	Tarım Sektörü		
	71,82	64,80	57,06
	Sanayi Sektörü		
	8,89	11,17	14,21
	Hizmetler Sektörü		
	19,28	24,02	28,72
Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (%)	Tarım Sektörü		
	34,3	30,4	23,9
	Sanayi Sektörü		
	17,4	18,5	20,6
	Hizmetler Sektörü		
	48,3	51,1	55,6

Kaynak: Bulutay, T. (1995). *Employment, unemployment and wages in turkey*; TÜİK, (2012) İstatistik Göstergeler: 1923-2011. TÜİK, İşgücü İstatistiklerindeki verilerden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1970'li yıllarda meydana gelen petrol krizleriyle birlikte, ekonomide var olan durgunluk sonucunda işsizlik sorunu da artış göstermiştir. Bunun sonucunda 1977 yılında Cumhuriyet tarihinde ilk defa işsizlik iki haneli bir değere ulaşmış ve % 10 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum işsizlikle mücadelede plan ve program dönemi uygulamasını başlatmıştır. Hükümetler bir yandan işsizlikle mücadele programları uygularken diğer yandan kalkınma programları ile diğer sorunların çözümü ile ilgili çalışmalar yapmışlardır. İşsizlik bu dönemde yalnızca, büyüklüğü ekonomik göstergelerle ifade edilen ve geçici bir problem değil sosyal, psikolojik, hukuksal ve hayati sıkıntıları içinde bulunduran devasa bir problem olarak meydana gelmiştir (Şahin ve Yıldırım, 2015, s.122).

Türkiye'nin 1970'li yılları ekonomik ve siyasal açıdan büyük bir sıkıntıyla geçmiştir. Hükümetler istikrarlı bir şekilde varlıklarını sürdürememiş. Birbiri ardına gelen koalisyon hükümetleri fiyat istikrarını sağlamada başarılı olamamakla birlikte ekonomide durgunluk da meydana gelmiş ve böylece Türkiye bu dönemde stagflasyon yaşamıştır.

Çizelge 16'da görüldüğü gibi işsizlik oranları bu dönem içerisinde devamlı olarak artma eğilimindedir. Bu dönemde istihdamın sektörel dağılımında tarım sektörünün payı azalırken, sanayi ve hizmetler sektörünün payları artmıştır. Sektörlerin GSMH paylarında ise aynı şekilde tarım sektörünün payı düşerken, diğer iki sektörün paylarının arttığı görülmektedir.

2.1.11.2.6. 1980-2013 Dönemi

1980'li yıllardan itibaren Neoliberal politikalar birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de etkin bir hâle gelmiştir. Bunun sonucu olarak kamu sektörünün etkinliği azalmış ve devlet işveren konumunu terk etmeye başlamıştır. Kamu istihdamı ikinci plana düşmüş, bu dönemde özelleştirmelere ağırlık verilmiştir. Piyasa odaklı ekonomik yapıda maliyetlerin en aza indirilmesi düşüncesi ile hareket edildiğinden dolayı işçi ücretleri düşürülmüş ve bu durum sonucunda işçiler satın alma güçlerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Çevre işgücü kavramının ön plana çıkarılmasıyla deneyimsiz, eğitimi olmayan, işten çıkma ihtimali yüksek olan işçilere istihdamda daha çok yer verilmiş bununla birlikte geçici işçilik, kısmi zamanlı çalışma, alt işveren (taşeron) uygulamaları artmış ve günümüze kadar varlığını

sürdürmüştür (Makal, 2007, 530-531).

Bu dönemde öncelikli hedef ekonomik büyüme olduğundan işçilerden ziyade, üretime değer verilmiştir. Bu nedenle çalışma saatleri arttırılmıştır. Şehirlerde imalat sanayinde 1988'den 2001 yılına kadar gelinen noktada; erkekler için haftalık ortalama çalışma saati 5 saat artış gösterip 55 saate ulaşırken, kadınlarda haftalık ortalama çalışma saatleri 6 saat artmış ve 47 saate ulaşmıştır (Tunalı, 2003, s.51).

Çalışma saatlerinin uzamasının en önemli nedeni kadın ve çocukların istihdama daha az katılmasıdır. İstihdama katılan erkek nüfus ailesinin geçimini sağlarken evin tek gelir kaynağı olduğu için bu durumda uzun çalışma saatlerine itiraz etmemektedir. Çalışma sürelerinin bu denli uzaması ise iş kazalarının meydana gelmesine ve meslek hastalıklarının yaygınlaşmasına neden olmaktadır (Mütevellioğlu ve Işık, 2009, s.168).

Çalışma saatlerinde meydana gelen artışların sonuçlarından bir tanesi de yeni istihdam alanlarının açılmasında yetersiz kalınmasıdır. 1980'den 2004 yılına gelindiğinde çalışma çağındaki nüfus 23 milyon artmış ancak yalnızca 6 milyon kişiye istihdam sağlanabilmiştir (WB, 2006). Bu durum ekonomi için çok önemli bir sorundur.

Bu durum istihdamsız büyüme olarak ifade edilebilir (Dayıoğlu ve Ercan, 2009) ve bunun doğal sonuçlarından birisi işsizlikte meydana gelen artışlardır. Bu durum özellikle genç işsizlik oranını arttırmaktadır.

Çizelge 17. Türkiye’de İşsizlik Oranı, İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (1980-2013 Dönemi, %)

Yıllar	1980-1990	1991-2001	2002-2013
İşsizlik Oranı (%)	8,0	7,7	10,7
İstihdamın Sektörel Dağılımı (%)	Tarım Sektörü		
	49,50	42,16	26,50
	Sanayi Sektörü		
	15,33	16,65	24,80
	Hizmetler Sektörü		
	35,10	41,18	48,49
Sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla Payı (%)	Tarım Sektörü		
	19,8	14,0	10,0
	Sanayi Sektörü		
	23,6	27,0	28,4
	Hizmetler Sektörü		
	56,6	58,3	59,9

Kaynak: Bulutay, T. (1995). *Employment, unemployment and wages in turkey*; TÜİK, (2012) İstatistik Göstergeler: 1923-2011. TÜİK, İşgücü İstatistiklerindeki verilerden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelge 17’de işsizlik oranlarının bu dönemde genellikle % 8-10 seviyelerinde gerçekleştiği görülmektedir. İstihdamın sektörel oranları incelendiğinde tarım sektörünün yıllar itibariyle istihdamda % 20 seviyelerine düştüğü fark edilmektedir. Tarım sektörünün GSMH payı da git gide azalmış ve % 10 seviyelerine gerilemiştir. Bu durum, bu dönemde tarım ülkesi olma özelliğinin artık geçerli olmadığını göstermektedir. Bu dönemde sanayi ve hizmetler sektörü daha fazla gelişmiştir. Çizelge incelendiğinde sanayi ve hizmetler sektörünün özellikle 2002-2013 yılları arasında tarım sektörüne göre daha fazla gelişim gösterdiği görülmektedir.

2.1.11.2.7. 2014-2022 Dönemi

Bu dönemin başı itibariyle Türkiye’de işsizlik oranlarındaki artış devam etmiştir. Bu dönemde tarım, sanayi ve hizmetler sektörüne ek olarak 2016 yılında inşaat sektörü de TÜİK bültenlerinin yıllık verilerinde ayrı bir ana sektör olarak yer almaya başlamıştır.

Çizelge 18. Türkiye’de İşsizlik Oranı ve İstihdamın Sektörel Dağılımı (2014-2022 Dönemi, %)

Yıl	İşsizlik Oranı	İstihdamın Sektörel Dağılımı			
		Tarım	Sanayi	Hizmetler	İnşaat
2014	9,9	21,1	27,9	51,0	-
2015	10,3	20,6	27,2	52,2	-
2016	10,9	19,5	19,5	53,7	7,3
2017	10,9	19,4	19,1	54,1	7,4
2018	11,0	18,4	19,7	54,9	6,9
2019	13,7	16,5	20,6	57,5	5,4
2020	13,2	17,6	20,5	56,2	5,7
2021	12,0	17,2	21,3	55,3	6,2
2022	10,4	15,8	21,7	56,5	6,0

Kaynak: TÜİK, Haber Bülteni, İşgücü İstatistikleri, 2014-2022. (http-8).

Çizelge 18’de görüldüğü gibi işsizlik oranı 2014’te % 9,9 değerini alarak çift haneye yaklaşmış, 2015 yılında ise çift haneye ulaşmıştır. 2015 yılında işsizlik oranı % 10,3 olmuştur. 2016 yılında % 10,9’a çıkan işsizlik oranı 2017’de ise bu oranı korumuştur. 2018’de işsizlik oranı kısmi olarak artmıştır. 2019 yılında % 13,7 olan işsizlik oranı 2020 yılında % 13,2’ye düşmüştür. 2021 yılında işsizlik oranı düşüş eğilimini sürdürmüş ve % 12 değerini almıştır.

Çizelgede görüldüğü gibi tarım sektörünün istihdamda sahip olduğu oranlar bu dönem içerisinde de düşüşe devam etmiştir. 2014 yılında tarım sektörünün istihdamdaki payı % 21,1 iken 2021 itibarıyla bu pay % 17,2’dir.

Çizelgede dikkat çeken bir diğer husus sanayi sektörünün istihdamdaki payının 2016-2018 yılları arasında % 20 seviyesinin altına düşmesidir. Bu durum 2019 yılında son bulmuş ve tekrar sanayi sektörünün istihdamdaki payı % 20’nin üzerinde gerçekleşmiştir.

Hizmetler sektörünün payı ise bu dönemde % 50’nin üzerindedir. 2016 yılında ilk defa TÜİK verilerinde yer alan inşaat sektörünün istihdamdaki payı % 7,3 oranında gerçekleşmiştir. İstihdamdaki payı değişken bir seyre sahip olan bu sektörün 2021 yılında istihdamdaki payı % 6,2 olmuştur.

2022 yılında işsizlik oranında bir önceki yıla göre düşüş meydana gelmiş ve % 10,4 olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında tarım sektörünün istihdamdaki payında düşüş devam etmiştir. Sanayi ve hizmetler sektörünün istihdamdaki payları yükselirken inşaat sektörünün istihdamdaki payında ise kısmi bir düşüş meydana gelmiştir.

Çizelge 19. Türkiye’de Sektörlerin GSYİH Payı (2014-2022 Dönemi, %)

Yıl	Tarım	Sanayi	Hizmetler	İnşaat
2014	6,60	20,10	53,60	8,10
2015	6,90	19,70	53,25	8,20
2016	6,20	19,60	53,65	8,60
2017	6,10	20,70	53,35	8,60
2018	5,80	22,30	54,20	7,20
2019	6,40	21,90	56,40	5,40
2020	6,70	22,80	54,20	5,20
2021	5,50	26,10	52,60	5,10
2022	6,50	27,10	50,90	4,90

Kaynak: TÜİK Ulusal Hesaplar, Haber Bülteni verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. (<http-9>).

Not: Çizelge 19’da, 2014 ve 2014 yılından sonraki yıllara ait verilerde vergi ve sübvansiyonlar hariç tutulmuştur. Bu nedenle 2014-2022 yılları arasındaki değerlerin toplamı 100’ü vermemektedir.

Çizelge 19’da görüldüğü gibi sektörlerin GSYİH içindeki payları yıllar itibariyle değişkenlik göstermektedir.

Tarım sektörünün GSYİH payı incelendiğinde 2014 yılında % 6,60 iken, 2015, 2016 ve 2017 yıllarında da % 6 seviyelerinde olduğu görülmektedir. 2018 yılında sektörün GSYH payı % 5,80’e düşmüştür. 2019 ve 2020 yıllarında sektörün GSYİH payı % 6’nın üzerine çıkmıştır. 2021 yılında ise sektörün GSYİH payı % 5,50 olarak gerçekleşmiştir.

Sanayi sektörünün GSYİH payı bu dönemde istikrarlı bir seyir izlememiştir. 2014 yılında sanayi sektörü GSYİH’de % 20,10’luk bir paya sahipken, 2015 ve 2016’da sırasıyla % 19,70 ve % 19,60 olarak gerçekleşmiştir. 2017-2020 yılları arasında ise % 20’nin üzerinde seyretmiştir. Sanayi sektörünün GSYH’deki payı 2021 yılında % 26,10’a yükselmiştir.

Hizmetler sektörünün 2014’teki GSYİH payı % 53’tür. 2014 yılından itibaren 2022 yılına kadar bu sektörün GSYH payı % 50 seviyelerindedir. 2022 yılında sektörlerin GSYİH paylarında önemli bir değişim görülmemiştir. İnşaat sektörünün GSYİH payı bu dönemde % 4-8 seviyelerindedir.

2.1.12. Türkiye’de İşsizliğin Cinsiyet ve Yaşa göre Dağılımı

İşsizlik oranları üzerinde etkili olan faktörlerden bir tanesi de cinsiyet ve yaştır. İş bulabilme konusunda erkeklerin kadınlara oranla sektörlerin tamamına yakınında daha avantajlı olduğu görülmektedir. Kadınların iş bulma konusunda erkeklerden daha fazla zorlandığı söylenebilmektedir. Elde edilen işsizlik verileri kadınlarda ve gençlerde genel işsizlik oranının bir hayli yüksek olduğunu göstermektedir (Cinel ve Yolcu, 2021, s.845).

Çizelge 20. Türkiye’de Cinsiyet gruplarının İşsizlik Oranları (2002-2022 Dönemi, %)

Yıllar	İşgücü (Bin)	İşsiz (Bin)	İşsizlik (Erkek, %)	İşsizlik (Kadın, %)
2002	23818	2464	10,7	9,5
2003	23640	2493	10,7	10,1
2004	22016	2385	10,8	11,0
2005	22445	2388	10,5	11,2
2006	22751	2328	9,9	11,1
2007	23114	2376	10,0	11,0
2008	23805	2611	10,7	11,6
2009	24748	3471	13,9	14,3
2010	25641	3046	11,4	13,0
2011	26725	2615	9,2	11,3
2012	27339	2518	8,5	10,8
2013	28271	2747	8,7	11,9
2014	28786	2853	9,0	11,9
2015	29678	4469	9,3	12,7
2016	30535	3330	9,6	13,7
2017	31643	3454	9,4	14,1
2018	32274	3537	9,5	13,9
2019	32549	4469	12,4	16,5
2020	30735	4040	12,4	14,8
2021	32716	3919	10,7	14,7
2022	34334	3582	8,9	13,4

Kaynak: www.tuik.gov.tr. Uluslararası Seçilmiş Göstergeler, İşgücü Piyasası, 2022.

Çizelge 20 incelendiğinde kadın işsizlik oranlarının erkek işsizlik oranlarından daha fazla olduğu görülmektedir. 2002 ve 2003 yıllarında erkek işsizlik oranı kadın işsizlik oranlarından daha fazla iken 2003 yılından sonra bu durumun tersine döndüğü görülmektedir.

2002 yılında erkek işsizlik oranı % 10,7 iken, kadın işsizlik oranı ise % 9,5'tir. Kadın işsizlik oranı bu yıldan sonra bir daha tek haneye inmemiştir. Erkek işsizlik oranı 2002-2005 arasında yılları arasında % 10 düzeyinde seyrederken 2006'da tek haneli olarak % 9,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2007'de ise tekrar çift haneye gelmiştir. Çizelgeye göre 2002-2010 döneminde erkek ve kadın işsizlik oranları birbirine yakın değerlerdedir. 2010 yılından sonra bu durum değişmiştir. 2011-2017 yılları arasında ise erkek ve kadın işsizlik oranları arasındaki fark artmıştır. 2018 yılında da 2017 yılındaki oranlara göre fazla bir değişim olmadığı görülmektedir. 2019 yılında erkek işsizlik oranı 2010'dan sonra ilk defa çift haneleri görmüştür. Kadın işsizlik oranı ise 2019 yılında 2002-2022 dönemine bakıldığında en yüksek değere ulaşmış ve % 16,5 olmuştur.

2020 yılında erkek işsizlik oranı % 12,4 olmuş ve 2019 yılındaki işsizlik oranıyla aynı oranda gerçeklemiştir. 2020'de kadın işsizlik oranı ise bir önceki yıla göre düşüş göstermiş ve % 14,8 olmuştur. 2021'de hem erkek hem de kadın işsizlik oranında düşüşler görülmüş ve erkek işsizlik oranı % 10,7 olurken, kadın işsizlik oranı % 14,7 olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında ise 2021 yılına göre her iki cinsiyet grubunun işsizlik oranlarında önemli oranlarda olmamakla birlikte düşüşler meydana gelmiş ve erkeklerde işsizlik oranı % 8,9 olurken kadınlarda ise bu oran % 13,4 olmuştur.

Çizelge 21. Yaş Gruplarına Göre Erkek İşsizlik Oranı (2014-2022 Dönemi, %)

Grup	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
15-19	16,2	15,6	15,7	16,5	15,7	19,9	20,2	16,7	13,9
20-24	16,9	17,1	18,3	18,7	18,8	23,9	23,9	20,7	17,7
25-29	11,2	11,1	12,3	12,0	12,3	16,0	16,7	14,6	12,5
30-34	7,3	7,3	8,1	7,7	8,1	11,2	11,6	9,9	8,3
35-39	6,3	6,9	7,2	7,1	7,1	9,5	9,6	7,7	6,5
40-44	6,6	7,4	7,1	6,5	6,5	8,9	9,2	7,9	6,0
45-49	6,7	6,8	7,5	7,3	7,4	10,0	9,8	8,2	6,2
50-54	8,8	9,0	8,3	7,8	8,2	10,4	9,9	8,7	7,3
55-59	8,2	8,3	7,6	8,8	9,3	10,0	9,0	8,9	7,5
60-64	6,0	7,2	7,0	5,9	6,1	8,6	7,3	6,9	6,5
65+	2,5	3,1	3,2	2,6	3,2	3,6	3,3	3,9	4,1

Kaynak: www.tuik.gov.tr. Veritabanları, İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar.

Çizelge 21 incelendiğinde 2014-2022 yılları arasında erkeklerde 15-19, 20-24 ve 25-29 yaş gruplarında işsizlik oranlarının çift haneli olduğu görülmektedir. 30-34 yaş grubu erkeklerde ise 2014-2018 yılları arasında işsizlik oranları tek haneli iken, 2019 ve 2020 yıllarında çift haneli olmuştur. 2021 yılında ise bu grubun işsizlik oranı tekrar tek haneli orana inmiş ve 2022 yılında bu durum devam etmiştir.

35-39, 40-44 yaş arası gruptaki erkeklerde işsizliğin ise 2014-2022 döneminde çift haneye hiç yükselmediği görülmektedir. 45-49, 50-54 ve 55-59 yaş grubu erkeklerde ise bu dönem içinde sadece 2019 yılında çift haneli işsizlikler görülmüş, 2020 yılında tekrar tek haneli işsizlik oranları meydana gelmiş ve 2021 ile 2022 yılında bu durum sürmüştür.

60-64 yaş grubu erkeklerde de bu dönemde işsizlik oranının düşük bir seyir izlediği ve çift haneli değerlerde hiç gerçekleşmediği görülmektedir. 65 ve üstünde yer alan erkek grupta ise işsizlik oranının bu dönemde çok düşük oranlarda gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum ise olağandır çünkü bu yaş grubu işgücüne dâhil değildir ve bu yüzden işsizlik oranının en düşük olduğu grup 65+ gruptur.

Çizelgeden anlaşıldığı gibi işsizlik oranının en yüksek olduğu grup 20-24 yaş grubudur. Bu gruptan sonra ise en fazla işsizlik oranının görüldüğü grup 15-19 yaş grubudur. İşsizlik oranının yüksekliği bakımından bu grubun ardından gelen grup ise 25-29 yaş grubudur.

Çizelge 22. Yaş gruplarına Göre Kadın İşsizlik Oranları (2014-2022 Dönemi, %)

Grup	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
15-19	16,1	18,4	17,2	18,3	20,6	23,8	23,5	22,4	20,9
20-24	22,5	24,1	26,8	29,5	27,3	33,3	32,6	30,8	26,7
25-29	16,6	17,5	19,2	19,2	20,2	21,9	20,6	21,1	19,0
30-34	12,0	12,5	14,6	14,2	13,8	16,5	14,2	14,2	13,8
35-39	11,0	10,9	11,9	12,4	12,1	13,6	12,0	12,0	12,0
40-44	8,3	8,6	9,9	10,0	10,2	13,1	11,3	10,5	10,3
45-49	7,3	7,5	8,3	7,7	8,4	10,9	9,8	9,2	8,0
50-54	5,1	6,6	6,4	6,9	6,9	8,0	6,7	7,5	6,6
55-59	2,8	4,1	3,7	3,7	4,0	5,2	4,5	6,1	4,7
60-64	1,5	2,1	1,9	2,3	2,1	2,2	2,4	3,2	3,6
65+	0,9	0,9	0,8	1,0	1,4	1,7	1,2	0,8	0,9

Kaynak: www.tuik.gov.tr. Veritabanları, İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar, 2022.

Çizelge 22’de 15-39 yaş arasındaki kadınlarda işsizlik oranının 2014-2022 döneminde tamamen çift haneli değerlerden oluştuğu görülmektedir. 40-44 yaş grubu kadınlarda ise 2014-2016 yılları arasında çift haneli işsizlik oranı görülmezken, 2017-2022 yılları arasında bu grubun işsizlik oranı çift haneli değerlerden oluşmuştur. 45-49 yaş grubu için bu dönem içerisinde sadece 2019 yılında çift haneli işsizlik oranı meydana gelmiştir. 50-54, 55-59 ve 60-64 yaş grubu kadınlarda işsizlik oranı çift haneye hiç ulaşmamıştır. 65 yaş ve üstü grup ise çoğunlukla işgücüne dâhil olmadığından bu grup için düşük bir işsizlik oranı meydana gelmiştir.

Her iki grupta da genç işsizliğin diğer gruplara göre fazla olduğu görülmektedir. 15-24 yaş grubunda görülen işsizlik genç işsizliği olarak tanımlanmaktadır. 25 yaş üstü grup ise yetişkindir (ILO, 2019, s.1).

Genç işsizliğin diğer gruplarda görülen işsizliğe göre daha fazla görülmesinin nedenleri arasında; eğitimden işgücüne girme konusunda karşılaşılan zorluklar, ülkenin mevcut durumunda önemli boyutlarda işsizliğin var olması, nitelikli işlerin gerektirdiği özellikler konusunda genç işsizlerin bu özelliklere yeterince sahip olmaması, uzun zamandır istihdama katılmayı isteyip iş aramalarına karşın iş bulamadıkları için iş aramayı bırakmaları ve çalışmamayı yeğlemeleri, genç işsizleri işgücüne dâhil etme konusunda onlara destek olacak aracılık faaliyetlerinin yetersiz oluşu ve genç işsizlerin kısmi zamanlı (part-time) işlerde çalıştıkları zamanda düşük ücret talebinde bulunması ancak sürekli işlerde çalışacakları zaman ise ücret talebini yüksek tutmaları gösterilebilir (Orkunoğlu Şahin, 2020, s.137).

2.1.13. Türkiye’de İşsizliğin Eğitim durumuna Göre Seyri

Kişilerin eğitim durumları da işsizlik oranlarında belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde eğitim düzeyi ile işsizlik arasındaki ilişkinin farklı olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan araştırmalar, gelişmiş ülkelerde eğitim düzeyi yükseldikçe işsizlik oranlarında azalma meydana geldiğini gösterirken, gelişmekte olan ülkelerde ise eğitim düzeyinin yükselmesi işsizlik oranlarında azalma meydana getirmemektedir (Bağcı, 2018, s.349).

Çizelge 23. Eğitim Durumlarına Göre İşsizlik Oranları (2002-2022 Dönemi, %)

Yıllar	Lise Altı	Lise ve Dengi Meslek Mezunu	Yükseköğretim Mezunu
2002	9,6	14,7	11,1
2003	10,2	12,8	11,1
2004	9,7	15,2	12,2
2005	10,1	13,8	10,0
2006	8,1	11,1	8,1
2007	8,2	11,1	8,5
2008	9,3	11,4	9,2
2009	12,2	15,2	10,8
2010	10,2	13,1	9,8
2011	8,1	10,7	9,4
2012	7,5	9,6	8,9
2013	8,1	10,2	9,3
2014	9,4	11,3	10,6
2015	10,0	11,3	11,0
2016	10,2	12,5	12,0
2017	9,8	12,6	12,7
2018	10,1	12,2	12,4
2019	13,2	15,7	13,7
2020	12,5	14,9	12,8
2021	11,0	13,5	12,4
2022	9,1	12,1	11,3

Kaynak: www.tuik.gov.tr. Uluslararası Seçilmiş Göstergeler, İşgücü Piyasası, 2022.

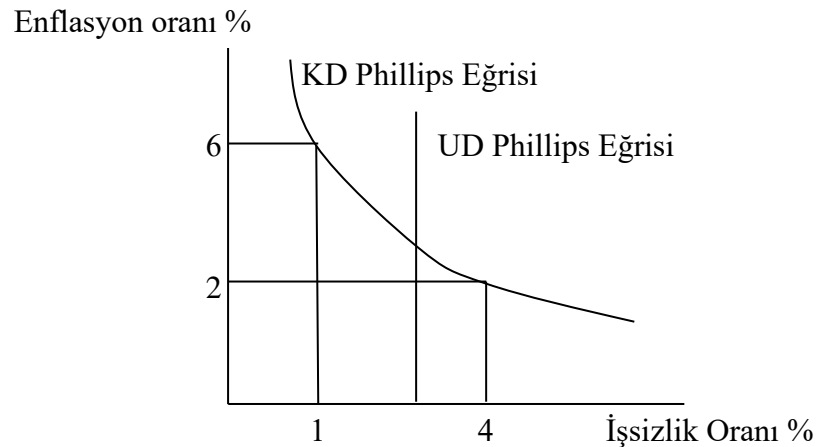
Çizelge 23'te eğitim düzeyine göre işsizlik oranları görülmektedir. Çizelgedeki oranlar incelendiğinde 2002-2022 yılları arasında işsizlik oranlarının yıllara göre farklılık sergilediği görülmektedir. Çizelgedeki verilere genel olarak bakıldığında 20 yıllık süreçte lise altı eğitim grubunda yer alan kişilerdeki işsizlik oranı diğer gruplara göre daha az görülmektedir. Bunun sebebi ise lise altı eğitim düzeyinde olanların sayısının diğer gruplara göre artık daha az olması ve bu gruptakilerin işgücüne dâhil olmamasıdır. Fakat bazı yıllarda lise altı eğitim grubuna dâhil olanların yükseköğretim mezunu grupla aynı ya da yükseköğretim mezunu gruptan daha yüksek işsizlik oranına sahip oldukları görülmektedir.

20 yıllık süreçte lise altı eğitim grubundaki işsizlik oranının, lise ve dengi okul mezunu grubun işsizlik oranından daha yüksek gerçekleştiği bir yıl mevcut değildir. Çizelgede görüldüğü gibi 20 yıllık zaman diliminde işsizlik oranı en fazla lise ve dengi okul mezunlarında görülmüştür. 2017 ve 2018 yılları haricindeki

yıllarda işsizlik oranı en fazla lise ve dengi meslek mezunu okul diplomasına sahip olan gruptadır. Bu gruptaki işsizlik oranı 2012 yılında % 9,6 olarak görülmektedir. Bu grubun tek haneli işsizlik oranında yer aldığı yıl sadece 2012'dir. Çizelge incelendiğinde diğer yıllarda bu gruptaki işsizlik oranının çift haneli olduğu göze çarpmaktadır. Yükseköğretim mezunlarında ve lise altı eğitim düzeyine sahip olanlarda bazı yıllarda tek, bazı yıllarda ise çift haneli işsizlik oranları görülmekte iken, 2014'ten itibaren yükseköğretim mezunlarındaki çift haneli işsizlik oranları kalıcı olmaya başlamıştır. Bu durumun nedeni olarak, mezun sayısının artması ancak mezunlara aynı oranda istihdam olanağı sağlanamaması gösterilebilir. 2018 yılından itibaren çift haneli işsizliğin kalıcı bir duruma gelmesi lise ve altı eğitim grubu okullardan mezun olanları da etkilemeye başlamıştır. 2018-2022 yıllarında işsizlik oranları genellikle çift haneli olmuştur.

2.1.14. Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki ve Phillips Eğrisi

Enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen ve bunu İngiltere hakkında yazdığı makalede bir eğri ile açıklayan kişi Yeni Zelandalı iktisatçı A. W. Phillips'tir (Parasız, 2018, s. 459).

Şekil 1. Kısa ve Uzun Dönem Phillips Eğrisi

Kaynak: Pekin, T. (2007). *Makro İktisat*.

Şekil 1'de görüldüğü üzere enflasyon oranları ve işsizlik oranları arasındaki fonksiyonel anlamdaki ilişkiyi sol yukarıdan sağ aşağıya doğru uzanan ve negatif eğime sahip olan kısa dönem Phillips eğrisi ifade etmektedir. Kısa dönem Phillips eğrisi enflasyon ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Kısa dönem Phillips eğrisinin ifade ettiği ilişkiye göre: İşsizlik oranının % 1

seviyesinde olduğu durumda enflasyon oranı % 6 seviyesine çıkmaktadır. Daha sonra enflasyon oranını aşağıya çekebilmek amacıyla toplam talebi azaltan politikalar izlendiğinde enflasyon oranı % 2'ye dűşmektedir. Ancak bu durumda işsizlik seviyesi yüzde % 4'e yükselmektedir (Pekin, 2007, s.111).

Phillips, enflasyonun işsizlikle ters orantılı bir ilişkiye sahip olduğunu ifade etmesinin yanında ücret oranlarının yükselmesinin de işsizlikle ters orantılı olduğunu savunmuştur. Ücretler artan durumda iken işsizlik azalmakta, ücretler azalan durumda iken ise işsizlik artmaktadır (Parasız, 2018, s.459).

Enflasyonun oluşmasında önemli yeri olan beklenti ve gecikmelere yer verilmediği için kısa dönem Phillips eğrisi eleştirilere maruz kalmıştır.

2.1.14.1. Uyarlanabilir Beklentilerle Gelişen Uzun Dönem Phillips Eğrisi

Milton Friedman, 1976 yılında kendisine Nobel ödülü kazandıran makalesinde, toplam talepte oluşan beklenmeyen değişikliklerin kısa ve uzun dönemdeki etkilerinin farklı olduğu görüşünü savunmuş ve bu durumu uyarlanabilir beklentiler varsayımına dayandırmıştır (Çevik, 2005).

Uyarlanabilir beklentiler varsayımına göre, işgücü ile işverenlerin fiili fiyat artışları karşısında gösterdikleri tepki süreç bakımından birbirinden farklıdır. İşverenler için önemli olan fiyat değişimleri nispi olanlardır. Satılan malların, üretim sürecinde kullanılan girdi fiyatlarının ve işçi maliyetlerinin incelenmesinin, nispi fiyat değişikliklerinin kısa sürede algılanabilmesinde rolü büyüktür. Ancak işgücü için önemli olan satın alma gücünde gerçekleşen değişimlerdir. Bu değişimlerin farkında olunabilmesi için ise çok fazla ürüne dair fiyatların izlenmesi gerekir. Fiili fiyatların artması durumunda işverenler, fiyat artış beklentilerini hemen düzenlemeye geçerken, işgücü ise işverenlerden daha sonra düzenlemeye geçmektedirler. M.Friedman bu durumu uyarlanabilir beklentiler kavramıyla ifade etmiştir (Çevik, 2005).

M.Friedman ve E.Phelps enflasyonla işsizlik arasındaki seçimin kısa bir süre için geçerli olduğunu savunmuşlardır. Uyarlayıcı enflasyonist bekleyişlerin önemi üzerinde durmuşlardır (Parasız, 2018, s.461).

Örneğin, sendikacıların gerçekleşen fiyat artışlarını, bekledikleri fiyat artışlarından daha fazla olduğunu gördükleri varsayıldığında, gelecek dönem enflasyon öngörülerini daha üst düzeylerde yapacaklardır. Bu nedenle ücret artışındaki talepleri gerçekleşen enflasyonun üzerinde olacaktır. Bu varsayım işveren düzeyinde yapıldığında, işverenler ürün fiyatlarında yükselme yapma yoluna gidecek bunu yapabildikleri takdirde aynı işsizlik oranında daha yüksek bir enflasyon meydana gelecektir. Eğer fiyat arttırmada başarılı olamazlarsa o hâlde aynı enflasyon oranında daha yüksek bir oranda işsizlik meydana gelecektir ve bu durum kabul edilmek zorunda kalınacaktır. Tüm bu olanlar birbirini takip edecektir. Bunun sonucunda ise Şekil 1’de görüldüğü gibi Phillips eğrisi negatif eğimini yitirecek ve yatay eksene dik bir doğru halini alacaktır. Böylece kısa dönem Phillips eğrisi yerini uzun dönem Phillips eğrisine bırakacaktır (Pekin, 2007, s.112).

M.Friedman enflasyonla işsizlik arasındaki değiş tokuş (Trade-Off), ilişkisinin kısa süreli bir geçerliliğe sahip olduğunu savunmuş, uzun dönemde ise bu durumun geçerliliğini yitireceğini ifade etmiştir.

2.1.15. Ekonomik Memnuniyetsizlik (İktisadi Hoşnutsuzluk) Endeksi

Ekonomik ve sosyal açıdan büyük sorunlara yol açan iki ana makroekonomik sorun olan enflasyonu ve işsizliği düşük seviyelerde tutabilmek her hükümetin temel hedeflerinden birisidir (Dinler, 2012, s.499).

Bir ülkedeki enflasyon ve işsizlik oranlarının toplam değeri ekonomik memnuniyetsizlik endeksi ya da ekonomik hoşnutsuzluk endeksi adını almaktadır (Dinler, 2012, s.499).

Enflasyon ve işsizlik oranlarının toplamından oluşan ekonomik memnuniyetsizlik endeksini geliştiren kişi ABD’li ekonomist Arthur Okun’dur. 1970’li yıllarda ABD’de eş zamanlı görülen enflasyonun ve işsizliğin artan oranda olduğu ortamda geliştirilmiştir (Cohen, Ferretti ve McIntosh, 2014, s.2).

Ekonomik memnuniyetsizlik endeksi az gelişmiş ülkelerde yüksek bir değere sahip iken, gelişmiş ülkelerde ise düşük değerlere sahiptir. Ekonomik memnuniyetsizlik etkisinin olumsuz etkileri için hükümetler gerekli tedbirleri almadıkları takdirde işbaşında kalmaları zorlaşacaktır.

Ekonomik memnuniyetsizlik endeksinin yüksek olduğu ÷lkelerde toplumsal ve sosyal olaylar da patlak verebilmektedir. Gasp, hırsızlık, rüşvet, adam kayırma, şiddet hareketleri, gibi sosyal hayatı felce uğratan olaylar ekonomik memnuniyetsizlik endeksinin yüksek olduğu ÷lkelerde, gelişmiş ÷lkelere göre daha fazla meydana gelmektedir.

Arthur Okun tarafından geliştirilen bu indeks iktisatçılar tarafından iktisadi hoşnutsuzluk endeksi olarak adlandırılmıştır (Ünsal, 2009, s.108). Bu endeksin asıl adı sefalet endeksidir ve ÷lke ekonomilerinin makro düzeydeki performansları ile bu ÷lkelerde yaşayan kişilerin yaşam memnuniyetlerinin hangi düzeyde olduğunu gösteren bir endekstir (Cohen, Ferretti ve McIntosh, 2014, s.2).

1999 yılında Robert Barro İktisadi hoşnutsuzluk endeksinin genişletmiş ve endekse faiz oranını eklemiştir. Enflasyon oranı, işsizlik oranı ve uzun dönemli faiz oranının bir önceki yıla göre değişim oranının toplamından reel GSYİH büyüme oranının bir önceki yıla göre değişim oranını çıkartarak endeksi güncellemiştir (Işık ve Çetenak, 2018, s.39). 2011 yılında ise Steve Hanke hoşnutsuzluk endeksinin tekrar güncellemiştir. Barro'dan farklı olarak Hanke reel GSYİH büyüme oranını değil, Kişi başı reel GSYİH artış oranını kullanmıştır. Hanke'nin güncellediği endeks; enflasyon oranı, işsizlik oranı ve faiz oranının toplamından kişi başı reel GSYİH artış oranını çıkararak elde edilmektedir (Hanke, 2021; Belke, 2020, s.121). Çizelge 24'te ise bazı ÷lkelerin yakın tarihteki iktisadi hoşnutsuzluk endeksi, Arthur Okun'un geliştirmiş olduğu enflasyon ve işsizlik oranlarının toplamından oluşan orijinal hâline bağlı olarak verilmiştir.

Çizelge 24. Çeşitli Ülkelerin İktisadi Hoşnutsuzluk Endeksi (2002-2022 Dönemi, %)

Yıllar	Türkiye	ABD	Birleşik Krallık	Çin	Kolombiya	Güney Afrika
2002	39,5	8,4	6,8	3,6	22,4	40,0
2003	28,3	7,9	6,2	7,5	20,5	27,9
2004	19,1	8,7	6,4	6,6	19,1	28,8
2005	16,9	8,7	6,8	5,8	16,6	28,1
2006	18,3	6,8	8,4	6,9	16,5	29,6
2007	17,2	8,7	8,4	10,5	16,8	31,6
2008	20,0	6,5	8,7	5,4	18,8	32,6
2009	19,4	11,2	10,5	6,2	14,1	30,0
2010	17,4	11,2	11,6	8,7	15,0	28,4
2011	19,4	12	12,2	8,2	14,6	30,9
2012	14,5	9,9	10,6	6,6	13,0	30,6
2013	16,3	8,6	9,6	6,6	11,7	30,0
2014	18,1	6,6	6,7	5,6	12,8	30,5
2015	19,1	5,9	5,5	5,7	15,7	30,5
2016	19,5	7,0	6,4	6,1	15,0	33,5
2017	22,8	6,5	7,5	5,7	13,3	32,1
2018	31,2	5,8	6,1	5,7	12,6	32,0
2019	25,5	5,7	5,1	8,1	14,1	32,3
2020	27,7	9,6	5,1	3,9	17,3	32,3
2021	48,0	12,7	10,3	5,7	19,4	39,7
2022	84,2	10,0	15,1	6,9	22,3	41,6

Kaynak: International Monetary Found, World Economic and Financial Surveys, *World Economic Outlook Database*, October 2022, verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Not: 2022 Yılına ait değerler tahminidir.

Çizelge 24'te altı ülkeye ait hoşnutsuzluk endeks değerlerinin son 20 yıldaki değerleri verilmiştir. Çizelgedeki ülkeler Türkiye, ABD, Birleşik Krallık, Çin, Kolombiya ve Güney Afrika'dır.

Görüldüğü üzere Türkiye, Kolombiya ve Güney Afrika'nın hoşnutsuzluk endeksi sürekli çift haneli değerlerden oluşmaktadır.

ABD, Birleşik Krallık ve Çin'in hoşnutsuzluk endeksi değerleri ise nadiren çift haneye ulaşmış durumdadır. Çizelge incelendiğinde ABD ve Birleşik Krallık'ın 2008 küresel krizinin etkisi ile 2009'da hoşnutsuzluk endeksinin çift haneli değerlere ulaştığı görülmektedir. Bu çift haneli değerler 2011-2012 yıllarına kadar sürmüştür. 2021 yılında ise her iki ülkede tekrar çift haneli iktisadi hoşnutsuzluk endeksi görülmeye başlanmıştır.

Çizelgedeki oranlar incelendiğinde 2002-2003 yılları hariç tutulursa Türkiye'nin hoşnutsuzluk endeksi değerlerinin genellikle Kolombiya'nın hoşnutsuzluk endeksi değerlerine yakın olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum 2018 yılına kadar geçerli iken 2018-2020 yılları arasında Türkiye'nin hoşnutsuzluk endeksi değerleri tekrar 2002-2003 yıllarında olduğu gibi Güney Afrika'nın endeks değerleri ile benzerlik göstermeye başlamıştır. 2021 yılında ise Türkiye'nin hoşnutsuzluk endeksi % 48 olmuş ve 2003 yılından sonra ilk defa Güney Afrika'dan daha yüksek değerde bir hoşnutsuzluk endeksine sahip olmuştur.

Çizelgede yer alan Çin ise 2007 yılı haricinde çift haneli bir hoşnutsuzluk endeksine sahip olmamış 2007 haricindeki tüm yıllarda Çin'de tek haneli bir hoşnutsuzluk endeksi meydana gelmiştir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Çalışmanın bu kısmında enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar hakkında bilgi verilecektir. Bu çalışmalar hakkında verilen bilgiler kronolojik sıra göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Çalışmaların bazılarının birbirleriyle aynı sonuçlara sahip olduğu görülürken, bazılarının ise birbirleriyle farklı sonuçlara sahip olduğu görülmektedir.

Vredin ve Warne (2000) İngiltere, İsveç ve ABD için 1959-1998 dönemi enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi VAR analizini kullanarak incelemiştir. Yaptıkları analizin sonucunda değişkenler arasındaki bağlantının kısa vadeli olduğunu ifade etmişlerdir.

Turner (2001) yaptığı çalışmada Meksika ekonomisinde 1980-1999 yılları arasında gerçekleşen enflasyon ve işsizlik ilişkisini en küçük kareler yöntemini kullanarak incelemiş ve değişkenler arasında negatif ilişki olduğunu saptamıştır.

Eliasson (2001) İsveç, Avustralya ve ABD için 1977-1997 yılları arasında enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi regresyon analizi ile incelemiş ve Avustralya ile İsveç için doğrusal bir Phillips Eğrisi elde ederken; ABD için doğrusal olmayan bir Phillips Eğrisinin mevcut olduğu sonucuna varmıştır.

Uysal ve Erdoğan (2003), tarafından yapılan çalışmada Türkiye ekonomisinde 1980-2002 dönemi için enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişki Phillips

Eğrisi yardımıyla incelenmiştir. Yapılan çalışmada Phillips Eğrisini destekleyen bir biçimde, enflasyon ve işsizlik arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Kuştepelı (2005), Türkiye ekonomisinde 1980-2003 döneminde enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi regresyon analizi ile incelemiştir. Buna göre; enflasyon ile işsizlik arasında doğru yönde ya da ters yönde herhangi bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Martin ve Costas (2007), enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi 1992:4 ve 2007:1 dönemi için Hodrick-Prescott Filtreleme yöntemini kullanarak incelemiştir. İncelemenin sonunda ise bu iki değişken arasında ödünleşme ilişkisinin varlığını tespit etmişlerdir.

Frukoa (2007), Malezya ekonomisinin 1973-2004 dönemi için enflasyon ve işsizlik ilişkisini incelemiştir. VECM metoduyla yaptığı bu analiz sonucunda enflasyon ve işsizlik arasında nedensellik ilişkisinin mevcut olduğunu ifade etmiştir.

Çatık vd. (2008), Türkiye’de enflasyon ve işsizlik ilişkisini 1996-2007 dönemi için ARDL modelini kullanarak analiz etmişler ve analiz sonucunda Phillips Eğrisinin geçerli olmadığı tespitinde bulunmuşlardır.

Hepsağ (2009), 2000:3-2007:1 dönemini kapsayan çalışmasında Türkiye ekonomisi için enflasyon oranlarında belirleyici etkenin, geçmiş dönemlerde gerçekleşen enflasyon oranları olduğunu ifade etmiştir. Yapılan çalışmada uzun dönemde enflasyon ile işsizlik arasında geçerli bir değiş-tokuş ilişkisi saptanmıştır.

Chicheke (2009), 1980-2008 yılları arasını kapsayan dönemde Güney Afrika için, ADF birim kök testi ve VEC modelini uygulayarak enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi test etmiştir. Bu testin sonucunda enflasyon ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ormerod vd. (2009), Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Almanya ekonomileri için 1871-2009 yılları arasındaki enflasyon ve işsizlik verilerini kullanarak bu ülkelerin enflasyon rejimlerini ve işsizlik oranlarını analiz etmişlerdir. Bu ülkelerin ekonomik rejimleri birbirine çok benzer olmasına rağmen, enflasyon ve işsizlik oranları arasında ciddi oranda farklılıklar tespit edilmiştir. Analizin sonucunda enflasyon ile işsizlik arasında ne kısa dönemde ne de uzun dönemde dahi

istikrarlı bir değiş tokuş ilişkisi bulunamamıştır. Bu durumun nedenini ise; enflasyon ve işsizlik değişkenlerine etki eden yönetsel faktörlerin çok boyutlu olması olarak ifade etmişlerdir.

Sezen, rn ve stnişık (2010), çalışmalarında 1989-1999 ve 2000-2009 yılları arasında enflasyon oranları ile işsizlik oranları arasında bir ilişkinin var olup olmadığını incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda 1989-1999 yılları arasında Türkiye ekonomisi için Phillips Eğrisi'nin geçerli olmadığını, 2000-2009 yılları arasında ise geçerli olduğunu belirtmişlerdir.

Topçu (2010), G-8 lkelerinde enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmanın sonucunda G-8 lkelerinde enflasyon ve işsizlik arasında çift yönlü bir nedenselliğin bulunduğunu, yani; enflasyonun işsizliğin, işsizliğinde enflasyonun nedeni olduğunu ifade etmişlerdir.

Berentsen, Menzio ve Wright (2011); 1970-1980 yılları arasındaki enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Bu analizin sonucunda bu iki değişken arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna varmışlardır.

Altay, Tuğcu ve Topçu (2011), G8 lkeleri için enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi ampirik olarak analiz etmişlerdir. Bu analizin sonucunda; iki değişken arasındaki ilişkinin eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan bu çalışmada nedenselliğin yönünün kısa dönemde enflasyondan işsizliğe doğru, uzun dönemde ise işsizlikten enflasyona doğru olduğunu ifade etmişlerdir.

Mangır ve Erdoğan (2012), yaptıkları çalışmada 1990-2011 yılları arasında Türkiye'de gerçekleşen enflasyon oranları ile işsizlik oranlarını incelemiş ve 1990-2011 döneminde Türkiye'de Phillips Eğrisi'nin kısa dönemde teorik varsayımlarının geçerli olmadığı değerlendirmesinde bulunmuşlardır.

Arabacı ve Eryiğit (2012), Türkiye'nin 1991/1-2010/4 döneminde Regresyon analizi ile incelemişler ve Phillips Eğrisi'nin geçerli olduğu tespitinde bulunmuşlardır.

Bayrak ve Kanca (2013), Türkiye'nin enflasyon ve işsizlik ilişkisini Eşbütünleşme analizi yardımıyla 1970-2010 dönemi için incelemişlerdir. Analizin sonucunda enflasyon ve işsizlik arasında kısa dönemde negatif bir ilişki olduğunu fakat uzun dönemde Phillips'in görüşlerinin geçerli olmadığını ifade etmişlerdir.

I. Kitov ve O. Kitov (2013), Japonya ekonomisi için 1980-2013 yılları arasındaki verileri kullanarak enflasyon oranlarını ve işsizlik oranlarını Phillips Eğrisi kapsamında modellemiştir. Yapılan çalışma sonucunda 1990'lı yıllar haricinde Phillips Eğrisi'nin geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 1990'lı yıllarda ise işsizliğin arttığı ve enflasyonun düştüğü görülmüş ve Phillips Eğrisinin geçerli olduğu tespit edilmiştir.

Gül, Kamacı ve Konya (2014), Azerbaycan, Kazakistan, Makedonya ve Türkiye'de 1996-2012 dönemi için enflasyon ve işsizlik arasında ilişkinin mevcut olup olmadığını incelemişlerdir. Panel Koentegresyon ve Nedensellik analizinin kullanıldığı çalışmada bu iki değişken arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna varmışlardır.

Philip (2014), çalışmasında Malezya'da 1980-2011 yılları arasında gerçekleşen enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi analiz etmiş ve bu iki değişken arasında kısa vadede bir değiş tokuş ilişkisi tespit edilirken uzun vadede ise böyle bir değişim gerçekleşmediği sonucuna varılmıştır.

Alisa (2015), enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla Rusya Federasyonu'nun istatistiksel verilerini kullanarak yaptığı çalışmasında 1999-2015 yılları arasında Rus ekonomisi için Phillips Eğrisi'nin geçersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Adebowale (2015), Nijerya ekonomisinde 1977-2013 dönemi için enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi Phillips Eğrisi ile analiz etmiştir. Yaptığı çalışmada Granger nedensellik tekniği ve hata düzeltme modelini kullanmış ve çalışmanın ampirik bulgularına göre Nijerya'da Phillips Eğrisi'nde olduğu gibi enflasyon ve işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Güven ve Ayvaz (2015), Türkiye'nin 1990-2014 yılları arasındaki enflasyon ve işsizlik verilerini ele alarak enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Granger Nedensellik Testi'nin kullanılarak yapıldığı çalışmanın sonucunda işsizlik oranından enflasyon oranına doğru bir nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Öztürk ve Emek (2016), Türkiye'nin 1997-2006 yılları arasındaki verileri Korelasyon ve Koentegresyon analizi yardımıyla analiz etmişlerdir. Bu analizin

sonucunda Türkiye’de enflasyon ile işsizlik arasında negatif ilişki olduğunu hesaplamışlardır.

Yılancı ve Aydın (2016), 1988-2017 dönemi için Türkiye’de enflasyon ve işsizlik arasında nasıl bir bağıntı olduğunu test edebilmek amacıyla Eşbütünleşme Testinden yararlanarak bir çalışma yapmışlar ve çalışmanın sonucunda enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkinin uzun vadeli ilişki olduğu sonucuna varmışlardır.

Petek ve Aysu (2017), Türkiye ekonomisinin 1980-2015 dönemi için Phillips Eğrisi’nin geçerliliğini sınamak amacıyla; Eşbütünleşme analizini, Granger Nedensellik testini ve VAR analizini kullanarak bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmanın sonucunda enflasyon ve işsizlik arasında nedensellik ilişkisinin bulunmadığı sonucuna varmışlardır.

Alper (2017), 1987-2016 yılları arasında Türkiye ekonomisi için Phillips Eğrisi’nin geçerliliğini ARDL yaklaşımı ile test etmiştir. Analizin sonucunda enflasyonun bağımlı değişken olarak kullanıldığı durumda enflasyon ve işsizlik arasında uzun vadeli bir bağıntı bulunmazken, işsizliğin bağımlı değişken olduğu durumda ise değişkenler arasında uzun vadeli bir ilişkinin var olduğu görülmüştür.

Karacan (2018), 2005-2018 yılları arasında Türkiye’de enflasyon ile işsizlik arasında bir ilişkinin var olup olmadığını araştırmıştır. Granger nedensellik analizi, Eşbütünleşme testi ve hata düzeltme modelini kullanarak yaptığı çalışmada enflasyon ile işsizlik arasında bir herhangi bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir.

Erdil Şahin (2019), 2005:1-2018:4 dönemi Türkiye ekonomisi için enflasyon ve işsizlik ilişkisini araştırmıştır. Johansen Eşbütünleşme testi, Granger nedensellik analizi ve VAR analizinin kullanıldığı çalışmanın sonucunda enflasyon ile işsizlik arasında iki yönlü bir ilişkinin mevcut olduğu sonucuna varılmıştır.

Dereli (2019), Türkiye’de 1988-2017 yılları arasındaki enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla ARDL sınır testi ile bir çalışma yapmış ve bu çalışmanın sonucunda enflasyon ve işsizlik arasında Koentegresyon ilişkisi tespit etmiştir.

Özer (2020), 2006-2017 dönemi Türkiye ekonomisi için enflasyon ve işsizlik arasında bir korelasyon olup olmadığını incelemek amacıyla Fourier yaklaşımı ile araştırma yapmıştır. Bu çalışmanın sonucunda Türkiye’de Phillips Eğrisi’nin uzun

dönemde geçerli olduğu sonucuna varmıştır. Türkiye’de Phillips Eğrisi’nin geçerli olup olmadığı amacıyla yapılan çalışmalarda Fourier yaklaşımı ilk kez bu çalışmada kullanılmıştır.

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümü araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve teknikleri, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizi ile ilgili verilen bilgilerden oluşmaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada ekonometrik analiz yöntemlerinden zaman serisi analizi kullanılarak Türkiye’de enflasyonun işsizliğe yansımaları, yaş grupları kapsamında incelenecektir.

Modelde bağımlı değişken olarak işsiz sayıları yer alırken, modelin bağımsız değişkenlerini TÜFE ve Yİ-ÜFE oluşturacaktır. Zaman serisi analizi sonucunda oluşan veriler, Bulgular ve yorumlar bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.2. Evren ve Örneklem

Enflasyon ve işsizlik Dünyadaki tüm ülkeler için önemli sorunlardır. Bu nedenle Araştırmanın evrenini tüm dünya ülkeleri oluşturmaktadır. Araştırmadaki enflasyon ve işsizlik veri setleri ise Türkiye’ye ait değerler olduğundan araştırmanın örnekleme Türkiye’dir.

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Çalışmada kullanılan modelde yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin veri setleri TÜİK veri tabanından elde edilmiştir. Çalışmada EViews 9 programı kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

Araştırmada Türkiye’de 2014-2020 yılları arasında oluşan TÜFE ve Yİ-ÜFE endeks değerleri ile işsiz sayıları yer almaktadır. Bu veri setleri TÜİK veri tabanından elde edilmiştir. Elde edilen veriler EViews 9 programına yüklenmiştir. 2020 yılına ait veriler kasım ayı itibariyle son bulmakta veri yetersizliği sebebiyle 2020 yılının aralık ayı verileri araştırmada yer almamaktadır. Serilerin tamamı aylık frekansta olduğu için hareketli ortalamalar yöntemi kullanılarak mevsimsellikten arındırılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışmanın bu kısmı, zaman serisi analizinde kullanılacak olan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tanıtılmasından, bunun yanında zaman serisi ile çalışmada model tahminleri için kullanılan birim kök testleri, Johansen Eşbütünleşme analizi ve DOLS yaklaşımları hakkında verilen bilgilerden oluşmaktadır.

Çizelge 25. Çalışmanın Modelinde Yer Alan Değişkenler

Değişken	Çeşit	Açıklama	Zaman Aralığı	Kaynak
UN ₁₅₊	Bağımlı Değişken	15 yaş üstü işsizlik (bin kişi)	2014-2020	BİRÜNİ TÜİK
UN ₁₅₋₂₄	Bağımlı Değişken	15-24 yaş arası işsizlik (bin kişi)	2014-2020	BİRÜNİ TÜİK
UN ₂₅₋₅₄	Bağımlı Değişken	25-54 yaş arası işsizlik (bin kişi)	2014-2020	BİRÜNİ TÜİK
UN ₅₅₊	Bağımlı Değişken	55 yaş üstü işsizlik (bin kişi)	2014-2020	BİRÜNİ TÜİK
CPI	Bağımsız Değişken	Tüketici fiyatları endeksi (endeks değeri)	2014-2020	TÜİK
PPI	Bağımsız Değişken	Yurt içi üretici fiyatları endeksi (endeks değeri)	2014-2020	TÜİK

Kaynak: Çizelge yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelge 25'te çalışmada kullanılan modelin bağımlı ve bağımsız değişkenleri görülmektedir. Modelin bağımlı değişkeni UN iken bağımsız değişkenleri ise CPI ve PPI'dır. Modelin veri seti 2014:1- 2020:11 dönemine aittir.

Veri analizleri üç tür veriden oluşmaktadır. Bu veri türleri şunlardır: Yatay kesit verisi, zaman serileri ve panel veri. Belirli bir zaman noktasında birimlere ait ölçümlerden elde edilen ve yapılan parametre tahmininin verinin toplandığı andaki parametrenin tahmini olduğu veri türü yatay kesit verisidir. Yatay kesit veri analizi, kitlenin verinin toplandığı zamandaki fotoğrafına benzetilebilir. Zaman serisi ise verinin birimlerden belirli zaman aralıklarıyla toplandığı seridir. Zaman serisinde parametrenin zaman boyunca seyri modellenenilmekte ve böylece ileriye yönelik tahminlerde bulunulabilmektedir. Her bir birimden belirli zaman frekanslarında verinin toplanmasıyla elde edilen verilere ise panel veri adı verilmektedir (Mert ve Çağlar, 2019).

Çalışmada zaman serisi verileriyle oluşturulan zaman serisi modeli kullanılmıştır. Bir bağımlı değişkenin ortalama değerinin, bir ya da daha fazla bağımsız değişken yardımıyla tahmin edilmesine regresyon denilmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2020, s.45). Modellerde; değeri model içinde belirlenen, bağımsız değişken ya da değişkenlere bağlı olarak ortaya çıkan bağımlı değişken ile bir iktisadi olayın meydana gelmesini sağlayan, bağımlı değişkeni etkileyen ve değeri model dışında tayin edilmiş olan bağımsız değişken bulunmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2020, s.3). Bununla birlikte bağımsız değişken sıfır değerini aldığı anda bağımlı değişkenin sahip olduğu değeri veren, sabit parametreler ile bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde hangi ölçüde etkili olduğunu gösteren eğim parametreleri bulunmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2020, s.4).

Zaman serisi verileriyle kullanılan regresyon modeli Denklem 3'deki şekilde ifade edilmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2020, s.46):

$$Y_t = \beta_1 + \beta_2 X_{2t} + \beta_3 X_{3t} + \dots + \beta_k X_{kt} + u_t \quad (3)$$

Bu eşitlikte Y bağımlı değişkeni, X bağımsız değişkenleri, β_1 sabiti, β_2 , β_3 , ... β_k , eğim parametrelerini, k parametre sayısını, t alt indisi ise zamanı ifade etmektedir.

Regresyon modelleri basit regresyon modeli ve çoklu regresyon modeli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Modelde iki değişken bulunuyorsa bu model basit regresyon modelidir. Eğer model k-1 değişkene sahip ise bu model çoklu regresyon modelidir ve çoklu regresyon modellerinde k sayıda parametre bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmanın modeli iki değişkenden oluştuğu için basit regresyon kullanılmıştır.

Çalışmanın denklemleri ise şunlardır:

$$UN_t = \alpha_0 + \alpha_1 CPI_t + u_t \quad (4)$$

$$UN_t = \beta_0 + \beta_1 PPI_t + e_t \quad (5)$$

Denklem 4 ve 5’de yer alan UN bağımlı değişken olan Farklı yaş grupları için işsizlik sayılarını ifade etmektedir. Denklem 4’te yer alan CPI bağımsız değişken olan tüketici fiyatları endeks değerlerini ifade ederken, Denklem 5’te yer alan PPI ise başka bir bağımsız değişken olan yurtiçi üretici fiyat endeks değerlerini ifade etmektedir. Eşitliklerde görülen α_0 ve β_0 ifadeleri sabit parametre anlamına gelirken, α_1 ve β_1 ise eğim parametresi anlamını taşımaktadır. Bu denklemlerde yer alan t dönemi ifade ederken, u ve e ise hata terimidir.

Yapılan çalışmada modele önce birim kök testi uygulanmıştır. Zaman serisi ile yapılan ekonometrik analizlerde, analizin ilk aşaması, serilerin birim kök içerip içermediğinin kontrol edilmesidir. Birim kök testi yapılarak bir serinin durağan olup olmadığı belirlenmektedir. Bir seri birim kök içermiyorsa, bu seri durağan bir seri demektir. Seriler uzun dönemde birçok şok ile karşı karşıya gelmektedir. Bir serinin şoklara karşı dirence sahip olması o serinin durağan bir nitelikte olduğunu göstermektedir. Şoklar bir seri üzerinde geçici etkiye sahip ise o seri durağan iken, şoklar seri üzerinde kalıcı etkiye sahipse o seri durağan değildir ya da durağan dışıdır. Durağan olmayan seriler birim kök içeren serilerdir (Mert ve Çağlar, 2019, s.97).

Ekonometrik analizlerde kullanılan serilerin durağan olması gerekmektedir. Fakat özellikle ekonomik verilerin önemli bir bölümü durağan dışıdır. Bu verilerin durağan dışı olması, seriler arasında anlamlı uzun dönem ilişkilerin incelenmesini güç hale getirmektedir. Granger ve Newbold (1974, s.111-120)’a göre bu durumun

nedeni: Durağan dışı serilerle ekonometrik çalışma yapmanın düzmece regresyon sorununa yol açmasıdır.

Düzmece regresyon durumunda R^2 yüksektir. Bununla birlikte t istatistikleri de anlamlıdır. Fakat elde edilen çıkarımlar iktisadi açıdan anlamlı değildir (Gujarati, 2006; Sevüktekin ve Nargeleçekenler, 2010).

Ekonometrik zaman serilerinin durağanlığının belirlenmesinde kullanılan testler çoğunlukla birim kök testleridir (Tunçsiper ve Biçen, 2013, s.490).

Dickey ve Fuller 1979 yılında zaman serilerinde birim kökün varlığını araştırmak için ilk birim kök testi'ni geliştirmişlerdir. Birinci dereceden bir birim kökün varlığının ve trendin anlamlılığında kullanılan bu test; sabitsiz ve trendsiz, sabitli ve trendsiz, sabitli ve trendli olmak üzere üç farklı test modeli içermektedir. Oluşturmuş oldukları bu modeller için hipotez testi süresince kullanmak amacıyla tau test istatistiklerini elde etmişlerdir (İzolloğlu, 2019, s.8).

Dickey-Fuller (DF) testi otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarını dikkate almamıştır. Dickey ve Fuller otokorelasyon problemini gidermek için 1981 yılında modele, uygun gecikmelere sahip değerler ekleyerek Genişletilmiş Dickey ve Fuller (ADF) testi'ni oluşturmuşlardır (İzolloğlu, 2019, s.8).

Phillips ve Perron (1988) DF ve ADF testlerinin zayıf yönlerine karşı bir test geliştirmişlerdir. Phillips-Perron (PP) testi trend içeren zaman serilerinin durağanlığının analiz edilmesinde DF ve ADF testlerine göre daha güçlü sonuçlar ortaya koymaktadır (İzolloğlu, 2019, s.11). Çalışmada literatürde sık kullanılan Augmented Dickey Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) birim kök testleri kullanılmıştır.

Çalışmada birim kök analizini takiben Johansen Eşbütünleşme Analizi kullanılmıştır. İki değişkenin uzun dönemli bir ilişkide olduğu ya da bu değişkenlerin denge ilişkisi içerisinde olduğu durumlarda bu seriler için eşbütünleşik ifadesi kullanılmaktadır (Gujarati ve Porter, 2020, s.762). Eşbütünleşme analizi, düzmece regresyon sorunuyla karşılaşılmasında için kullanılan bir ön sınamadır (Granger, 1986, s.226). Eşbütünleşme analizi olarak genellikle Engle-Granger ve Johansen eşbütünleşme analizleri kullanılmaktadır.

Engle ve Granger (1987) yaklaşımına göre eşbütünleşme teorisi durağan olmayan seriler için geçerlidir ve hareket noktası serilerin ortak trendlere ve ortak eğilimlere sahip olmasıdır. (Aktan, 2007, s.49). Engle ve Granger (1987, s.121-130)'a göre zaman serilerinin ortak trende sahip olduğu durumda bütünleşme dereceleri aynı ise ve seriler arasındaki fark durağansa eşbütünleşmenin mevcut olduğu sonucuna varmak mümkündür. Böylelikle serilerin uzun dönem denge değerleri ile ilgili bilgi edinme imkânı doğmaktadır. Başka bir ifadeyle eşbütünleşmenin var olduğu durumda, zaman serilerinin uzun dönemde yakınsayacakları bir uzun dönem denge değerine sahip oldukları ifade edilmektedir.

Engle ve Granger (1987) yaklaşımında elde edilen eşbütünleşme, tekil bir eşbütünleşme ilişkisidir. Oysa seriler arasında olası denklem sistemlerinin incelenmesi yoluyla birden fazla eşbütünleşme ilişkisi ya da denge ilişkisi analizi vektörel şekilde analiz edilebilmektedir. Johansen (1988), Johansen ve Juselius (1990), Johansen (1996), çalışmalarında daha çok denklem yaklaşımı getirip her bir seriyi içsel (endojen) kabul ederek eşbütünleşme ilişkisini vektörel olarak tanımlamışlardır. Johansen eşbütünleşme analizinin uygulanacağı denklem sisteminde yer alan serilerin tamamının entegre olması, hepsinin birinci farklarında (I)1 durağan olması gerekmektedir (Mert ve Çağlar, 2019, s.260).

Johansen Eşbütünleşme analizi yapılırken önce modelin gecikme uzunluğu belirlenmektedir. Bundan sonra otokorelasyon ve değişen varyansın varlığı incelenir. Otokorelasyon ve değişen varyans sorunu varsa, model bu iki sorundan kurtarılanaya kadar yeniden gecikme uzunluğu belirlenir. Uygun gecikme uzunluğu belirlendikten sonra Johansen Eşbütünleşme (Koentegreasyon) testi uygulanır. Böylelikle Johansen Eşbütünleşme İlişkisi tamamlanmış olur. Johansen testi sonucunda prob. değerleri 0.10'dan küçük olmalıdır.

Johansen eşbütünleşme analizi sonrasında, seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkisini tahmin edebilmek amacıyla DOLS (Dinamik en küçük kareler) yöntemi uygulanmıştır. DOLS Yöntemi 1993 yılında Stock ve Watson tarafından geliştirilmiştir. DOLS yöntemi bazı avantajlara sahiptir. Bu avantajları şu şekilde sıralamak mümkündür (Hepsağ, 2009, s.72):

- DOLS Yöntemi küçük örneklerle uygulanabilmektedir.

- Düzeyde durağan $I(0)$, birinci farkında durağan $I(1)$, ikinci farkında durağan $I(2)$ olan serilerin bir arada test edilmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle eşbütünleşme vektör tahmininde avantajlı konumdadır.

- Bağımsız değişkenler arasında içsellik ve otokorelasyon sorununun mevcut olması durumunda dirençli (robust) tahminler gerçekleştiren bir yöntem olması da bu yöntemin bir diğer avantajıdır.

Diğer alternatif tahmincilerle kıyaslandığında DOLS yöntemi küçük örneklemede daha dirençli bir tahmin yöntemidir. Monte Carlo simülasyonuna dayanan kanıtlara sahip olan DOLS yöntemi aynı zamanda deterministik bileşenler içeren ve değişkenlerarası olası eşzamanlılık ile entegrasyon derecesini içeren etkin tahmincilerin elde edilmesini sağlayan bir yöntemdir (Irrfi vd. 2006 s.5).

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bu bölümünde enflasyonun işsizliğe yaş grupları temelinde yansımaları incelenmiştir. Model tahminlerinde kullanılan analizlere ait bulgular ve yorumlara yer verilmiştir. Çalışma sekiz farklı modelden oluşmaktadır. Bu modeller şunlardır:

- Model 1: $UN_{15+} = f(CPI)$
- Model 2: $UN_{15-24} = f(CPI)$
- Model 3: $UN_{25-54} = f(CPI)$
- Model 4: $UN_{55+} = f(CPI)$
- Model 5: $UN_{15+} = f(PPI)$
- Model 6: $UN_{15-24} = f(PPI)$
- Model 7: $UN_{25-54} = f(PPI)$
- Model 8: $UN_{55+} = f(PPI)$

Model 1’de, TÜFE ile 15 yaş üstü grupta meydana gelen işsizliğin ilişkisi, Model 2’de, TÜFE ile 15-24 yaş arası grupta oluşan işsizliğin ilişkisi, Model 3’te TÜFE ile 25-54 yaş arası gruptaki işsizliğin ilişkisi, Model 4’te TÜFE ile 55 yaş üstü gruptaki işsizliğin ilişkisi, Model 5’te Yİ-ÜFE ile 15 yaş üstü gruptaki işsizliğin ilişkisi, Model 6’da Yİ-ÜFE ile 15-24 yaş arası gruptaki işsizliğin ilişkisi, Model 7’de Yİ-ÜFE ile 25-54 yaş grubundaki işsizliğin ilişkisi ve Model 8’de Yİ-ÜFE ile 55 yaş üstü gruptaki işsizliğin ilişkisi analiz edilmiştir.

Çalışmada ekonometrik analiz yapılırken ilk aşamada birim kök testleri yapılmış. İkinci aşamada Johansen Eşbütünleşme analizi uygulanmış ve üçüncü aşamada ise Dinamik en küçük kareler (DOLS) Yöntemine başvurulmuştur.

4.1. Birim Kök Testi Sonuçları

Serilerin birim kök içerip içermediğini görebilmek için yapılan ADF ve PP testlerinin sonuçları Çizelge 26'da gösterilmiştir.

Çizelge 26. Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	ADF		PP	
	Sabit	Sabit ve Trend	Sabit	Sabit ve Trend
UN15 ⁺	-2.5560 [0] (0.1064)	-2.5279 [0] (0.3143)	-2.5876 [1] (0.0996)	-2.5616 [1] (0.2987)
UN15-24	-1.9438 [1] (0.3109)	-5.3026 [8]* (0.0002)	-1.8492 [1] (0.3545)	-2.1873 [2] (0.4899)
UN25-54	-1.1446 [3] (0.6943)	-2.9455 [5] (0.1545)	-1.5197 [4] (0.5188)	-1.8603 [4] (0.6659)
UN55 ⁺	-1.6510 [3] (0.4520)	-3.9732 [11] (0.0139)	-2.5212 [5] (0.1142)	-3.2481 [3] (0.0825)
CPI	2.9096 [4] (1.0000)	-0.8229 [4] (0.9586)	3.8088 [0] (1.0000)	-0.6549 [1] (0.9727)
PPI	2.0703 [2] (0.9999)	-1.0886 [2] (0.9242)	2.0885 [3] (0.9999)	-1.0545 [2] (0.9298)
Δ UN15 ⁺	-7.6732 [11]* (0.0000)	-7.5575 [11]* (0.0000)	-9.3843 [3]* (0.0000)	-9.3346 [3]* (0.0000)
Δ UN15-24	-5.9325 [0]* (0.0000)	-5.9256 [0]* (0.0000)	-5.8850 [10]* (0.0000)	-5.8670 [10]* (0.0000)
Δ UN25-54	-5.1381 [2]* (0.0000)	-5.1160 [2]* (0.0004)	-5.1196 [4]* (0.0000)	-5.1238 [4]* (0.0003)
Δ UN55 ⁺	-7.5012 [2]* (0.0000)	-7.4942 [2]* (0.0000)	-6.0594 [16]* (0.0000)	-6.2035 [16]* (0.0000)
Δ CPI	-2.9953 [2]** (0.0396)	-4.7881 [3]* (0.0011)	-5.1276 [1]* (0.0000)	-5.4349 [5]* (0.0001)
Δ PPI	-4.6681 [1]* (0.0002)	-5.4330 [1]* (0.0001)	-3.2795 [6]** (0.0191)	-3.7420 [6]** (0.0250)

Not: 1- Çizelgede yer alan köşeli parantez içindeki değerler ADF birim kök testinde SIC Kriterine göre gecikme uzunluğunu, PP birim kök testinde ise Bernett Kernell gecikme uzunluğunu ifade etmektedir. Parantez içindeki değerler ise MacKinnon (1996) kritik değerlerine bağlı olasılık değerlerini göstermektedir. Δ serilerin birinci farkını göstermektedir. * ise % 1 oranında, ** ise % 5 oranında anlamlılığı ifade etmektedir.

2- Seriler mevsimsellikten arındırılmış değerlerden oluşmaktadır.

Çizelge 26’da serilerin birinci farklarında (I)1 durağan oldukları görülmektedir. Birim kök testleri sonucunda serilerin tamamı birinci farklarında durağan olduğundan Johansen Eşbütünleşme analizi yapılmasına karar verilmiştir.

4.2. Johansen Eşbütünleşme Analizi Sonuçları

Çalışmada yer alan sekiz farklı model için Johansen eşbütünleşme analizi yapılmıştır.

Çizelge 27. Model 1 $UN_{15+} = f(CPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları

H ₀	H ₁	Eigenvalue	Trace İstatistiği	Prob.	H ₁	Max-Eigen İstatistiği	Prob.
r=0	r≥1	0,1086	9,133	0,5664	r=1	8,9686	0,4989
r≤1	r≥2	0,0021	0,165	0,6845	r=2	0,1650	0,6845
Otokorelasyon LM Testi Sonuçları							
Gecikme			LM İstatistiği		Prob.		
1			2,4488		0,6538		
2			0,6378		0,9588		
White Değişen Varyans Testi Sonuçları							
Chi Kare				Prob.			
57,9019				0,5528			

Not: Trace İstatistiği 0,05 kritik Değerleri 18,397 ve 3,841 olarak ölçülürken, Max-Eigen İstatistiği 0,05 kritik değerleri ise 17,147 ve 3,841 olarak ölçülmüştür.

Model 1 için yapılan analizde gecikme uzunluğu 5 olarak bulunmuştur. Çizelge 27’de görüldüğü üzere LM İstatistiği Prob. değerleri ve White testi Prob. değerleri 0,05’ten büyüktür. Bu nedenle Model 1’de otokorelasyon ve Değişen varyans sorunu yoktur. Yapılan Johansen Testi sonucunda Trace İstatistiği prob. değerleri 0,5664 ve 0,6845 olarak ölçülürken, Max-Eigen İstatistiği prob. değerleri ise 0,4989 ve 0,6845 olarak ölçülmüştür. Modelde hiç eşbütünleşme olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilemediği için eşbütünleşme ilişkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

Çizelge 28. Model 2 $UN_{15-24} = f(CPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları

H ₀	H ₁	Eigenvalue	Trace İstatistiği	Prob.	H ₁	Max-Eigen İstatistiği	Prob.
r=0	r≥1	0,150	12,999	0,2412	r=1	12,678	0,1991
r≤1	r≥2	0,004	0,321	0,5709	r=2	0,321	0,5709
Otokorelasyon LM Testi Sonuçları							
		Gecikme	LM İstatistiği		Prob.		
		1	7,0919		0,1311		
		2	3,0887		0,5431		
White Değişen Varyans Testi Sonuçları							
				Chi Kare	Prob.		
				68,1886	0,2188		

Not: Trace İstatistiği 0,05 kritik Değerleri 18,397 ve 3,841 olarak ölçülürken, Max-Eigen İstatistiği 0,05 kritik değerleri ise 17,147 ve 3,841 olarak ölçülmüştür.

Model 2 için yapılan analiz sonucunda uygun gecikme uzunluğu 5 olarak bulunmuştur. Çizelge 28’de görüldüğü gibi LM İstatistiği prob. Değerleri ve White testi prob. Değerleri 0,05’ten büyüktür. Bu nedenle Modelde otokorelasyon ve değişen varyans sorunuyla karşılaşılmamıştır. Johansen Testi sonucunda Trace İstatistiği prob. değerleri 0,2412 ve 0,5709 olarak elde edilirken, Max-Eigen İstatistiği prob. değerleri ise 0,1991 ve 0,5709 olarak elde edilmiştir. Model 2’de hiç eşbütünleşme olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilemediğinden değişkenler arasında eşbütünleşme yoktur.

Çizelge 29. Model 3 $UN_{25-54} = f(CPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları

H ₀	H ₁	Eigenvalue	Trace İstatistiği	Prob.	H ₁	Max-Eigen İstatistiği	Prob.
r=0	r≥1	0,234	20,684	0,0236	r=1	20,550	0,0154
r≤1	r≥2	0,001	0,134	0,7138	r=2	0,134	0,7138
Otokorelasyon LM Testi Sonuçları							
		Gecikme	LM İstatistiği		Prob.		
		1	0,8702		0,9288		
		2	3,3303		0,5041		
White Değişen Varyans Testi Sonuçları							
				Chi Kare	Prob.		
				86,8952	0,1113		

Not: Trace İstatistiği 0,05 kritik Değerleri 18,397 ve 3,841 olarak ölçülürken, Max-Eigen İstatistiği 0,05 kritik değerleri ise 17,147 ve 3,841 olarak ölçülmüştür.

Model 3 için yapılan analiz, uygun gecikme uzunluğunun 6 olduğunu göstermiştir. LM istatistiği ve White testi prob. değerlerinin 0,05’ten büyük olması

sebebiyle Modelde otokorelasyon sorunu ve değişen varyans sorunu yoktur. Johansen Testi'nin sonucunda Trace İstatistiği prob. değerleri 0,0236 ve 0,7138 olarak saptanmıştır. Max-Eigen İstatistiği prob. değerleri ise 0,0154 ve 0,7138 olarak bulunmuştur. Model 3'te hiç eşbütünleşme olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilmiştir. Değişkenler arasında eşbütünleşme vardır.

Çizelge 30. Model 4 $UN_{55+} = f(CPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları

H ₀	H ₁	Eigenvalue	Trace İstatistiği	Prob.	H ₁	Max-Eigen İstatistiği	Prob.
r=0	r≥1	0,057	5,510	0,9043	r=1	4,513	0,9351
r≤1	r≥2	0,013	0,997	0,3179	r=2	0,997	0,3179
Otokorelasyon LM Testi Sonuçları							
Gecikme			LM İstatistiği			Prob.	
1			2,8475			0,5837	
2			3,6707			0,4524	
White Değişen Varyans Testi Sonuçları							
Chi Kare				Prob.			
87,5256				0,3746			

Not: Trace İstatistiği 0,05 kritik Değerleri 18,397 ve 3,841 olarak ölçölürken, Max-Eigen İstatistiği 0,05 kritik değerleri ise 17,147 ve 3,841 olarak ölçölmüştür.

Model 4'ün uygun gecikme uzunluğu 7 olarak bulunmuştur. Önceki modellerde olduğu gibi bu modelde de Otokorelasyon LM testi ve White değişen varyans testi'nin prob. değerleri 0,05'ten büyüktür ve bu nedenle Model 4'te otokorelasyon ve değişen varyans mevcut değildir. Eşbütünleşme testi sonucunda Trace İstatistiği prob. değerleri 0,9043 ve 0,3179 olarak bulunmuştur. Max-Eigen İstatistiği'ne ait prob. değerleri ise 0,9351 ve 0,3179 değerlerini almıştır. Model 4'te hiç eşbütünleşme olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilememiştir. Bu nedenle model 4'te yer alan değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi mevcut değildir.

Çizelge 31. Model 5 $UN_{15+} = f(PPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları

H ₀	H ₁	Eigenvalue	Trace İstatistiği	Prob.	H ₁	Max-Eigen İstatistiği	Prob.
r=0	r≥1	0,212	23,644	0,0024	r=1	18,437	0,0103
r≤1	r≥2	0,065	5,206	0,0225	r=2	5,206	0,0225
Otokorelasyon LM Testi Sonuçları							
Gecikme			LM İstatistiği			Prob.	
1			4,137033			0,3878	
2			3,803138			0,4333	
White Değişen Varyans Testi Sonuçları							
Chi Kare				Prob.			
92,1011				0,0554			

Not: Trace İstatistiği 0,05 kritik Değerleri 15,494 ve 3,841 olarak ölçülürken, Max-Eigen İstatistiği 0,05 kritik değerleri ise 14,264 ve 3,841 olarak ölçülmüştür.

Model 5'in uygun gecikme uzunluğu 5 olarak tespit edilmiş ancak değişen varyans sorunu meydana geldiğinden dolayı bu sorun giderilmiş ve uygun gecikme uzunluğu 6 olarak bulunmuştur. Otokorelasyon LM testi ve White değişen varyans testi prob. değerleri 0,05'ten büyüktür. Bu nedenle modelde otokorelasyon ve değişen varyans sorunu bulunmamaktadır. Modelin Trace İstatistiği prob. değerleri 0,0024 ve 0,0225'tir. Modelin Max-Eigen İstatistiği prob. değerleri ise 0,0103 ve 0,225 olmuştur. Modelde değişken sayısı kadar eşbütünleşme olduğu için seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

Çizelge 32. Model 6 $UN_{15-24} = f(PPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları

H ₀	H ₁	Eigenvalue	Trace İstatistiği	Prob.	H ₁	Max-Eigen İstatistiği	Prob.
r=0	r≥1	0,2686	25,901	0,0037	r=1	24,093	0,0042
r≤1	r≥2	0,0232	1,808	0,1787	r=2	1,808	0,1787
Otokorelasyon LM Testi Sonuçları							
Gecikme			LM İstatistiği			Prob.	
1			3,674			0,4518	
2			5,380			0,2505	
White Değişen Varyans Testi Sonuçları							
Chi Kare				Prob.			
89,3764				0,0807			

Not: Trace İstatistiği 0,05 kritik Değerleri 18,397 ve 3,841 olarak ölçülürken, Max-Eigen İstatistiği 0,05 kritik değerleri ise 17,147 ve 3,841 olarak ölçülmüştür.

Model 6'nın uygun gecikme uzunluğu önce 5 olarak bulunmuş ancak değişen varyans meydana gelmesi nedeniyle tekrar yapılan analizle uygun gecikme uzunluğunun 6 olduğu sonucuna varılmıştır. Model için Trace İstatistiği prob. değerleri 0,0037 ve 0,1787 olurken, Max-Eigen İstatistiği için prob. değerleri 0,0042 ve 0,1787 olmuştur. Model 6'da hiç eşbütünleşme olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilmiştir ve değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 33. Model 7 $UN_{25-54} = f(PPI)$ İçin Johansen Eşbütünleşme, Otokorelasyon LM ve White Değişen Varyans Testi Sonuçları

H_0	H_1	Eigenvalue	Trace İstatistiği	Prob.	H_1	Max-Eigen İstatistiği	Prob.
$r=0$	$r \geq 1$	0,2523	22,718	0,0117	$r=1$	21,816	0,0097
$r \leq 1$	$r \geq 2$	0,0119	0,902	0,3421	$r=2$	0,902	0,3421
Otokorelasyon LM Testi Sonuçları							
Gecikme			LM İstatistiği			Prob.	
1			4,711479			0,3182	
2			4,551337			0,3365	
White Değişen Varyans Testi Sonuçları							
Chi Kare				Prob.			
115,2532				0,0879			

Not: Trace İstatistiği 0,05 kritik Değerleri 18,397 ve 3,841 olarak ölçülürken, Max-Eigen İstatistiği 0,05 kritik değerleri ise 17,147 ve 3,841 olarak ölçülmüştür.

Model 7'nin ilk gecikme uzunluğu 7 olarak bulunmuş fakat değişen varyans sorunuyla karşılaşılması nedeniyle yeniden gecikme uzunluğu belirlenmiş ve modelin uygun gecikme uzunluğu 8 olmuştur. Modelin Trace İstatistiği prob. değerleri 0,0117 ve 0,0693 olarak görülmektedir. Max-Eigen İstatistiği prob. değerleri ise 0,0097 ve 0,3421 olarak görülmektedir. Model 7'de hiç eşbütünleşme olmadığını ifade eden sıfır hipotezi reddedilmiştir. Değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin mevcut olduğu sonucuna varılmıştır.

Model 8'de $[UN_{55+} = f(PPI)]$ değişen varyans sorunu olduğundan değerlendirme yapmak mümkün olmamaktadır.

4.3. DOLS Tahmin Sonuçları

Model 3, Model 6 ve Model 7’de değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisi bulunmuştur. Bu modellerin katsayı anlamlılıklarını yorumlayabilmek ve uzun dönemli eşbütünlük katsayılarını bulabilmek için DOLS Analizi uygulanmıştır. Çizelgelerle bu üç model için DOLS Tahmin sonuçları verilmiştir.

Çizelge 34. Model 3 $UN_{25-54} = f(CPI)$ İçin DOLS Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: UN_{25-54}				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Prob.
CPI	4.6022	0.4961	9.2756*	0.0000
c	853.580	139.0743	5.9937*	0.0000
R^2	0.8132	Bağımlı Değişkenin Varyansı		2301.32
Düzeltilmiş R^2	0.8032	Bağımlı Değişkenin Varyansının Standart Sapması		363.298
Regresyonun Standart Hatası	161.135	Hata Kareler Toplamı		1947350.672

Not: * ifadesi % 1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Çizelgede 34’te görüldüğü gibi model 3 için yapılan DOLS tahmini sonucunda prob. değerleri 0.01’in altında oluşmuştur. Bu nedenle t-istatistiği % 1 anlamlılık düzeyine sahip olmuştur. Çizelgeye göre hem bağımsız değişkenin (CPI) hem de sabit terimin (c) katsayıları pozitif ve anlamlıdır. Çizelgede Tüketici fiyatları endeksinde meydana gelen her bir birimlik artışın Türkiye’deki 25-54 yaş arasındaki grubun işsizliğinde 4.602 kişilik bir artışa sebep olduğu görülmektedir.

Çizelge 35. Model 6 $UN_{15-24} = f(PPI)$ İçin DOLS Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: UN_{15-24}				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Prob.
PPI	1.4064	0.2441	5.7613*	0.0000
c	606.224	71.802	8.4432*	0.0000
R^2	0.6694	Bağımlı Değişkenin Varyansı		1053.59
Düzeltilmiş R^2	0.6518	Bağımlı Değişkenin Varyansının Standart Sapması		150.964
Regresyonun Standart Hatası	89.076	Hata Kareler Toplamı		595097.8

Not: * ifadesi % 1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Çizelge 35'te Model 6 için yapılan DOLS tahmin sonuçlarına göre prob. değerleri 0.01'den küçük gözükmemektedir. Bunun sonucunda t-istatistiği model 3'te olduğu gibi % 1 anlamlılık düzeyinde oluşmuştur. Çizelgede görüldüğü gibi bağımsız değişken (PPI) ve sabit terim (c) pozitif katsayılara sahiptir ve anlamlıdır. Çizelgede Yİ-ÜFE'de ortaya çıkan her bir birimlik artışın 15-24 yaş grubu arasındaki işsiz sayısını 1.406 kişi arttırdığı görülmektedir.

Çizelge 36. Model 7 $UN_{25-54} = f(PPI)$ İçin DOLS Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: UN_{25-54}				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Prob.
PPI	3.7405	0.3395	11.0179*	0.0000
C	1104.401	114.58	9.6379*	0.0000
R^2	0.8309	Bağımlı Değişkenin Varyansı		2301.322
Düzeltilmiş R^2	0.8219	Bağımlı Değişkenin Varyansının Standart Sapması		363.298
Regresyonun Standart Hatası	153.29	Hata Kareler Toplamı		1762452.071

Not: * ifadesi % 1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Çizelge 36'da Model 7'nin DOLS tahmini sonuçları görülmektedir. Bu çizelgeye göre model 7'nin prob. değerleri 0.01'den daha düşüktür ve bunun sonucunda t-İstatistiği de % 1 anlamlılık düzeyinde meydana gelmiştir. Çizelgede görüldüğü üzere bağımsız değişken (PPI) ve sabit terim (c) model 3 ve model 6'da olduğu gibi pozitif katsayılardan oluşmuştur ve anlamlıdır. Çizelgede Yİ-ÜFE'de meydana gelen her bir birimlik artışın 25-54 yaş arası gruptaki işsiz sayısına yansması 3.740 kişi olarak görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Enflasyon ve işsizlik Türkiye ekonomisi için önemli iki sorundur. Bu iki sorun geçmişten günümüze varlığını sürdürmektedir.

Türkiye’de enflasyonla ilgili gelişmeler dikkate alındığında Cumhuriyetin ilk yıllarında izlenen sıkı para politikası nedeniyle; enflasyonun bir sorun olarak ortaya çıkmadığı görülmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın getirdiği olumsuz hava Türkiye’yi de etkilemiş her an savaşa hazırlıklı olunmalı düşüncesi ile askeri harcamalar arttırılmış ve bu durumun sonucunda enflasyon sorunu Türkiye’de meydana gelmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın sonlarına yaklaşıldığında enflasyonist ortam azalmış. Bu durum bir süre devam etmiş ve özellikle 1950’li yılların ortalarından itibaren tekrar enflasyonist bir ortam meydana gelmiştir.

1960’lı yıllar enflasyon etkisinin güçlü olmadığı yıllar olurken, bu durum planlı dönemin başarısı olarak görülmüştür. 1970’li yıllarda ise özellikle dışsal şokların etkisi ile yüksek enflasyon sorunu tekrar meydana gelmiştir. 1980’li yıllar ise yüksek enflasyon sorunu konusunda 1970’li yıllardan çok farklı olmamış, bu dönemde özellikle para arzının aşırı boyutlara varması enflasyonun en büyük nedeni olmuştur. 1990’lı yıllarda da enflasyon sorunu devam etmiştir. Bütçe açıklarının hem 1980’li hem 1990’lı yıllarda çok fazla olması enflasyonu tetiklemiştir. 2000 yılında enflasyonla mücadele programı ile enflasyon bir süre düşüş eğiliminde olmuştur. 2002-2005 yılları arasında uygulanan örtük enflasyon hedeflemesi ile enflasyonist ortam bir süre yumuşatılmıştır. 2000’li yıllarda da enflasyon varlığını sürdürmüş, 2010’lu yıllarda ise daha fazla hissedilmeye başlanmış ve özellikle de 2017’den bugüne gelinen süreçte çok yüksek boyutlara ulaşmıştır.

Türkiye’de işsizlik belli oranlarda var olsa da Cumhuriyetin ilk yıllarından 1970’li yıllara kadar çok yüksek oranlarda meydana gelmemiş ancak 1970’li yıllarda

ekonomide meydana gelen durgunluk, işsizlik oranlarında artış meydana getirmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kişilerin genellikle tarım sektöründe istihdam edilmesi işsizliğin düşük oranlarda meydana gelmesinin sebebidir. 1960'lı yıllardan itibaren köyden kentlere göçün hızlanmasıyla birlikte işsizlik artmaya başlamıştır. 1980'li yıllardan günümüze kadar olan süreçte nüfusun da artmasıyla işsizlikte artışlar görülmüştür. Özellikle de Üniversiteden mezun olan kişilerin istihdama katılamaması da işsizlik oranlarının yükselmesinde etkili olmuştur. 1980'li yıllardan itibaren Neoliberal politikaların uygulanması da bazı işgücünü olumsuz etkilemiştir. Teknolojik gelişmelerle oluşan bazı yenilikler de bazı sektörlerde insan gücü yerine makine kullanımını arttırmış ve bu durum bazı kişilerin işsizliğinde rol oynamıştır.

Enflasyon ve işsizlik sorunları insan yaşamını zorlaştıran olaylar oldukları için hem bireysel hem de toplumsal olarak zararlı etkilere sahiptir. Bu iki sorunun mevcut olduğu her ülke bu zararları hissetmektedir. Enflasyon ve işsizliğin makul düzeylerin üzerinde yaşandığı ülkelerde; Şiddet olayları meydana gelmekte, hırsızlık olayları artmakta, haksız kazanç elde etmek sıradan bir olay gibi görülebilmekte, rüşvet alıp verme durumu yaygınlaşmakta, yolsuzluklar önlenemez hale gelmekte, kişiler arası ilişkiler ve ailevi ilişkiler bozulmaktadır. Bunların sonucunda bir ülkede güvensizlik ve karmaşa ortamı oluşması kaçınılmazdır. Tüm bu olumsuzluklara gerek Türkiye'de gerekse enflasyon ve işsizliğin önemli boyutlarda görüldüğü diğer ülkelerde rastlamak mümkündür.

Çalışmada enflasyonun işsizliğe ne ölçüde etki ettiği zaman serisi analizi ile test edilmiştir. Farklı yaş gruplarındaki işsizlik sayıları ele alınmış ve TÜFE ile Yİ-ÜFE endekslerindeki yükselmelerin işsizlik sayıları üzerindeki yansımalarının hangi yaş grubunda ne ölçüde etkili olduğu analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonuçlarına göre Türkiye ekonomisi için Enflasyon ve İşsizlik arasında bazı yaş grupları için uzun dönemli bir ilişki mevcut iken bazı yaş grupları için ise uzun dönemli bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkün değildir. Çalışmanın sonucunda TÜFE ile 15 yaş üstünde meydana gelen genel işsiz sayıları arasında, TÜFE ile 15-24 yaş arası işsiz sayıları arasında, TÜFE ile 55 yaş üstü işsiz sayıları arasında ve Yİ-ÜFE ile 15 yaş üstünde meydana gelen genel işsiz sayıları arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Çalışmanın sonucu, TÜFE ile 25-54 yaş grubu arasında, Yİ-ÜFE ile 15-24 yaş grubu arasında ve Yİ-ÜFE ile 25-54 yaş grubu arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur.

Çalışmanın sonuçlarına göre Türkiye’de 2014-2020 yılları arasında TÜFE’de meydana gelen her bir birimlik artışın 25-54 yaş arası grupta 4.602 kişilik yeni bir işsiz kitle oluşturduğu görülmüştür.

Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç; Türkiye ekonomisinde 2014-2020 yılları arasında Yİ-ÜFE endeksinde meydana gelen her bir birimlik artışın 15-24 yaş arası genç işsizliği 1.406 kişi arttırmış olmasıdır.

Türkiye’de 2014-2020 yılları arasında meydana gelen Yİ-ÜFE’deki her bir birimlik artışın 25-54 yaş arası gruptaki işsizliği 3.740 kişi arttırması da çalışmadan elde edilen başka bir sonuçtur.

Görüldüğü üzere 25-54 yaş arası grup, enflasyonun işsizliğe olan yansımından en fazla etkilenen gruptur. Her iki endekste de meydana gelen artışlar bu gruptaki işsizliği arttırmaktadır.

Çalışmanın sonuçları; Türkiye’de 2014-2020 yılları arasında enflasyon ile işsizlik arasında doğrusal bir ilişki olduğunu, enflasyonun artmasının işsizliğin de artması demek olduğunu, bu durumdan özellikle de 25-54 yaş arası grubun etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmamız literatürde yer alan diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir. Literatürde yer alan çalışmalar genellikle enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi; işsizliğin enflasyon üzerindeki etkileri olarak ve Phillips Eğrisi temelinde incelerken, yapılan bu çalışma enflasyonun işsizlik üzerinde ne kadar etkiye sahip olduğunu incelemiş ve bu incelemeyi yaş grupları temelinde yapmıştır. Çalışma sahip olduğu bu özellikleriyle diğer çalışmalardan ayrılmakta ve özgün bir nitelik taşımaktadır.

5.2. Öneriler

Türkiye’de enflasyonu ve işsizliği düşük seviyede tutabilmek için alınması gereken önlemler mevcuttur.

Enflasyonun talep nedenli olduğu dönemlerde faiz oranlarını yükseltmek ve piyasaya arz edilen para miktarını düşürmek talep enflasyonunun yükselmesine çare olabilecektir.

Enflasyonun arz nedenli olduğu dönemlerde ise özellikle döviz istikrarı sağlanmalı, dövize olan talep azaltılmalıdır.

Bunlarla birlikte yapısal nedenlerden kaynaklanan enflasyon için yapısal dönüşümlere odaklanılmalı ve bu reformlar hayata geçirilmelidir.

İşsizliğin azaltılması için ise hükümetlerin yeni istihdam alanları açması gerekirken, yerli ve yabancı sermayenin yatırım yapması kolaylaştırılmalı özellikle de üniversitelerden yeni mezun olan kişilere istihdam olanakları sağlanmalıdır.

Enflasyonu ve işsizliği düşürme konusunda gerekenler yapıldığında enflasyon ve işsizliğin zararlı etkileri de azalacaktır. Böylelikle bu iki olayın sebep olduğu zararlardan kurtulan bir ülke daha istikrarlı ve huzurlu bir ortama kavuşacaktır.

KAYNAKÇA

- Adebowale, K.B. (2015). *The Relationship between Inflation and Unemployment in Nigeria*. Master of Science in Economics. Gazimagusa North Cyprus: Eastern Mediterranean University.
- Aktan H. (2007). *yapısal kırılma, ortak bütünleme ve nedensellik analizi dört ülke uygulaması: Türkiye, Yunanistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum yönetimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akın, Y. (2012). Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde işçi sınıfı siyasetinin dinamikleri: Dil, kimlik, deneyim. T. Atabaki ve G.D. Brockett (Editörler), *Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde emek tarihi içinde (177-198)*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akyıldız, H. ve Eroğlu, Ö. (2004). Türkiye Cumhuriyeti dönemi uygulanan iktisat politikaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 43-62.
- Alisa, M. (2015). The relationship between inflation and unemployment: a theoretical discussion about the phillips curve. *Journal of Business and Economics*, 3 (2), 89-97.
- Alper, F.Ö. (2017). Relationship between inflation and unemployment: the ardl bound testing approach for Turkey. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 71-80.
- Altay, B., Tuğcu, C.T. ve Topçu, M. (2011). İşsizlik ve enflasyon oranları arasındaki nedensellik ilişkisi: G8 ülkeleri örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8 (2), 1-26.
- Arabacı, Ö. ve Eryiğit, K.Y. (2012). A thresold regression estimation of phillips curve: Turkey case. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7 (2), 29-47.
- Aslan, H. ve Aslan, M. (2017). Uzun süreli işsizlik ve etkileri üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (4), 103-132.
- Aykırı, M. (2008). *Ekonomik büyüme-enflasyon-işsizlik ilişkisi: Türkiye örneği üzerine bir uygulama (1980-2005)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bağcı, E. (2018). Eğitim düzeyinin işsizlik üzerindeki etkisi: gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin karşılaştırılması. *Finans, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 348-358.
- Baskıcı, M.M. (2005). *1800-1914 yıllarında Anadolu'da iktisadi değişim*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Bayrak, M. ve Kanca, O.C. (2013). Türkiye'de phillips eğrisi üzerine bir uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8 (3), 97-115.

- Belke, M. (2020). CRITIC ve MAIRCA yöntemleriyle G7 ülkelerinin makroekonomik performansının değerlendirilmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Ek, 120-139.
- Berentsen, A., Menzio, G. ve Wright, R. (2011). Inflation and unemployment in the long run, *American Economic Review*, 101 (1), 371-398.
- Berksoy, T. (1989). *Enflasyonun hanehalkı üzerindeki etkileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası (İTO) yayınları.
- Bugün (1922). Şehrimizde Ne Kadar İşsiz vardır ? No: 2, 6.
- Bulutay, T. (1995). *Employment, unemployment and wages in Turkey*. Ankara: ILO Yayınları.
- Chicheke, A. (2009). *Monetary policy, inflation, unemployment and the philips curve in south Africa*. A master of commerce degree University of Fort Hare, Department of Economic Faculty of Management and Commerce University of Fort HareSouth Africa.
- Cinel, E.A. ve Yolcu, U. (2021). Eğitim, yaş ve cinsiyetin işsizlik oranı üzerindeki etkileri: Türkiye örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (78), 844-858.
- Clark, E.C. (1974). The ottoman industrial revolution. *International Journal of Middle East Studies*, 5 (1), 65-76.
- Cohen, I.K. Ferretti, F. ve McIntosh, B. (2014). Decomposing the misery index: A Dynamic approach. *Cogent Economics and Finance*, 2 (1), 1-8.
- Cumhuriyet (1946). Ticaret Bakanlığının Neşrettiği Tebliğ.
- Çevik, F.S. (2005). Beklentilerin rolü ve phillips eğrisi. *Mevzuat Dergisi*, 95, 1-15.
- Çidem, Y. (2013). *Enflasyon-Enflasyon belirsizliği ve merkez bankası bağımsızlığı ilişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çatık, A.N., Martin, C. ve Önder, A. Ö. (2011). Relative price variability and the phillips curve: Evidence from Turkey. *Journal of Economic Studies*, 38 (5), 546-561.
- Dayıoğlu, M. ve Ercan, H. (2009). *Labor market policies and institutions with a focus on inclusion, equal opportunities and the informal economy: Turkey*. ILO project report. 1 v. (Employment working paper; No.64). Geneva: ILO.
- Dereli, D.D. (2019). The relationship between inflation and unemployment in Turkey: An ARDL bounds testing approach. *Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 246-257.
- Dinler, Z. (2012). *İktisada giriş* (18. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi.
- DPT (1963). *Birinci beş yıllık kalkınma planı 1963-1967*. Ankara: DPT Yayınları.
- Eğilmez, A.M. (2012). Kendime yazılar. İşsizlik nasıl hesaplanıyor ? <https://www.mahfiegilmez.com/2012/01/issizlik-nasl-hesaplaniyor.html> (Erişim Tarihi: (17.01.2023)).

- Eğilmez, A.M. (2014a). Kendime yazılar. Enflasyon mu faizden... <https://www.mahfiegilmez.com/2014/08/enflasyon-mu-faizden.html> (Erişim Tarihi: 05.01.2023).
- Eğilmez, A.M. (2014b). Kendime yazılar. Enflasyon niçin düşmüyor ? <https://www.mahfiegilmez.com/2014/01/enflasyon-nicin-dusmuyor.html> (Erişim tarihi: 12.01.2023).
- Eğilmez, A.M. (2015). Kendime yazılar. Talep enflasyonu mu var maliyet enflasyonu mu ? <https://www.mahfiegilmez.com/2015/01/talep-enflasyonu-mu-var-maliyet.html> (Erişim Tarihi: 05.01.2023).
- Eğilmez, A.M. (2022a). Kendime yazılar. Enflasyon Dosyası. <https://www.mahfiegilmez.com/2022/04/enflasyon-dosyas.html> (Erişim Tarihi: (24.02.2023).
- Eğilmez, A.M. (2022b). Kendime yazılar. Hayat pahalılığı ve enflasyondan farkı. <https://www.mahfiegilmez.com/2022/08/hayat-pahallg-ve-enflasyondan-fark.html> (Erişim Tarihi: 03.01.2023).
- Ekin, N. (1968). Türkiye'nin sanayileşmesinde köylü-şehirli işçiler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 27 (3-4), 225-264.
- Eliasson, A. (2001). Is the short-run philips curve nonlinear ? Empirical evidence for Australia, Sweden and the United States. *Sveriges Riskbank Working Paper Series*, 124.
- Erdil-Şahin, B. (2019). Türkiye'de enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkinin vektör hata düzeltme modeli ile analizi. *Mali Çözüm Dergisi*, 29 (152), 63-75.
- Eren, A. (2001). *Türk iktisat tarihi ders notları*. Muğla: Muğla Üniversitesi Yayını.
- Eren, A. (2002). *Türkiye'nin ekonomik yapısı ve güncel sorunlar*. Muğla: Muğla Üniversitesi Yayını.
- Eren, A. (2014). *Türkiye ekonomisi* (6. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Ertürk, E. (2004). *Küresel ekonomide makroekonomik analize giriş* (2. Baskı). İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Furuoka, F. (2007). Does the phillips curve really exist? New empirical evidence from Malaysia. *Economics Bulletin*, 5 (16), 1-14.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin sonuçları*, (Çev: E. Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gilbert, N. (1998). Remodeling social welfare. *Society*, 35 (5), 8-13.
- Gilpatrick, E. (1966). On the classification of unemployment: A view of the structural-inadequate demand debate. *Industrial & Labor Relations Review*, 19 (2), 201-212.
- Goldberg, R.W., Lucksted, A., McNary, S., Gold, J.M., Dixon, L. ve Lehman, A. (2001). Correlates of long-term unemployment among inner-city adults with serious and persistent mental illness. *Psychiatric Services*, 52 (1), 101-103.
- Granger, C.W.J. (1986). Developments in the study of co-integrated economic variables. *Oxford Bulletin of Economic and Statistics*, 48 (3), 213-228.

- Granger, C.W.J. ve Newbold, P. (1974). Spurious regressions in econometrics. *Journal of Econometrics*, 2 (2), 111-120.
- Gujarati, D.N. ve Porter, D.C. (2020). *Temel ekonometri*. (Çev: Ü. Şenesen ve G.G. Şenesen). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Gül, E., Kamacı, A. ve Konya, S. (2014). Enflasyon ve işsizlik arasındaki nedensellik ilişkisinin test edilmesi: Panel eşbütünleşme ve nedensellik analizi. *International Conference on Eurasian Economies*, 919-924.
- Güven-Ayvaz, E.T. ve Ayvaz, Y.Y. (2016). Türkiye’de enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişki: Zaman serileri analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (1), 241-262.
- Habermas, J. (2002). *Küreselleşme ve milli devletlerin akıbeti*. (Çev: M. Beyartaş). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Hanke, S.H. (2021). Hanke’s 2020 misery Index: Who’s miserable and who’s happy? <https://www.cato.org/commentary/hankes-2020-misery-index-whos-miserable-whos-happy> (Erişim Tarihi: 12.02.2023).
- Hansen, A.H. (1939). Economic progress and declining population growth. *The American Economic Review*, 29 (1), 1-15.
- Hart, P.E. (1990). Types of structural unemployment in the united kingdom. *International Labour Review*, 129 (2), 213-228.
- Hepsağ, A. (2009a). Finansal liberalizasyon politikalarının geçerliliğinin mckinnon tamamlayıcılık hipotezi çerçevesinde sınanması: Türkiye örneği. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 1 (3), 63-80.
- Hepsağ, A. (2009b). Türkiye’de enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkinin analizi: sınır testi yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 59 (1), 169-190.
- IMF (International Monetary Found). (2022). *World economic and financial surveys*. World Economic Outlook Database. <https://www.imf.org/en/Publications/SPROLLS/world-economic-outlook-databases#sort=%40imfdate%20descending> (Erişim Tarihi: 05.04.2023).
- ILO (International Labour Organization) (2019). Youth unemployment, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_422439.pdf, 1-5, (Erişim Tarihi: 21.06.2023).
- İlter, N. (1994). *Türkiye’de 1980 sonrası para arzı ve enflasyon*. Uzmanlık Tezi. Ankara: Koordinasyon Genel Müdürlüğü Tetkik ve Tahlil Dairesi Başkanlığı.
- İnan A.A. (1972). *Devletçilik ilkesi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin 1. sanayi planı-1933*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İnan A.A. (1973). *Türkiye Cumhuriyeti’nin 2. sanayi planı 1936*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Irffi, G., Castelar, I., Siqueira, M. ve Linhares, F. (2006). Dynamic OLS and regime switching models to forecast the demand for electricity in the northeast of brazil, *FGV EPGE*, <https://epge.fgv.br/finrio/myreview/FILES/CR2/p44.pdf> (Erişim Tarihi: 12.05.2023).

- Işık, M. ve Öztürk-Çetenak, Ö. (2018). İktisadi hoşnutsuzluk endeksi makroekonomik performansın ölçülmesinde bir başarı mıdır? *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4 (4), 37-50.
- İzolloğlu, C. (2019). *Zaman serisi birim kök testleri ve bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kanca, O.C. (2012). 1950-1960 arası Türkiye’de uygulanan sosyo-ekonomik politikalar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (19), 47-63.
- Karaca, O. (2019). 2018’de enflasyon neredeyse ikiye katlandı. <https://www.ekonomist.com.tr/makale/2018de-enflasyon-neredeyse-ikiye-katlandi-6257> (Erişim Tarihi: 03.01.2023).
- Karaca, O. (2020). 2019’da enflasyon geldiği yere döndü. <https://www.ekonomist.com.tr/makale/2019da-enflasyon-geldigi-yere-dondu-8430> (Erişim Tarihi: (03.01.2023).
- Karacan, R. (2018). Phillips eğrisi yaklaşımı ile Türkiye’de enflasyon ve işsizlik arasındaki nedensellik ilişkisi. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 4 (10), 242-249.
- Karakayalı, H. (2005). *Makro ekonomi* (5.Baskı). Manisa: Emek Matbaası.
- Kitov, I. ve Kitov, O. (2013). Inflation, unemployment, and labor force. Phillips curves and long-term projections for Japan. *University of Library Munich*, MPRA paper 49388.
- Kocaoğlu, M. (1997). *Sosyal politika* (1.Baskı). Ankara: Tümis Yayınları.
- Koç, Y. (1982). Planlı dönemde işçi hareketini belirleyen etkenler. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Planlama Özel Sayısı, 286-347.
- Koraltürk, M. (2002). *Türkiye ekonomisi (1923–1960)*. Türkler Ansiklopedisi, 17, Yeni Türkiye Yayınları.
- Koray, M. (2000). *Sosyal politika* (1.Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Köylüoğlu, B. (2019). 1994, 2001 ve 2018 ekonomik krizlerinin karşılaştırılması. <https://www.stratejivefinans.com/kriz-dinamiklerini-anlamak-1994-2001-ve-2018-ekonomik-krizlerinin-karsilastirilmasi/> (Erişim Tarihi:15.01.2023).
- Kuştepe, Y. (2005). A comprehensive short-run analysis of a (possible) Turkish phillips curve. *Applied Economics*, 37, 581-591.
- Lipsey, R.G., Steiner, P.O., Purvis, D.D. ve Courant, P.N. (1994). *İktisat 2*. (Çev: A. Çakmak). İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Lordoğlu, K. ve Özkaplan, N. (2003). *Çalışma iktisadi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Mahiroğulları, A. (2005). *Cumhuriyetten günümüze Türkiye’de işçi sendikacılığı* (1.Baskı). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Makal, A. (2012). *Çalışma ilişkileri tarihi* (1.Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Web-Ofset tesisleri.

- Makal, A. (2007). Cumhuriyet'ten 21. yüzyıla Türkiye'de çalışma ilişkileri. B.C. Ataman (Ed.), *Güncel sosyal politika tartışmaları Cahit Talas anısına* içinde (511-543). Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayını.
- Mangır, F. ve Erdoğan, S. (2012). Türkiye'de enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişki (1990-2011). *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 49 (570), 77-98.
- Martin, C. ve Costas, M. (2007). Monetary policy and the hybrid phillips curve. Rimini, Italy: *The Rimini Centre for Economic Analysis*, WP 36-07, 1-10.
- Mert, M. ve Çağlar A.E. (2019). *Eviews ve gauss uygulamalı zaman serileri analizi* (1. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Mütevellioğlu, N. ve Işık, S. (2009). Türkiye emek piyasasında neoliberal dönüşüm. N. Mütevellioğlu ve S. Sönmez (Editörler), *Küreselleşme, kriz ve Türkiye'de neoliberal dönüşüm* içinde (s. 159-204). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Orkunoğlu-Şahin, I.F. (2020). Genç işsizliği ve mücadele yöntemleri. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8 (20), 135-157.
- Ormerod, P. Bridget, R. ve Phelps, P. (2009). Inflation/unemployment regimes and the instability of the phillips curve. *Economics, Discussion, Paper*. No: 43.
- Önsoy, R. (2005). *Atatürk'ün ekonomi politikası ve devletçilik, Atatürkçü düşünce el kitabı II*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Özdemir, S. (2006). *İşsizlik sorunun çözümünde KOBİ'lerin desteklenmesi*. İstanbul: İTO yayını.
- Özer, M. O. (2020). Türkiye'de enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki uzun dönemli ilişkinin analizi: Phillips eğrisine fourier yaklaşımı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 179-192.
- Öztürk, S. ve Emek, M. L. (2016). 1996-2006 yılları nisan ve ekim ayları verileriyle Türkiye için phillips eğrisi analizi. *Balkan Journal of Social Sciences*, 5 (10), 64-74.
- Öztürk, S. ve Saygın, S. (2017). The economic effects of the 1973 oil crisis and stagflation case. *Balkan Journal of Social Sciences*, 6 (12), 1-12.
- Pamuk, Ş. (2019). Osmanlı'da enflasyon. <https://sarkac.org/2019/06/osmanlida-enflasyon/> (Erişim Tarihi: 21.11.2022).
- Parasız, İ. (2001). *Enflasyon, kriz ve ayarlamalar: Dünyada ve ülkemizde kalkınma makro ekonomi sorunları*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Parasız, İ. (2018). *İktisada giriş* (12. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Pekin, T. (2007). *Makro ekonomi*. (2.Baskı). İzmir: Zeus Kitabevi.
- Petek, A. ve Aysu, Y. (2017). Phillips eğrisi: Türkiye örneği (1980- 2015). *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 7 (1), 53-64.
- Philip, A. P. (2014). Relation between monetary announcement and Phillips Curve? An empirical study from Malaysia. *Theoretical and Applied Economics*, 21, 4 (593), 131-142.
- Rifkin, J. (1996). *La fin du travail*. (Çev: P. Rouve). Paris: Ed La Decouverte.

- Sarısoy, T. ve Demirci R. (2001). Enflasyon ve enflasyonu önleyici politikalar. Vergi Denetmenleri-Müfettişleri Derneği. *Vergi Raporu Dergisi*, 50, 45-54.
- Sevüktekin, M. ve Nargeleçekenler, M. (2010), *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi: EViews Uygulamalı (3.Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Schmitt, J. ve Jones, J. (2012). America's New Class a profile of the long-term unemployed. *New Labor Forum*, 21 (2), 57-65.
- Sezen, G., Ürün, E. ve Üstünışık, A.A. (2010). *Philips eğrisinin dönemsel analizler ile Türkiye ekonomisine uygulanabilirliği*. İzmir: 13. İktisat Öğrencileri Kongresi.
- Singer, M. (1971). *The economic advance of Turkey: 1938-1960*. İstanbul: Turkish Economic Society Pub.
- Standing, G. (1983). The notion of structural unemployment. *International Labour Review*, 122 (2), 137-150.
- Susam, N. (2009). *Türkiye'de uygulanan maliye politikaları: 1923-2008 (1.Baskı)*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Sürücü, M. (2014). *İşsizlik, işsizlikle mücadelede pasif istihdam politikaları: almanya ve türkiye örnekleri*. Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Şahin, H. (2007). *Türkiye ekonomisi, tarihsel gelişim-bugünkü durum (9. Baskı)*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Şahin, H. (2010). *İktisada Giriş (8. Baskı)*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Şahin, L. Ve Yıldırım K. (2015). Ondokuzuncu yüzyıldan günümüze Türkiye'de işsizlikle mücadele politikalarının gelişimi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 45, 111-152.
- Taş, S. ve Bozkaya, G. (2012). Avrupa Birliği uyum sürecinde Türkiye'de uygulanan İstihdam politikaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 151-176.
- Tatlıyer, M. (2016). Enflasyon neden yükselir? Nasıl düşer?: Türkiye örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12 (30), 1-20.
- TBMM *Tutanak Dergisi* (1946). 20, Devre: 7. Ankara: TBMM Basımevi.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (1910). *Dahiliye nezareti muhaberat-ı umumiye idare evrakı*. 83, 40.
- TCMB (1945). TCMB yıllık rapor. *26 Nisan 1945 tarihinde toplanacak hissedarlar genel kuruluna 1944 onüçüncü hesap yılı hakkında idare meclisi raporu ve denetçiler raporu*. Bilanço Kar ve Zarar Hesabı. Ankara.
- TCMB (2001). Türkiye'nin güçlü ekonomiye geçiş programı. 2000 yılı enflasyonla mücadele programı ve gelişmeler. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/9d16883c-c298-4863-8992-e6054973ce6b/program.pdf?MOD=AJPERES> (Erişim Tarihi: 18.12.2022).

- TCMB (2004). Enflasyon. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/b62e1fb7-ebc1-4922-99dc-b3ba23320b9f/enflasyon.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROO> (Erişim Tarihi: 17.12.2022).
- TCMB Başkanı, E. (2012). 2012 Ocak enflasyon raporu basın toplantısı. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/8a49ff4f-03d3-4105-b78e-3d9ccab31748/Basci_EnfRap2012_1.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-8a49ff4f-03d3-4105-b78e-3d9ccab31748-m3fC4-U (Erişim Tarihi: 18.12.2022).
- TCMB (2013). *Enflasyon ve fiyat istikrarı*, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/06084069-3751-44a3-ba98-fc5a65b908ba/Enflasyon_FiyatIstikrari.pdf?MOD=AJPERES (Erişim Tarihi: 19.12.2022).
- TOBB (2012). Ekonomik rapor, 68. GENEL KURUL. <https://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/68GK/ekonomikRapor2013%20-%20Kopya.pdf> (Erişim Tarihi, 16.12.2022).
- Tokgöz, E. (1998). Ekonomide 75 yıl. *Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16, 1-2.
- Topçu, M. (2010). *İşsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkilerin analizi: G8 ülkeleri üzerine uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuna, S. (2007). Cumhuriyet tarihinin ilk devalüasyonu: 7 Eylül 1946. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (13), 86-121.
- Tunalı İ. (2003). *Türkiye’de işgücü piyasası ve istihdam araştırması. İstihdam durum raporu*. Ankara: Türkiye İş Kurumu Yayını.
- Tunçsiper, B. ve Biçen, Ö.F. (2013). Avrupa borç krizinin Türkiye’nin ihracatı üzerindeki etkileri. *International Conference On Eurasian Economies*, 486-495.
- Turner, P. ve Benavides, G. (2001). The demand for money and inflation in Mexico 1980-1999: Implications for stability and real seigniorage revenues. *Applied Economics Letters. Taylor & Francis Journals*, 8 (12), 775-778.
- TÜİK (2012). *İstatistik göstergeler 1923-2011*. Ankara: TÜİK matbaası.
- TÜİK (2014). *İstatistik göstergeler 1923-2013*. Ankara: TÜİK matbaası.
- TÜİK (2014). Yurtiçi Üretici Fiyat Endeksine İlişkin Açıklama. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadFile?p=V615eFnB05pUiSfO8aojGW6264DE/3qF/SgTTIKpMyhOyrfJ457XjFqRP54xUSHjumb10LhUInS0ddJVI0x8dE0L/y2DP25csy4FqwydWl0=> (Erişim Tarihi: 16.11.2022).
- TÜİK (2020). Tüketici Fiyat Endeksi Hesaplamaları Hakkında Açıklama. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadFile?p=e57pu/oqllLLsPnCJ/WfZBbWEES14WLyBBzOSfPLheutBKMq72Flp/Sc3W8ItrFMn7J3h2YyHL0XrBe1T9AblCZzd2Dq8C2hMJuRPE18x0=> (Erişim Tarihi: 10.12.2022).

- TÜİK (2022). Mikro veri seti. Tanım ve kavramlar. <https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/isgucu.pdf> (Erişim Tarihi: 25.12.2022).
- TÜİK (2022). Tüketici Fiyat Endeksi ana harcama grupları ağırlıkları, istatistiksel tablolar. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=enflasyon-ve-fiyat-106&dil=1> (Erişim Tarihi: 18.12.2022).
- TÜİK (2022). <https://www.tuik.gov.tr/> Uluslararası Seçilmiş Göstergeler, İşgücü Piyasası. <https://biruni.tuik.gov.tr/secilmisgostergeler/degiskenlerUzerindenSorgula.do> (Erişim Tarihi: 22.02.2023).
- TÜİK (2022). <https://www.tuik.gov.tr/> Uluslararası Seçilmiş Göstergeler, İşgücü Piyasası. <https://biruni.tuik.gov.tr/secilmisgostergeler/degiskenlerUzerindenSorgula.do> (Erişim Tarihi: 23.02.2023).
- TÜİK (2022). <https://www.tuik.gov.tr/> Veritabanları (MEDAS), İşgücü istatistikleri bölgesel sonuçlar. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> (Erişim Tarihi: 22.02.2023).
- TÜİK (2022). Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi kısım ve bölüm ağırlıkları, Tablolar. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=enflasyon-ve-fiyat-106&dil=1> (Erişim Tarihi: 02.04.2023).
- TÜİK (2023). Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi- Kısım Ağırlıkları ve Kapsamla İlgili Bilgiler. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadIstatistikselTablo?p=jrUNOj6YKptYeF1JqjBYhUNMU/TimrJgCYfBxMrg/t5R/SxtMxrT8ow3pTADipzZ> (Erişim Tarihi: 03.11.2023).
- TÜSİAD (2002). *Enflasyon ve büyüme dinamikleri: Gelişmekte olan ülke deneyimleri ışığında Türkiye analizi raporu*. İstanbul: TÜSİAD.
- TÜSİAD (2004). *Türkiye 'de işgücü piyasasının kurumsal yapısı ve işsizlik*. İstanbul: TÜSİAD.
- Unay, C. (1996). *Makro ekonomi* (6.Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi.
- Unay, C. (2001). *Makro ekonomi* (8.Baskı). Bursa: Vipaş A.Ş. Yayınları.
- Ülgener, S.F. (1991). *Milli gelir, istihdam ve iktisadi büyüme*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ünsal, E. (2009). *Makro iktisat* (8.Baskı). Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Ünal, A. ve Kaya, H. (2009). *Küresel kriz ve Türkiye*. İstanbul: Ekonomi ve Politika araştırmaları Merkezi Yayını.
- Uysal, D. ve Erdoğan, S. (2003). Enflasyon ile işsizlik oranı arasındaki ilişki ve Türkiye örneği (1980-2002). *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3 (6), 35-47.
- Vredin, A. ve Warne A. (2000). Unemployment and inflation regimes. *Econometric Society World Congress 2000, Contributed Papers 0984*.

WB, (World Bank). (2006). *Turkey labor market study, poverty reduction and economic management unit-europe and central asia region*, Report No. 33254-TR. (İng.).

Yeldan, A.E. (31.10.2018). Sürekli durgunluk. *Cumhuriyet*, 11.

Yerdelen-Tatoğlu, F. (2020). *Ekonometri stata uygulamalı* (1.Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Yıllancı, V. ve Aydın, M. (2016). Enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkinin varlığının sınanması. *International Congress on European Unions Relations, Economics, Finance and Econometrics (EUREFE'16)*, 1454-1464.

Yıldırım, K. ve Karaman, D. (2001). *Makro ekonomi* (2. Baskı). Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı.

Yıldırım, K., Karaman, D. ve Taşdemir, M. (2013). *Makro ekonomi* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, K. (2017). *İktisada giriş*. Eskişehir: Nisan Kitabevi.

Yıldız, N. (2009). *1923-1930 yılları arası Türkiye'nin devletçilik politikası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, A.S. ve Çetin, B.N. (2007). Küreselleşmenin işsizlik üzerine etkileri. *Journal of New World Sciences Academy*, 3 (1), 15-27.

Yücel, T.F. (2015). *Cumhuriyet Türkiye'sinin sanayileşme öyküsü* (1.Baskı). Ankara: TTGV yayınları. İşkur Maatbacılık.

Zaim, S. (1986). *Çalışma ekonomisi* (7.Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Zaim, S. (1997). *Çalışma ekonomisi* (10. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Zengin, G. (2016). *Enflasyon ve işsizlikle mücadele yöntemleri ve çözüm önerileri: Türkiye örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

http-1:

<https://www.memurlar.net/haber/883614/tuik-enflasyon-sepetinde-guncelleme-yapti.html> (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

http-2:

<https://graffitihaber.com/haber/6344291/enflasyon-sepeti-guncellendi-tursu-sepete-girdi> (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

http-3:

<https://tr.euronews.com/2022/02/03/tuik-enflasyon-sepetini-guncelledi-dogalgaz-ve-elektrigin-ag-rl-g-azald-6-urun-c-kar-ld> (Erişim Tarihi: (30.11.2022).

http-4:

<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/tuik-enflasyon-sepetini-guncelledi/2805352> (Erişim Tarihi: 08.02.2023).

http-5:

<https://www.doviz.com/makale/tefe-nedir/30> (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

http-6:

<https://tr.economy-pedia.com/11038629-gdp-deflator> (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

http-7:

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/karabuk-demir-celik-isletmeleri/>
(Erişim Tarihi: 20.02.2023).

http-8

<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Istihdam,-Issizlik-ve-Ucret-108>
(Erişim Tarihi: 04.03.2023).

http-9

<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Ulusal-Hesaplar-113> (Erişim Tarihi:
15.04.2023).

